

**Economistas
sin Fronteras**

MgE dosierrak
57. zk., 2025eko udaberria

GERRAKO EKONOMIA

**CENTRE DELÀS
D'ESTUDIS
PER LA PAU**

AURKIBIDEA

4 AURKEZPENA: Gerrako ekonomiak bakea eta segurtasuna eraikitze duen ezintasuna

Jordi Calvo

Universitat Ramon Llull, Universitat Jaume I eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko koordinatzailea eta ikertzailea

7 Gastu militarrek egonkortasun globalean duen eragina, segurtasun-dilemaren ikuspegitik

Chloé Meulewaeter

Valentziako Nazioarteko Unibertsitatea eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

10 Armen negozioaren geopolitika

Tica Font

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko presidentea eta ikertzailea

re Ortega

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ohorezko presidentea eta ikertzailea

20 Industria militarren enplegarritasunaren falazia

Jordi Calvo

Universitat Ramon Llull, Universitat Jaume I eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko koordinatzailea eta ikertzailea

23 Teknologia militarretik bizipen-teknologietara

Pere Brunet

Universitat Politècnica de Catalunya unibertsitateko katedradun erretiratua eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

28 I+G militarren finantzaketa aztergai

Xavier Bohigas

Universitat Politècnica de Catalunya unibertsitateko irakasle erretiratua eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Teresa de Fortuny

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

32 Banka, armak eta etika

Eduardo Aragón

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

36 Espainiako portuen zeregina armen nazioarteko merkataritzan

Luis Arbide

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

41 Ekonomia eta bakea

María Oianguren

Gernika Gogoratuz. Bakearen Aldeko Aztergaia zentroko zuzendaria

45 Israel, okupazio militarrean, apartheid-ean, kokaguneen kolonialismoan eta garbiketa etnikoan oinarritutako ekonomia

Max Carbonell

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

52 LIBURU GOMENDATUA: Megamakinaren amaiera (Fabian Scheidler)

Pere Ortega

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ohorezko presidentea eta ikertzailea

53 GEHIAGO JAKITEKO

Economistas sin Fronteras erakundeak zure laguntza behar du. Uste baduzu gure EsF txostenak edo orokorrean gure jarduerak gizarte-erabilgarritasuna duela, laguniezaguzu gure lana mantentzen. Erreferentziatzko GKEa izan nahi dugu bideko ekonomia bilatzeko orduan, gizarte- eta ekonomia eragileen sareko lana sustatu eta elkarriketa errazten laguntzeaz gain. Bakarrik gizarte-partaidetza zabalaren lorpenekin lortu ahal izango baitugu bideko ekonomia. Nahi duzun ekarpen ekonomikoa egin dezakezu:

Ondorengo esteka honetan
inprimakia beteta:

[Egin dohaintza orain](#)

Edo BIZUM: erabiltzearen bidez:

01895

Fundazioaren kodea
Economistas sin Fronteras

Ikus daiteke nola egin dohaintza bizum bidez hemen
<https://ecosfron.org/unete/dona-con-bizum/>

Gure erakundeko bazkide izan eta Economistas sin Fronteras erakundearekin aldzika lagundu nahi baduzu, gure webgunean dagoen inprimakia osatuta egin dezakezu:

[Egin zaitez Bazkide](#)

Edo 91 549 72 79 telefono-zenbakira dei dezakezu • Informazio guztia hurrengo webgune honetan: <https://ecosfron.org/unete/>

Irabazi-asmorik gabeko erakundeetarako Espainiako legediak pertsona fisikoek egindako ekarpen eta dohaintzei aldeko tratu fiskala ematen die, PFEZaren kuotan kenkarirako aukera baitago.

ARGITALPEN KONTSEILUA

Luis Enrique Alonso
María Eugenia Callejón
Marta de la Cuesta
Beatriz Fernández Olit
María Luisa Gil Payno
Juan A. Gimeno
Jorge Malfeito Gaviro
José Ángel Moreno

ARGITALPEN TALDEA

María Eugenia Callejón
Javier Esteban
Luisa Gil Payno
Juan A. Gimeno
José Ángel Moreno

Ale honen koordinazioa:

Jordi Calvo

Universitat Ramon Llull, Universitat Jaume I
eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko
koordinatzailea eta ikertzailea

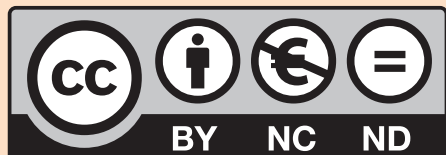
ISSN 2603-848X Dossieres EsF

Azaleko irudia: Collage digitala © Ana Cristina Martín

.

Maketazioa: LA FACTORÍA DE EDICIONES, SL

Dossieres EsF Mugarik gabeko Ekonomialariak
erakundearen hiru hileroko argitalpen digital bat da.

MgE Dosierrak, Economistas sin Fronteras erakundeak egina
(<http://www.ecosfron.org/publicaciones/>), Creative Commons
Aitortu-EzKomertziala-LanEratorririkGabe 4.0 Internazionala
lizentzia baten pean banatzen da
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Baimenduta dago lanaren kopiak egitea, osorik edo partzialki,
bai eta haren jendaurreko jakinarazpena ere, betiere ez bada
helburu komertzialarekin egiten eta jatorrizko lanaren egilea nor
den aitortzen bada. Ez da baimentzen lan eratorririk sortzea.

Mugarik gabeko Ekonomialariak (MgE)
Garapenerako Gobernu Kanpoko Erakunde
(GGKE) bat da, 1997an unibertsitate-
esparruan sortua, eta gaur egun ekonomia
bidezkoa, solidarioa eta iraunkorra eraiki
nahi duten pertsonen osatua; erakundearen
lehentasunezko asmoa pobrezia eta
desberdintasunak desagerraraztea da.

Mugarik gabeko Ekonomialariak erakundearen
uste dugu garapen-eredu berri bat behar
dela, ekonomia gizakiaren zerbitzura jar
dadin, eta ez, gaur egun gertatzen den
bezala, milioika pertsona ekonomiaren
zerbitzura egon daitezen.

Gure helburua da gizarte-arloan
erantzukizuna hartuko duten herritarrak
sortzen laguntzea, modu aktiboan
jardun dezaten eta gizartea eraldatzeko
premiarekiko konpromisoa har dezaten.

Erreferentziazko GKE bat izan nahi dugu
bidezko ekonomiaren bilaketan, eta gizarte-
eta ekonomia-eragileen artean elkarriketa
errazten eta sareko lana sustatzen lagundu.
Izan ere, gizartearen parte-hartze zabal
baten bidez soilik lortu ahal izango dugu
bidezko ekonomia bat.

Gure bazkideen ekarpenak funtsezkoak dira
iraupen luzeko proiektuak planifikatu eta
egin ahal izateko.

Mugarik gabeko Ekonomialariak Euskadi
EKONOPOL
Harrobi Plaza, 4,
48003 Bilbo, Bizkaia
Tel.: 722 371 633
ecosfron.euskadi@ecosfron.org

Mugarik gabeko Ekonomialariak
c/ Gaztambide, 50
(entrada por el local de SETEM)
28015 Madrid
Tel.: 91 549 72 79
ecosfron@ecosfron.org

Jordi Calvo¹

Universitat Ramon Llull, Universitat Jaume I eta Centre Delàs d'Estudis er la Pau zentroko koordinatzailea eta ikertzailea

Arma-karrera, disuasio militarra eta gerra 2025ean munduan berriro normalizatzen ari garen kontzeptuak dira. Nazioarteko harremanak, gizartea eta are ekonomia ere militarizatzeak joera saihestezina dirudi munduaren zati handi batean, eta batez ere European zalantzan jarri ezin den eskakizun politiko bihurtzen ari da. Baina, gerren ondorioz negozio-bolumena onuragarri ikusten duen sektore ekonomikoa bera al da, nolabait, agintzen duen bakea ziurtatzen ez duen militarizazioa bultzatzen duena? Defentsarako, arma-sektorerako eta gizartea gerrarako prestatzeko ekonomia al da bakea, oparotasuna eta aurrerapen ekonomikoa lortzeko modurik onena?

Centre Delàs d'Estudis per la Pau erakundeak koordinatutako Mugarik Gabeko Ekonomisten aldizkariaren ale honetan, eta Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD) erakundeak finantzatutako proiektu baten esparruan, izaera militarreko eta segurtasun-izaerako teknologiei eta industriei buruzko ikerketa-prozesu bat egin da, eta, segurtasun handiagoa lortzeko asmoz, kontrako efektua lortzen dute. Horren emaitza dira Delàs Zentroko hainbat ikertzailek eta laguntzailek idatzitako hamar artikulua, zorrotasun zientifikoa eta bakearen kulturarekin konprometitutako posizionamendu intelektuala uztartzen dituen ikuspegiarekin, ekonomia militarizatzaileari buruzko ikuspegi kritikoa erakusten dutenak. Izan ere, orain arte bakea lortzeko gai izan ez den bitartean, etekin handiak sortzea lortu du konplexu militar-industrialarentzat, biztanleria zibilak pairatzen dituen politika belizisten berotasunean, Israelgo armadak gauzatutako populazio palestinarren genozidioarekin, gure garaiko ekonomia eta ekintza militarren arteko sinbiosiaren moraltasun ezaren eta lotsagabekeriaren adibide goren gisa.

Chloé Meulewaeterrek, gastu militar globalaren etengabeko igoeraren bidez, 2023an zifra errekorretara iritsi zena, Segurtasun Azterketa Kritikoetatik

segurtasuna botere militarrekin lotzen duen paradigma hegemonikoarekiko kritika planteatzen du. Teoria errealistak aurrekontu horiek disuasio-mekanismo gisa justifikatzen baditu ere, literatura kritikoak argudiatzen du inbertsio horiek armamentu-karrerak elikatzen dituztela, estatuen arteko tentsioak areagotzen dituztela eta gatazken arriskua handitzen dutela. «Ziklo ekonomiko militarra» kontzeptuaren bidez, azaltzen da defentsarako gastuak nola iraunarazten duen arma-ekoizpena eta nola normalizatzen duen kulturalki indarraren erabilera. «Segurtasun-dilema» nabarmentzen da; horren arabera, Estatu baten defentsa indartzea beste batzuek mehatxutzat hartzen dute, eta mesfidantza-eta ezegonkortasun-espiral bat sortzen da. Zenbait azterketa enpirikok gastu militarren gorakada gatazka-probabilitate handiagoarekin korrelazioan dagoela dioten tesia babesten dute. Testuinguru horretan, segurtasun globala berriz pentsatzea proposatzen da, lankidetzan, diplomazian eta jaitsiera militarrean oinarritutako ikuspegi alternatiboetatik.

Tica Fontek armen merkataritzaren eta geopolitikaren arteko harremana jorratzen du. Produktuaren eta bezeroaren izaeragatik partikularrak diren ezaugarriak: kontsumo zibilera bideratzen ez diren ondasunak dira, eta horien erosle eksklusiboak Estatuak dira. Merkatu mugatu hori araudi espezifikoek arautzen dute, hala nola Armen Merkataritzari buruzko Tratatuak (AMT) eta EBren Jarrera Bateratuak, esportazioak baimendu edo ukatzeko irizpideak ezartzen dituztenak, giza eskubideen eta eskualde-egonkortasunaren errespetua lehenetsiz. Hala ere, erregulazio horiek sarritan ez dira zorrotz aplikatzen, eta hala erakusten du Israelen kasuak. Espainian, JIMDDUK kudeatzen ditu baimenak, baina Sekretu Ofizialen Legian babestutako opakutasun-erregimenean. Oro har, Estatu Batuak eta EB dira esportazioen buru, eta Ekialde Ertainean eta Asian biltzen dira inportazio gehienak. Merkataritza hau interes geopolitikoaren arabera zuzentzen da, irizpide ekonomikoaren arabera baino gehiago.

1. Centre Delàs zentroko koordinatzailea eta ikertzailea, bakean, gatazketan eta garapenean doktorea, bakearen kulturari, armagabetzeari, defentsaren eta merkataritzaren ekonomiari eta armen finantzaketari buruzko ikertzailea.

Pere Ortegak modu kritikoan aztertzen ditu Espainiako konplexu militar-industrialaren egitura eta funtzionamendua, eta Estatuarekin duen harreman estua duela nabarmentzen du. Argudiatzen denez, «gerra-industriak» deiturikoak ia kontratu publikoen mende daude, bereziki Defentsa Ministerioaren mende, eta horrek indar armatuekiko interdependentzia sortzen du. Hiru enpresa handik —Airbus, Navantia eta Indra— ekoizpen militar nazionalaren % 73 biltzen duen oligopolioa osatzen dute, laguntza publikoek, estatuaren partaidetzak eta lehentasunezko kontratuek babestuta. Halaber, aukera-kostuaren argudioa azaltzen da, inbertsio militarrek sektore zibil produktiboagoak susta ditzaketen baliabideak desbideratzen baititu. Amaitzeko, testuak helburu zibiletara bideratutako birmoldaketa industrial baten alde egiten du, segurtasun kooperatiboaren, armagabetze progresiboaren eta gobernuen, langileen eta akademiaren inplikazio aktiboaren nozioan oinarrituta. Gastu militarrek enplegua sortzen laguntzen duela argudiatzea zalantzan jartzen du **Jordi Calvok**, nahiz eta Espainiako Gobernuak defentsa-aurrekontuetan izandako igoeren ohiko justifikazioa izan. Izan ere, aditu askok zalantzan jartzen dute haien eraginkortasun konparatiboa. Defentsaren ekonomiaren ikuspegitik eta aukera-kostuaren azterketatik (Samuelson, 2006), arma-sektoreari baliabide publikoak esleitzeak beste sektore batzuetan izan daitezkeen onurei uko egitea dakar. Peltierrek (2017) AEBn eta Bonaiuti *et al.*-ek (2023) Europan egindako ikerketen arabera, hezkuntzan, osasungintzan edo ingurumenean egindako inbertsioek askoz enplegu gehiago sortzen dute. Gainera, sektore ez-militarrek inportazioekiko mendekotasun txikiagoa izaten dute, eta lan-intentsitate handiagoa dute. Horrela, enpleguari dagokionez gastu militarren eraginkortasun txikiagoa azaltzeaz gain, giza oparotasunean eta segurtasunean duen eragina ere zalantzan jartzen da, azken hori lana, osasuna, hezkuntza eta ingurumen-iraunkortasuna lortzeko aukera gisa ulertuta, NBGPren ikuspegiaren arabera.

Pere Bruneten testuak eredu teknologiko eta militar nagusia kritikatzeko, giza beharren gainetik negozioa eta kontrola lehenesten dituzten egitura patriarkal, kapitalista eta neokolonialekin oinarrituta daudela adieraziz. Krisi globalei erantzuteko militarizazioa

erabiltzea salatzen du, gatazkak betikotzeaz gain, kolapso ekologikoa larriagotzen duela argudiatuz. Horren aurrean, «bizipenean» oinarritutako paradigma berri bat proposatzen da, Buckminster Fullerre sortutako kontzeptua, bizitza duinarean, jasangarritasunaren eta zaintzaren zerbitzura dauden teknologiak garatzea eskatzen duena. Paradigma hori bost dimentsiotan egituratzen da (herria, ekologia, kudeaketa komunitarioa, indarkeriarik eza eta demokrazia), eta proposamen ekofeministekin, beharakadarekin eta lankidetzaren globalarekin lotzen da. Artikuluak egungo teknologiak pertsonak eta planeta errespetatzen dituzten sistemetarantz birmoldatzearen alde egiten du, armamentuaren logikaren ordeztatzera, elkarriketara eta justizia globalera bideratutako tresnak jarritz.

Xavier Bohigasek eta Teresa de Fortuny frogatu dute ikerketa eta garapen (I+G) militarra funtsezko osagaia dela ziklo ekonomiko militarrean, ezinbestekoa arma-teknologia berriak diseinatzeko. Datu ofizial eta sektorialetatik abiatuta, testuak Espainiako I+G militarren finantzaketa eta dimentsioa aztertzen ditu. Metodologikoki, SIPRIren, TEDAren, Europako Defentsa Agentziaren eta estatuko aurrekontuen txostenetan oinarritzen da, eta zifrak eta iturriak alderatzen ditu datu zehatzak lortzeko zailtasuna erakusteko. Ondorioek erakusten dutenez, inbertsio publiko handia egin da, bai zuzeneko (INTAren eta beste erakunde batzuen bidez), bai zeharkakoa (sektoreko enpresentzako kreditu bigunak), I+G zibileko benetako gastua ere gaitzen duena. Europa mailan, Espainiak leku nabarmena du Europako Defentsa Funtsekin finantzatutako proiektuetan. Hala ere, inbertsio horien eragin etikoa eta soziala zalantzan jartzen da; izan ere, inbertsio horiek transferentzia teknologiko urria edo nulua dute eremu zibilerako. Testuaren amaieran, eremu horretan funts publikoak erabiltzeari kritika egiten zaio, batez ere unibertsitateen aldetik, eta Estatuko ikerketa zientifikoaren lehentasunei buruzko eztabaida sozial eta etikoaren beharra planteatzen da.

Eduardo Aragonen artikuluak finantza-erakundeek ziklo ekonomiko militarrean eusteko duten zeregina aztertzen du, Espainiako kasuari arreta berezia eskainiz. Erabilitako metodologia Bakearen aldeko

Ikerketen Zentroaren ikerketetan oinarritzen da. Ikerketa horiek sistematikoki dokumentatzen dute bankuek eta aseguru-etxeek arma-industriaren finantzaketan duten inplikazioa, hainbat bide erabiliz: akzio-partaidetza, kredituak, bonuen jaulkipena eta esportazioen finantzaketa. 4.000 transakzio baino gehiago dituen datu-base propio batetik abiatuta, Espainiako finantza-erakundeek behin eta berriz egiten diren eragiketak identifikatzen dituzte, armamentua ekoizten duten enpresa nazional eta nazioartekoekin egiten diren eragiketak. Ondorioek finantza-sektorearen eta gerraren industriaren arteko egiturazko elkar hartze kezkarria adierazten dute, gerra-krimeneko loturak barne, hala nola Yemengo krimenak edo Gazako palestinarren genozidioa. Era berean, praktika horiek saihesteko erakundeek barne-politikak nahikoak ez direla azpimarratzen da, eta finantza etikoak indartzea proposatzen da, bakera eta giza eskubideetara bideratutako ekonomia baterako handituz doazen alternatiba errealek diren aldetik.

Luis Arbidek salatu du Espainiako portuak nodo estrategiko gisa erabiltzen direla armen nazioarteko merkataritzan, bereziki Israelerako eta Saudi Arabiarako, horien armadak nazioarteko zuzenbide humanitarioarekiko errespeturik ez dutela erakutsi baitute hebrear armadak Palestinan egindako genozidioan eta Saudi Arabiako indar armatuek Yemengo gerran biztanleria zibilari egindako bonbardaketetan. Dokumentu-bilketan, itsas ibilbideen jarraipenean (AIS) eta GKEek, nazioarteko erakundeek eta gobernu-iturriek egindako salaketen berrikuspenean oinarritutako metodologia baten bidez, lehergailuz eta armamentuz betetako ontzien hainbat kasu identifikatzen dira (*Borkum*, *Marianne Danica* eta *Kathrin*, esaterako), presio politiko eta sozialaren ondorioz Espainian eskalak aldatu edo deuseztatu zituztenak. Ondorioek agerian uzten dute opakutasunaren eredu sistematikoa, salgaien etiketetan iruzurra eta kontrolak saihesteko ibilbideak triangulatzea. Era berean, egiaztatzen da Espainiak zeharka parte hartzen duela gatazka armatuetan eta giza eskubideen urraketetan, bai armen esportazioagatik, bai igarobide logistikoa errazteagatik.

Maria Oianguren kapitalismo neoliberalaren eragina kritikoki aztertzen du, bizitza merkantilizatu eta ondasun komunak zein etorkizun iraunkorak irudikatzeko gaitasun kolektiboa higatzen baititu. Eredu horren aurrean, bizitza zaintzera, justizia sozialera eta iraunkortasun ekologikora bideratutako *bake-ekonomiak* proposatzen dira. Aukera horiek

tokian tokikotik sortzen dira, lurraldeari arreta berezia eskainiz, pertenezia-, harreman- eta nortasun-espazio gisa. Urdaibairen kasuaren bidez, herritarren parte-hartzeak plan ekosozial integral bat ekarri du, ingurumenaren babesa, ongizate kolektiboa eta gobernantza demokratikoa lehenesten dituen. Ikuspegi feministetatik, ekologistetatik eta ez-kolonialeetatik egindako proposamen eraldatzaileak nabarmentzen dira, gizakien eta planetaren arteko interdependentsia agerian uzten dutenak. Ekonomia eta bakea logika publiko eta komunitario batetik birkonfiguratzeko funtsezko ardatz epistemologiko gisa planteatzen da lurraldea.

Max Carbonellen artikuluak erakusten du Israelgo ekonomia, egituraz, militarismoak, okupazioak eta kolonialismoak zeharkatzen dutela. Sorreratik, Israel estatu etnonazionalista gisa eratu zen, eta bere ekonomia konplexu militar-industrial baten mende dago. Konplexu horren barruan armen ekoizpen eta esportazio masiboa sartzen dira, sarritan biztanle palestinarren aurkako borrokan erabiliak. Sektore horrek nazioarteko finantzaketa sendoari esker eusten dio, batez ere Estatu Batuen, eta Europako herrialdeekiko harreman estuei esker. Seguritasun-funtzioen pribatizazioak eta lankidetzak akademikoak eta enpresarialak indartu egiten dituzte dinamika horiek. Gainera, deskribatzen da okupazioak Palestinako eskulana sistematikoki ustiatzeko, baliabide naturalak kontrolatzeko eta Palestinako merkataritza menderatzeko aukera ematen duela. Azkenik, gizarte zibil globalaren erantzunak azaltzen dira, hala nola BDS mugimendua, zeinak, Palestinako okupazio-estrategiarekin eta Israelgo armadak jatorrizko biztanleak indarrez kanporatzen laguntzen duten eta horrekin aberasten diren enpresak seinalatuz, Israelek biztanle palestinarrengan inolako zigorrik jaso gabe erabiltzen duen *apartheid* eta egiturazko indarkeriari eusten dion ziklo ekonomikoa eten nahi duten.

Azkenik, Bartzelonako Icaria argitaletxeak 2024an argitaratutako Fabian Scheidlerren *El fin de la megamáquina* liburu gomendatuaren aipamena gehitzen da, sistema ekonomiko kapitalista globalak bidegabekeriaren, desberdintasunen eta planetaren suntsiketaren motor gisa ez ezik, militarizazio eta gerren eragile gisa duen eraginari buruzkoa. **Gehiago jakiteko** atalean, Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroa protagonista duen eta hark sustatutako hainbat argitalpenetarako eta Espainiako Estatuko bakearen aldeko ikerketa-erakunde garrantzitsuenetako batzuetarako estekak daude. ■

Chloé Meulewaeter¹

Universidad Internacional de Valencia eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Sarrera

Gastu militar globala maila historikora iritsi da azken urteotan, eta horrek segurtasunean eta bakean duen eraginari buruzko eztabaida sortu da. 2023an, munduko gastu militarra 2,44 bilioi dolarretik gorakoa izan zen bederatzigarren urtez jarraian (SIPRI, 2024). Aurrekontu altu horiek defendatzen dituztenek argudiatzen dute funtsezkoak direla mehatxuak kentzeko eta egonkortasun nazionala eta nazioartekoa bermatzeko. Hala ere, Segurtasuneko Azterlan Kritikoen ikuspegitik, paradigma militarizatu hori problematikoa da, baita kaltegarria ere.

Artikulu honetan zehar, gastu militarrek segurtasun globalean dituen ondorioak esploratuko ditugu, militarizazioak nazioarteko egonkortasunean eta gatazka armatuen probabilitatean nola eragin dezakeen aztertuz. Disuasio militarra defendatzen duten teoriak berrikusiko ditugu, baita defentsarako gastuak ezegonkortasuna eta estatuen arteko tentsioak areagotu ditzakeela argudiatzen dutenak ere. Literatura berrikusita eta berriki egindako azterketa enpirikoen bidez, militarizazioak nazioarteko segurtasunean duen eragina aztertuko dugu, arreta berezia jarritz ziklo ekonomiko militarrean eta gatazkak betikotzeko duen eginkizunean.

Segurtasunaren paradigma hegemonikoa eta haren mugak

Nazioarteko politikan nagusi den paradigmatik estatuko eta armadako terminoetan ulertzen du segurtasuna. Errealismo politikoaren ikuspegitik, disuasioaren teoriak dio gaitasun militar indartsu

[...] disuasioaren logikak militarizazio-ziklo bat legitimatzen du, non estatu baten defentsarako urteko aurrekontuak arma-industria sostengatzen duen, armen metaketa eta transferentzia sustatzen duen eta, azken batean, gatazketan indarraren erabilera errazten duen. Epe luzera, prozesu horrek, ziklo ekonomiko militarra izenez ezagutzen denak (Calvo, 2015), gerra kulturalki normalizatzeko joera du, eta, horrela, murriztu egiten da indarkeria tresna politiko edo estrategiko gisa erabiltzeko atalasea.

batek gatazkak prebenitu ditzakeela, aurkarientzako balizko eraso baten kostua handitzean. Esparru horretan, gastu militar altu batek determinazio-seinale gisa funtzionatzen du, eta beste estatu batzuei indarkeriara jotzeko asmoa kentzen die. Horrela, errealismo politikotik, Estatua da segurtasunaren eragile nagusia, eta botere militarren metaketa da mehatxuak saihesteko estrategiarik onena (Dunne eta Tian, 2013).

Hala ere, literatura kritikoak zalantzan jartzen ditu armamentuaren disuasio-ondorioak; izan ere, armamentu-karrerak eta segurtasun-dilemak elikatzeko arriskua dakarte maiz. Hain zuzen, disuasioaren logikak militarizazio-ziklo bat legitimatzen du, non estatu baten defentsarako urteko aurrekontuak arma-industria sostengatzen duen, armen metaketa eta transferentzia sustatzen duen eta, azken batean, gatazketan indarraren erabilera errazten duen. Epe luzera, prozesu horrek, ziklo ekonomiko militarra izenez ezagutzen denak (Calvo, 2015), gerra kulturalki normalizatzeko joera du, eta, horrela, murriztu egiten da indarkeria tresna politiko edo estrategiko gisa erabiltzeko atalasea.

1. Bakearen Kulturaren ildoan doktorea UGRren Gizarte Zientzietako Doktoretza programan, Bake, Gatazka eta Garapen Ikasketetan masterra (UJI), gizarte-zientzietako ikerketa-tekniketan espezializatua (UCL, Belgika).

Gainera, dinamika bat sortzen da, eta estatu bakoitzak mehatxutzat hartzen du bere bizilagunen arma-metaketa, eta horrek bere gastu militarra handitzera eramaten du. Horren ondorioz, arma-eskalada bat sortzen da, baina ez da hobekuntza proportzionalik sortzen segurtasun globalean. Dunne eta Smithi (2007) jarraiki, dinamika hori jokoen teoriaren bidez azal daiteke, bereziki presoaren dilemaren bidez. Eredu horrek erakusten du bi eragile arrazionalak banaka erabaki onuragarriak baina kolektiboki kaltegarriak hauta ditzaketela, eta emaitzak suboptimoak izan daitezkeela guztientzat. Nazioarteko politikari aplikatuta, esan nahi du erabaki arrazionalak, ikuspegi indibidual batetik (gaitasun militarrek, defentsa-aurrekontua eta armamentua handitzea), segurtasun-gabezia handiagoko egoera orokorrera eta baliabideak eraginkortasunik gabe esleitzera daramatela (Perlo-Freeman, 2020).

Esparru horretan sortzen da segurtasun-dilemaren dinamika, militarizazioari buruzko literatura kritikoaren funtsezko kontzeptua. Dilema horren ezaugarria paradoxa bat da: estatu baten gaitasun militarra handitzea, defentsibo gisa justifikatzen bada ere, sarritan beste estatu batzuek erasotzeko mehatxu gisa interpretatzen dute. Horren ondorioz, inguruko herrialdeek ere beren armamentu eta gaitasun militarrek areagotuz erantzuten dute, elkarren arteko segurtasun-gabeziaren eta etengabeko mesfidantzaren espiral bati hasiera emanez (Peoples eta Vaughan-Williams, 2021). Egonkortasuna eman beharrean, armamentu-karrera horrek tentsioa elikatzen du, gatazkak izateko probabilitatea handitzen du eta segurtasun-falta globalaren pertzepzio orokortua areagotzen du.

Nazioarteko harremanei buruzko zenbait ikerketa klasikok, Jervisek (1978) egindakoak adibidez, azpimarratzen dute segurtasun-dilema funtsezko kausa dela estatuen arteko gatazka askoren atzean. Mehatxuen pertzepzioaren, horri erantzunez armamentua metatzearen eta herrialdeen arteko mesfidantzaren

[...] estatu baten gaitasun militarra handitzea, defentsibo gisa justifikatzen bada ere, sarritan beste estatu batzuek erasotzeko mehatxu gisa interpretatzen dute. Horren ondorioz, inguruko herrialdeek ere beren armamentu eta gaitasun militarrek areagotuz erantzuten dute, elkarren arteko segurtasun-gabeziaren eta etengabeko mesfidantzaren espiral bati hasiera emanez (Peoples eta Vaughan-Williams, 2021). Egonkortasuna eman beharrean, armamentu-karrera horrek tentsioa elikatzen du, gatazkak izateko probabilitatea handitzen du eta segurtasun-falta globalaren pertzepzio orokortua areagotzen du.

arteko elkarrekin baldintza egokiak sortzen ditu estatu batek hartutako edozein segurtasun-neurri beste batzuek eraso potentzial gisa ikus dezaten.

Ondorioz, gastu militarrek segurtasun globalean duen benetako eraginari buruzko eztabaida teoriko zabala dago. Argudio errealistaren aurrean, zeinak militarizazioa faktore egonkortzaile gisa ikusten duen, ziklo ekonomiko militarren ikuspegitik azpimarratzen du armamentuan etengabe inbertitzeak tentsioak areagotzen dituela eta gatazka armatuen sorrera errazten duela. Ikerketa ugari babesten dute azken interpretazio hori: gastu militar handiak dituzten

herrialdeek gatazketan sarriago parte hartzeko joera dute, indarra proiektatzeko gaitasun handiagoa dutelako, eta horrek erraztu egiten du nazioarteko eztabaidetan irtenbide militarretara jotzeko erabakia hartzea (Pozo, 2021; Meulewaeter, 2022).

Era berean, arma-lasterketei buruzko hainbat ikerketa kuantitatibok baieztatu dutenez, armamentu-gehikuntza guztiek ez dute zuzenean gerretara eramaten, baina lehia-hedapenak nabarmen handitzen dute gatazka-probabilitatea (Sample, 1998; Rider *et al.*, 2011). Richardsonen lan aitzindarietatik (1960) ikerketa berriagoetara, hala nola Senese eta Vásquezenak (2008), agerian geratzen da militarizazioa areagotzea dela gatazka armatuen eragile nagusietako bat.

Azken batean, gatazka militarizatuak areagotu egiten dira militarizazio handiko testuinguruetan, segurtasun-dilemak eragindako presioen ondorioz. Botere militarra handitzen den heinean, mehatxuaren pertzepzioa handitzen da, eta elkarrekiko mesfidantzak areagotu egiten du konfrontazio-arriskua. Testuinguru horretan, gastu militarrek mehatxuaren pertzepzio psikologiko eta materialetan eragiteaz gain, eskura dauden aukera diplomatikoak mugatzen ditu, eta indarra tresna politiko gisa erabiltzeko probabilitatea handitzen du.

[...] du gastu militarra handitzeak gatazka armatuak izateko edo eztabaidetan parte hartzeko probabilitatea handitzen duela. Defentsarako gastu handiak, bereziki estatu aurkariak gauza bera egiten dutenean, arma-lasterketak eta mehatxuen pertzepzio okerrak sustatzen ditu, eta faktore horiek areagotu egiten dute gerra-borrokak izateko arriskua.

Ondorioa

Munduko gastu militarrek zifra errekorak lortu ahala, gora egin dute gatazken aro berri baten arriskuari buruzko kezkek. Uppsalako Unibertsitateak 2023rako dituen gatazkei buruzko datuek 59 estatuko gatazka armatu aktibo (UCDP, 2024) ematen dituzte, Terrorearen aurkako Gerra hasi zenetik gastu militar globalak izan duen gorakadarekin bat eginez, eta Ukrainako gerra hasi zenetik areagotuta. Korrelazioak kausalitatea esan nahi ez duen arren, joera hori koherentea da literaturaren ohararazpenekin: oso militarizatua dagoen munduan gatazkek garatzeko eremu emankorra aurkitzen dute.

Laburbilduz, berriki egindako azterlanen balantzeak iradokitzen du gastu militarra handitzeak gatazka armatuak izateko edo eztabaidetan parte hartzeko probabilitatea handitzen duela. Defentsarako gastu handiak, bereziki estatu aurkariak gauza bera egiten dutenean, arma-lasterketak eta mehatxuen pertzepzio okerrak sustatzen ditu, eta faktore horiek areagotu egiten dute gerra-borrokak izateko arriskua. Gainera, ziklo ekonomiko militarrek dinamika horiek indartzen ditu, arma-industriari eusten baitio eta armamentu-metaketa sustatzen baitu, indarra erabiltzeko atalasea murriztuz. Horrek ez du esan nahi gerra saihestezina denik, baina literaturak ohararazten du estatuek ezin dutela onartu gastu militarra handitzea segurtasun-bermea denik; aitzitik, etorkizunean gatazketan parte hartzeko inbertitzen egon daitezke. Joera horiek kontuan hartuta, funtsezkoa da segurtasunaz bestelako ikuspegiak aztertzea, hala nola prebentzioko diplomazia, nazioarteko lankidetzak eta konfrontazio armatu berriak izateko probabilitatea murriztuko duten leuntze militarreko estrategiak. ■

Bibliografia

- Calvo, J. (2015), «El ciclo económico militar», in Calvo, J., eta Pozo, A. (arg.), *Diccionario de la guerra, la paz y el desarme*. Barcelona: Icaria.
- Diehl, P. F., eta Crescenzi, M. (1998), «Reconfiguring the arms race-war debate», *Journal of Peace Research*, 35(1): 111-118.
- Dunne, J. P., eta Smith, R. P. (2007), «The Econometrics of Military Arms Races», in Sandler, T., eta Hartley, K. (arg.), *Handbook of Defense Economics: Defense in a Globalized World*, 913.-940. or.
- Dunne, J. P., eta Tian, N. (2013), «Military expenditure and economic growth: A survey», *The Economics of Peace and Security Journal*, 8(1), 5-11.
- Jervis, R. (1978), «Cooperation Under the Security Dilemma», *World Politics*, 30(2): 167-214.
- Meulewaeter, C. (2022), *Economía de la defensa y conflictos armados. ¿Cómo el gasto militar mundial lastra la paz y dificulta el desarrollo?* Doktorego-tesia. Granadako Unibertsitatea.
- Peoples, C., eta Vaughan-Williams, N. (2021), *Critical security studies: An introduction*. New York: Routledge.
- Perlo-Freeman, S. (2020), «How unconstrained military spending harms international Security», in *Rethinking unconstrained military spending*. New York: United Nations Publications.
- Pozo, A. (2021), «Military spending, foreign military operations and counter-terrorism», in J. Calvo (arg.), *Military Spending and Global Security: Humanitarian and Environmental Perspectives*, 41.-55. or. Abingdon: Routledge.
- Richardson, L. F. (1960), *Arms and Insecurity: A Mathematical Study of the Causes and Origins of War*. Pittsburgh: Homewood.
- Rider, T. J., Findley, M. G., eta Diehl, P. F. (2011), «Just part of the game? Arms races, rivalry, and war», *Journal of Peace Research*, 48(1): 85-100.
- Sample, S. (1998), «Military buildups, war onset, and Realpolitik: a multivariate model», *Journal of Conflict Resolution*, 42(2): 146-175.
- Senese, P. D., eta Vásquez, J. A. (2008), *The Steps to War: An Empirical Study*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) (2024). *SIPRI Yearbook 2024: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford University Press.
- Uppsala Conflict Data Program (UCDP) (2024), «Record number of armed conflicts in the world», *Press release*, Uppsala University, 3 June 2024.

Tica Font¹

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko presidentea eta ikertzailea

Armen merkataritza berezia da bi arrazoiengatik. Lehenengoa, produktua; armak ez dira kontsumo-ondasunak, ez dira herritarrek eskura ditzaketen produktuak, eta, beraz, ez dira beste produktu industrial batzuen ohiko irizpide eta arauen arabera arautzen, eta ez dago lehiakiderik, ez dago aukera anitzeko katalogo handirik. Bigarrena, bezeroa; estatuei zuzendutako merkatua da, estatuek erosten dituzte armak.

Armen merkataritza berezia da bi arrazoiengatik. Lehenengoa, produktua; armak ez dira kontsumo-ondasunak, ez dira herritarrek eskura ditzaketen produktuak, eta, beraz, ez dira beste produktu industrial batzuen ohiko irizpide eta arauen arabera arautzen, eta ez dago lehiakiderik, ez dago aukera anitzeko katalogo handirik. Bigarrena, bezeroa; estatuei zuzendutako merkatua da, estatuek erosten dituzte armak. Bi alderdi horiek, bezeroa estatua izateak eta benetako kontsumo-merkaturik ez egoteak, beste produktu batzuen merkatu normalean gertatzen ez diren ezaugarri oso espezifikoak ezartzen dituzte. Estatuak eman nahi duen erabilerara ondoen egokitzen diren armak erosten ditu, aukeratu beharreko produktuen katalogoa laburra da, baliteke bi edo hiru produktu baino ez egotea (tankeak edo gerrako hegazkinak) eta, diru publikoa den heinean, zehaztapen teknikoek lehentasuna dute kostuaren gainetik, hau da, eskatzen dutena ordaintzen da.

Armen merkataritzari heldu behar badiogu, hitz egingo dugun produktua mugatu behar dugu. Arauek edo legeek arma konbentzionalak eta astunak bakarrik jotzen dituzte erregulartzat, armadek erabiltzen dituztenak: borrokarako orgak, blindatuak, borrokarako edo garraiorako hegazkinak, droneak, ontziak edo korbetak, artilleria eta munizio jakin

batzuk. Arma ez-konbentzionalak arma biologikoak, kimikoak eta nuklearrak izango lirateke, hiruren ekoizpena eta erabilera debekatuta daude, nazioarteko tratatuen arabera. Hirugarrenik, arma txiki eta arinak ditugu, hala nola errebolberrak, fusilak, metrailadoreak. Arma txiki eta arinak arakutzen zailak dira, merkeenak dira eta heriotza gehien eragiten dutenak. Arma labur eta arin gehienak, armada ez badute jomuga, armen merkataritza arautzen duen legeriatik kanpo geratzen dira.

Merkataritza hori araututa al dago? Bai, araututa dago, baina ez Munduko Merkataritza Erakundearen merkataritza orokorreko arauen pean; erregulazio berezia du. Zuzenbidean, debekatuta ez dagoena baimenduta dago; horregatik, armen merkataritza arautzeko, ezarri egin behar da zein armaren gainean arautzen den eta zein baldintzatan egongo den debekatuta produktu horiek esportatzea.

Bi legeria dauzkagu. Nazioarteko bat, Armen Merkataritzari buruzko Ituna (AMI).² AMI zortzi arma-kategoriari bakarrik aplikatzen zaie: borrokarako orgak, borrokarako ibilgailu blindatuak, kalibre handiko artilleria-sistemak, borrokarako aireontziak, erasorako helikopteroak, gerra-ontziak, misilak eta misil-jaurtigailuak, arma txiki eta arinak; horri arma horien guztien munizioak gehitu behar zaizkio; ez dira sartzen, adibidez, agente kimikoak eta biologikoak, ekipo elektronikoak eta aplikazio militarerrako softwarea. Kontuan hartu beharreko bigarren elementua arma horien esportazioa debekatzeko agertokia da; AMIk armamentuen transferentziak debekatzen ditu, baldin eta Nazio Batuen Segurtasun Kontseiluak hartutako neurriak urratzen badituzte, blokeoak badaude edo nazioarteko akordioak urratzen badira, edo armak genozidioak edo gizateriaren aurkako krimenak egiteko erabil badaitezke. AMIk estatuek esportazio bat baimendu aurretik kontuan hartu behar dituzten irizpideak ezartzen ditu, hala nola: estatuek ebaluatuko

1. Instituto Catalán Internacional de la Pau (ICIP) zentroko zuzendari ohia, Centro Delàs d'Estudis per la Pau zentroaren sortzaileetako bat, defentsa ekonomian, armen merkataritzan eta industria militarrean aditua.

2. Armen Merkataritzari buruzko Itunaren testua, sinatu eta berretsi duten estatuek bezala, eskuragarri dago Nazio Batuen webgunean: <https://disarmament.unoda.org/es/armas-convencionales/el-tratado-sobre-el-comercio-de-armas/>

dute ea armek bakeari eta segurtasunari lagundu diezaieketen edo haiei kalte egin diezaieketen, arma baimenduek eskualdeko bakeari eta segurtasunari lagundu diezaieketen edo haiek kaltetu ditzaketen, nazioarteko zuzenbide humanitarioa urratzen duten edo ez, terrorismoari laguntzen dioten edo beste herrialde batera desbidera daitezkeen. Irizpide horiek ezin badira bete, transferentzia ez da baimendu behar. AMI horren alderdi negatiboetako bat da «helburu humanitariodun» esportazioei legezko estaldura eman diezaiekeela (Melero, 2013).

Beste esparru arautzailea Europako Jarrera Bateratuak ezartzen du,³ eta 27 estatu kideen legeriara eraman da. Arautzen duen armamentu mota erabilera militarrekoa da, eta 22 kategoriatan taldekatzen da; esportazioak ukatzeko irizpideei dagokionez, zortzi irizpide daude: 1) nazioarteko konpromisoak errespetatzea (enbargoak), 2) azken helmugako herrialdean giza eskubideak errespetatzea, 3) azken helmugako herrialdearen barne-egoera, tentsioak edo gatazka armatuak izateari dagokionez, 4) eskualdeetako bakea, segurtasuna eta egonkortasuna mantentzea, 5) estatu kideen segurtasun nazionala, 6) herrialde esportatzaileak nazioarteko komunitatearen aurrean duen jokabidea, 7) desbideratzeko arriskua egotea, eta 8) arma-esportazioen eta herrialde hartzailearen gaitasun ekonomiko eta teknikoaren arteko bateragarritasuna. Oro har, Jarrera Bateratua AMI baino zorrotzagoa da.

Azken batean, armamentu-esportazioak legez araututako materiala dira, eta legezko merkatua eta legez kanpoko merkatua izan ditzakegu. Guk hemen merkatu legalari bakarrik helduko diogu, berezitasun batekin: bezeroak estatuak dira. Arma esportatzeko, herrialde fabrikatzaileko gobernuaren baimena behar da, eta beste herrialde bateko gobernuak izan behar dute jomuga, AMIk edo, EBren kasuan, Jarrera Bateratuak ezarritako araua bete behar baitu. Laburbilduz,

3. EBren jarrera bateratua juridikoki loteslea da EBko estatu kide guztientzat, eta armen esportazioak baimentzeko estatuak errespetatu behar dituzten irizpide komunak deskribatzen ditu, bai eta informazioa trukatzeko eta txostenak aurkezteko neurri multzo bat ere. Kontseiluak 2008ko abenduaren 8an onartu zuen Jarrera hori. Erabiltzaile-gida batekin osatu da. Jarrera Bateratu honi buruzko guztia hemen kontsulta daiteke: <https://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2019/09/16/control-of-arms-export-council-adopts-conclusions-new-decision-updating-the-eu-s-common-rules-and-an-updated-user-s-guide/>

legedi horren arabera, ez da armarik esportatuko zigortuta, ezegonkor, gatazka armatuan dauden, giza eskubideak urratzen dituzten, terrorismoa gaitzesten ez duten edo ongizate delikatuak duten herrialdeetara; hau da, esportazio horrek herrialde hartzailearen garapen iraunkorra oztopatzen duen baloratu behar da. Testuinguru horretan, gastu militarren eta sozialaren maila erlatiboak eta aldebiko laguntzak hartu behar ditu kontuan. Lege berak, esportaziorako ukapenak arautzen dituen kapituluan, esportazio bat ukatzeko irizpidetzat hartzen du: «... defentsa-materiala, beste material bat edo erabilera bikoitzeko material bat munduko edo eskualdeko esparru batean bakea, egonkortasuna edo segurtasuna nahasten duten ekintzetan erabil daitekeela edo Espainiak hartutako nazioarteko konpromisoak urratu ditzaketela adierazten duten arrazoizko zantzuak egotea».

Beti betetzen al da legea? EZ. Adibidez, Israelek lurralde palestinarrek okupatzen ditu, indarkeria erabiltzen du populazio horrengan, eta bizpahiru irizpideren arabera, arma horiek giza eskubideen urraketak edo gerra-krimenak edo gizateriaren aurkako krimenak egiteko erabil badaitezke, esportazioa debekatu behar da. Israelen arma-saltzaile nagusiek, ordea, Estatu Batuek eta Alemaniak etengabe esportatu dute armamentua, Palestinako herritarren aurka erabiltzen dena.

Espainian, defentsa-materialaren eta erabilera bikoitzeko materialaren esportazioak Espainiako legeak arautzen ditu, eta Jarrera Bateratua jasotzen du; esportatzeko, administrazio-baimena behar da; esportazio hori baimentzen duen organo eskuduna Kanpo Merkataritzako Zuzendaritza Nagusia da, nahiz eta haren erabakia Defentsa Materialaren eta Erabilera Bikoitzeko Materialaren Kanpo Merkataritza Arautzen duen Ministerio arteko Batzordearen (JIMDDU) txosten lotesle baten mende egon. JIMDDU Industria, Turismo eta Merkataritza Ministerioari atxikita dago. JIMDDUren erabakiak eta aktak Sekretu Ofizialen Legearen mende daude; beraz, inork ezin ditu jakin, ezta diputatuek ere, JIMDDUren saioetan hartzen diren erabakiak, ezta esportatzen den materiala eta helmugako herrialdea ere. Gobernuak urtero material militarren eta erabilera bikoitzeko materialaren esportazioei buruzko txosten bat egiten du, non herrialde bakoitzera kategoriaka esportatutako material militarren zenbateko ekonomikoa islatzen den.

Nor dira arma esportatzaile eta inportatzaile nagusiak?

Esportatzaile nagusia Estatu Batuak dira, munduko armen merkatuaren % 43 esportatzen dutenak; bigarren lekuan EB dago, Erresuma Batuekin eta Norvegiarekin batera munduko armen % 32

esportatzen duena; hirugarren eta laugarren postuetan Errusia (% 8) eta Txina (% 6) daude. Har dezagun kontuan armamentuaren munduko merkatua kontrolatzen dutenak Nazio Batuen Segurtasun Kontseiluko kide direla eta haien eginkizuna munduko bakea gainbegiratzea dela.

1. taula: Armen munduko merkatua 2020-2024 (milioika TIV)⁴

Esportatzaileak			Inportatzaileak		
Ameriketako Estatu Batuak	60949	% 43	Ukraina	12513	% 8,80
Frantzia	13765	% 9,60	India	11877	% 8,30
Errusia	11102	% 7,80	Qatar	9782	% 6,80
Txina	8385	% 5,90	Saudi Arabia	9685	% 6,80
Alemania	7985	% 5,60	Pakistán	6513	% 4,60
Italia	6912	% 4,80	Japonia	5548	% 3,90
Erresuma Batua	5129	% 3,60	Australia	5024	% 3,50
Israel	4448	% 3,10	Egipto	4657	% 3,30
Espainia	4264	% 3,00	Ameriketako Estatu Batuak	4439	% 3,10
Hego Korea	3097	% 2,20	Kuwait	4201	% 2,90
Munduko guztizkoa	142948				

Iturria: SIPRI: Arms Transfers Database (2025)

Munduko inportatzaile eta esportatzaile nagusien taula oso baldintzatuta dator Ukrainako gerraren ondorioz, Errusiak esportatzaile gisa izandako jaitziera eta Ukrainak inportatzaile gisa izandako igoera islatzen ditu. Taulak erakusten digu armen merkatua, batez ere, Estatu Batuen eta Europar Batasunaren esku dagoela, eta armen helmuga nagusiak Ekialde Hurbila eta Asia direla.

Espainia bederatzigarrena da arma-esportatzaileen munduko rankingean (Font, Melero, Pozo, 2024); esportazioak munduko arma-merkataritzaren % 3 dira, eta Espainiako merkataritza-balantzaren % 1. Esportazioen % 45 EBko herrialdeetara egin ziren, batez ere Alemaniara, Frantziara eta Italiara, eta gehienak Europako arma-proiektuen industriako lankidetzak eta garapenerako transferentziei dagozkie. Ekialde Ertainerako esportazioak Espainiak esportatutako guztiaren % 18 izan ziren; helmuga nagusiak Saudi Arabia, Israel, Oman, Kuwait, Egipto

eta Arabiar Emirerri Batuak izan ziren. Asiarako esportazioak Espainiako esportazio guztien % 10era iritsi ziren, eta inportatzaile nagusiak honako hauek izan ziren: Singapur, Hego Korea, Malaysia, Filipinak, Kazakhstan, Indonesia, Pakistan, Thailandia, Vietnam eta India.

Aipatu dugun bezala, merkatu berezia da hau, herrialde ekoizleak, armak ekoizteko industria bultzatzen dutenak, ez dira asko, eta produkzio-politika gobernuaren eta enpresa ekoizleen artean hitzartzen dute; herrialde bakoitzeko gobernua da esportazioak baimentzen dituenak, nori saltzen dion edo nori saltzen ez dion erabakitzen duena; inportatzailea helmugako herrialdeko gobernua da. Ez dago elikagaiena edo autoena bezalako merkaturik, kalitate-prezio irizpideak ez ditu gidatzen merkatu horren erabakiak. Alde batetik, irizpide ekonomikoa garrantzitsua da esportazio horietarako, arma jakin bat zenbat eta gehiago fabrikatu eta saldu, orduan eta

4. SIPRIk sortutako Joera Adierazlearen Balioa.

txikiagoa da haren ekoizpen-kostua, eta merkeago eros daiteke; bestalde, irizpide politikoak ere pisu handia du. Erakutsi dugu Ekialde Hurbilerako esportazioak oso garrantzitsuak direla, baina herrialde guztiek ez dituzte armak jasotzen mendebaldeko herrialdeetatik; Iranek, Irakek, Libanok, Siriak, Yemenek eta beste herrialde batzuek ez dute armarik jasotzen ez Estatu Batuetatik ez Europatik; herrialde horiek Errusiatik edo Txinatik lortzen dituzte armak. Irizpide geopolitikoaren edo aliantza politikoaren arabera gobernatzen den merkataritza da.

Estatu Batuek Txinarekin duten konfrontazio-egoera berria, munduko nagusitasuna dela eta; industria teknologikorako eta militarerako mineral kritikoak kontrolatzeko egoera; eta aliantza zaharrak hausteko eta herrialdeen arteko aliantza berriak ezartzeko mugimendua direla medio, armamentua eskuratzeko mundu-gastua handituko dela aurreikusten dugu —EBn ikusten ari gara—⁵; armak ekoizten dituen industriari bultzada handiagoa emango zaiola; tentsio politiko handiagoa izango dela munduan, eta baliteke tokiko edo munduko gerraren bat izatea.

Munduko aro berri bat ireki dela ikus dezakegu, Estatu Batuetako mundu unipolar hegemonikoa amaitu da, aro berri bat hasi dugu, multipolarra izango den ez dakiguna, baina oraindik ez da elkarriketarako tresnarik sortu potentzia berrien artean. Bestalde, bakea nahi badugu, bakearen alde lan egin behar dugu, eta ez gerraren alde; pertsonen segurtasunean oinarritutako lehentasunak landu behar ditugu, ez indarraren eta armen boterearen segurtasunean oinarritutakoak. Herritarrok mundua aldatzeko esperientzia asko ditugu, indarra eta indarkeria erabili gabe: genero-ikuspegi hori txerta dezagun, ez diezaigun goi-politikari begiratu, bizitzaren eguneroko bizitzaren politikari baizik. Historia ez dago idatzita, zeregin hori guri dagokigu, munduko herritarroi. ■

Bibliografia

Font, T, Melero, E., eta Pozo, A (2024): «Business as Usual. Análisis del comercio de armas español de 2022-23 y argumentos para el embargo de armas a Israel», 64. *txostena*, Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona. Eskuragarri hemen:

https://centredelas.org/wp-content/uploads/2024/11/informe64_BusinessAsUsual_CAST_ok.pdf

Melero, E. (2013): «El Tratado Internacional sobre Comercio de Armas», in *Materiales de Trabajo n.º 47*, Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona. Eskuragarri hemen:

https://centredelas.org/wp-content/uploads/2019/09/mt47_cas.pdf

SIPRI (2025): «Arms Transfers Database», Eskuragarri hemen: <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Munduko aro berri bat ireki dela ikus dezakegu, Estatu Batuetako mundu unipolar hegemonikoa amaitu da, aro berri bat hasi dugu, multipolarra izango den ez dakiguna, baina oraindik ez da elkarriketarako tresnarik sortu potentzia berrien artean. Bestalde, bakea nahi badugu, bakearen alde lan egin behar dugu, eta ez gerraren alde; pertsonen segurtasunean oinarritutako lehentasunak landu behar ditugu, ez indarraren eta armen boterearen segurtasunean oinarritutakoak.

5. Europako Batasunak Rearme Plana eta Defentsari buruzko Liburu Zuria publiko egin ditu, eta hemen kontsulta daitezke erabaki horiek: <https://es.euronews.com/my-europe/2025/03/05/la-ue-trata-de-desbloquear-hasta-800000-millones-de-euros-para-su-plan-de-rearme> edo Batzordearen prentsa-oharrean: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ip_25_793

Pere Ortega¹

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ohorezko presidentea eta ikertzailea

Industria militarrek zenbait izenekin izendatzen dira, defentsa-, segurtasun- edo gerra-industriak. Hemen gerra-industria deituko diegu eufemismoak alde batera uzteko; izan ere, azken batean, enpresa horien funtzio bakarra tramankuluak fabrikatzea da, defentsarako edo erasorako ekintza militarrek egiteko, eta, beraz, gerretan parte hartzeko.

Gerra-industriek, herrialde gehienetan, baina bereziki Espainian, estatuarekiko mendekotasun zuzena dute, haien bezero nagusia Defentsa Ministerioa baita, eta, batzuetan, bakarra. Horrela, industria militarra eta Defentsa Ministerioa izugarri interdependentek dira. Indar armatuen existentziak industria militarra justifikatzen du, eta alderantziz, defentsa-industria, aberastasuna eta lanpostuak sortzen dituelako aitzakiarekin, armadei eusteko aitzakia gisa erabiltzen da, armadok arma-eskari handia baitute industrietan. Ez da ahaztu behar defentsa-industriak ez liratekeela errentagarriak izango Defentsak horiekin sinatuta dituen kontratu mamitsuengatik ez balitz. Baita hainbat erakunde publikotatik jasotzen dituzten laguntza eta dirulaguntzengatik ere; horien artean daude, Espainiaren kasuan, Industria eta Defentsa ministerioetako I+G militarreko injekzioak. Eta, agian, industria horietako askok, laguntza horiek eta arma-kontratuekiko mendekotasuna izan ezean, ekoizpena eta zerbitzuak eremu zibilerara bideratuko zituzten.

Espainiako Defentsa Ministerioari produktuak eta zerbitzuak ematen dizkieten enpresak 400 inguru dira. Nahiz eta armamentuak, osagaiak edo ingeniarietza ematen dutenak askoz gutxiago izan, berrogei bat, eta horien artean hiruk oligopolio moduan jarduten dute: Airbus, Navantia eta Indra. Hiru enpresa horien

artean daude banatuta produkzio-sektore handienak: Airbusek, aeronautika; Navantiak, armadarako itsasontzien ontzigintza; eta Indrak, hiru armaden armamentu gehienek elektronikak.

Airbus Taldeak, aeronautika sektorekoak, Espainiako aire armadarentzako borrokarako, garraio militarretarako hegazkin guztiak eta helikopteroak egiten ditu. Airbus partzuergo europar bat da, eta haren akziodunak dira: BAE Systems (Erresuma Batua), Daimler-Chrysler Aerospace (Alemania), Lagardère (Frantzia), Frantziako Estatua eta Espainiako Industria Partaidetzarako Sozietatea (SEPI). Horren bidez, Espainia akzioen % 4aren jabe da. Aeronautikako erraldoi honek lau enpresa handi biltzen ditu: Airbus Defence and Space, Airbus Military, Airbus Helicopters eta Airbus Secure Communications, eta 10.144 pertsona inguru enplegatzen ditu, horietatik 8.115 aeronautika militarrean, eta fakturazio militar osoa 4.990 M €-koa izan zen 2023. urtean (ikus erantsitako taula).

Airbusek enpresa subsidiarioen sare bat du, eta enpresa horiek osagarriak, ordezkoko piezak eta teknologiak hornitzen dizkiete, besteak beste: ITP Aero, bere hegazkin eta helikoptero guztien motorrak egiten dituenak; Indra, elektronikak, misilen hegaldi- eta helbide-simulagailuak; Aernnova, hegazkin militar eta zibilen egitura metalikoak; Sener, misilen elektronikak eta helbidea; Amper, elektronikak eta komunikazioak; Tecnobit, Oesiako filiala, elektronikak eta hegaldi-sistemak.

Navantiak, ontzigintza sektorekoak, mota guztietako itsasontzi eta ontzi militarrek (urpekoak, fragatak, korbetak), motorrak eta turbinak, eta Espainiako armadarentzako kontrol eta borroka sistemak ekoizten ditu. Enpresa publiko osoa SEPIrena da, eta 2023an 4.450 pertsonako plantilla zuen, eta 1.391 M €-ko fakturazio militarra. Navantiak, bere historian zehar, beti lortu ditu emaitza negatiboak: 2023an 121,85 milioiko galerak izan zituen, beti Estatuak bere gain hartu izan dituenak (ikus erantsitako taula).

1. Historia Garaikidean lizentziaduna eta Ogasun Publikoko graduondokoa Bartzelonako Unibertsitatean. Centro Delàs de Estudios por la Pau zentroko ohorezko presidentea. Bakearen, indarkeriarik ezaren, armagabetzearen eta gatazken arloko ikertzailea eta analista.

Hirugarren garrantzitsuena Indra da. Enpresa hori elektronikaren, ingeniartzaren, teknologiaren, zaintzaren, segurtasun-sistemen, informazioaren, azpiegitura kritikoen, zibergerraren, gerra elektronikoaren, portuetako, aireportuetako eta mugetako sarbideak kontrolatzeko sistemen sektore transnationaleko bat da. Sortu zenetik, Indra Estatuak gehien babesten duen enpresetako bat izan da. SEPIk bere akzioen % 28 ditu, eta beste bi industria militar garrantzitsuk ere parte hartzen dute: Escribano (% 8) eta Euskal Autonomia Erkidegoko Sapa (% 7,94). Halaber, Indrak Hispasat komunikazio eta sateliteen enpresaren akzioen % 89,7 erosi berri du, eta horren bitartez, satelite militarrek fabrikatzen dituen Hisdesat enpresaren kontrola. Gainera, Airbusen hegazkin-motorren fabrikatzaile ITP Aeroren % 8,9 ere badu. Indrak salmenten % 148ko hazkunde-tasa izan du hamar urtean (2014/2023), eta 4.343 milioiko fakturaziora iritsi da 2023an. Horietatik % 19 defentsaren esparruari dagokio, hau da, 825 milioi, eta 1.500 pertsona ingururi ematen die enplegua esparru horretan, mundu osoan dituen ordezkartza anitzetako 57.000 pertsonetatik. Estatuaren babes horren ondorioz, Indrak sektore publikoan du negozio-kontzentraziorik handiena, eta, gainera, arlo militarrean eta segurtasunean oso errotuta dago. Hiru enpresa horiek, Navantia, Airbus eta Indra, oso enpresa babestuek dira Espainiako Estatuaren aldetik, hiruretan akzioduna baita: Navantian jabe bakarra da; gehiengo du Indran; eta Airbusen gutxiengo izan arren, nazioz gaindiko hori aeronautika zibil eta militarren Europako partzuergo nagusia da, eta horren bidez, Espainiako Estatuak laguntza handiena ematen du Europar eragina eta ospea ateratzeko. Horregatik diogu oligopolio sendoa osatzen dutela: Airbusek eta Navantiak, lehiarik gabe, eta Indrak, nahiz eta baduen, domeinu hegemonikoa du elektronika militarren esparruan.

Baieztapen horren oinarria da hiru enpresa horiek Estatuako kontraturik mamitsuenak hartzen dituztela, Espainiako ekoizpen militar osoaren % 73 izatera iritsiz, 2023an 9.864 milioi eurokoa izan baitzen, eta 25.984 pertsona ingururi eman baitziren lana (ikus erantsitako taula). Hiru industria handi daude, eta horiekin batera enpresa laguntzaile txiki eta ertainen sare bat, sektore militarreko industriako hiru erraldoi handiek behar dituzten azpisistemen, osagaien eta osagarrien diseinuan, garapenean eta ekoizpenean espezializatua.

Egia da Defentsa Ministerioak (2024) beste zifra batzuk ematen dituela. Hala, *2023ko Defentsarako Estrategia Industrialaren urtekarian*² adierazi du 400 enpresak hornitzen dituztela Defentsa produktuak eta zerbitzuak, eta 36.000 langileri ematen dietela lana. Baina zehaztu behar da gehienek ez dutela ekipamendu militarrik hornitzen, baizik eta indar armatuen funtzionamendurako zerbitzuak ematen dituztela, era guztietako hornidurak: cateringa, arropak, energia, altzariak, etab.

Armamentuak Lurreko Armadarentzat hornitzen dituzten Espainiako industria militarrek ez dira hamar baino gehiago; hauek dira esanguratsuenak: General Dynamics/Santa Bárbara, Escribano, UROVESA, Sapa eta Iveco. Gainera, hiru armadetarako eta esportaziorako kalibre desberdineko munizioak fabrikatzen dituzten laurak daude. Garrantzitsuena Rheinmetall/Expal da, eta ondoren beste hauek datoz: Nammo, Fabrica de Municiones de Granada eta Instalaza. 2022ko otsailean Ukrainako gerra hasi zenetik eskaera-zorroa izugarri handitzen ikusi duten lau enpresa, munizioak fabrikatzen dituzten Europako gainerako industriak bezala, Ukrainako armadari kalibre desberdinetako jaurtigaiak hornitzen baitizkiote.

Rheinmetallek aipamen bat merezi du. Alemaniako enpresa garrantzitsuenetako bat da material militarra ekoizten, Leopardo blindatuak egiten ditu, armada asko hornitzen ditu, eta, gainera, obus eta lehergai mota guztiak fabrikatzen ditu herrialde askotan banatutako hainbat lantegitan. 2022ko azaroan, Maxam talde espainiarra bere filial Expal Systemsetik askatu zen, munizioak fabrikatzen zituena, eta Rheinmetall alemaniarrek erosi zuen 1.200 milioi euroan (Bayon, 2022). Rheinmetall industria militar handia da (5.000 lanpostu baino gehiago ditu Europar), eta, beste armamentu astunen artean, duela gutxi Ukrainako armadari hornitu zaizkion Leopardo blindatuaren hainbat modeloren fabrikatzailea da. 2023ko urrian Expal erosi ondoren, Rheinmetall, Caceresko lantegian, 155 mm-ko 100.000 obus fabrikatzen hasi da, 1.000 M €-tik gorako kostuarekin. Hori da Ukrainako gerran gehien erabiltzen den jaurtigaiaren eredua, eta Europako munizioa fabrikatzen duten enpresek ez dute gaitasun nahikorik Ukrainan dagoen eskari handia hornitzeko. Eskaera horri

2. Defentsa Ministerioa (2024), *2023ko Defentsarako Estrategia Industrial*, Madril.

aurre egiteko, Europako Kontseiluak 1.000 M €-ko laguntza onartu zuen Bakea Laguntzeko Europako Funtsetik, jaurtigai horren fabrikatzaile europarrek ekoizpena handitu zezaten, Ukrainari jaurtigai horiek hornitzeko (Europar Batasuneko Kontseilua, 2023).

Espazio-sektorean satelite zibil eta militarren bi fabrikatzaile daude: Hispasat eta haren filiala den Hisdesat, Indraren kontrolpean. Eta ingeniari-tza elektronikoen sektorean, Indraz gain, askoz gehiago daude, eta softwarea eta teknologia berriak ekoizten dituzte segurtasun militarrean, gerra elektronikoa, hegaldi-simulagailuetan, misilen zuzendaritzan, etab. Garrantzitsuenak Sener, GMV, Tecnobit, Amper, Isdefe, Oesia, Accenture, Raytheon (AEB) eta Thales (Frantzia) dira.

Ondorioa

Armamentuen ekoizpena inguratzen duen gai nagusiari buruz galdetzeko gogoeta ugari daude: Ba al dago gerra-industriaren alternatibarik? Segurtasunaz zer ulertzen den planteatzea eskatzen duen galdera. Estatuen segurtasunari erreparatzen badiogu, beste estatu batzuekin auzotasun, lankidetzatza eta segurtasun komuneko eta partekatuko harreman diplomatiko bikainak ezartzea izan beharko litzateke oinarria, armagabetzearen bidez potentzial militarreko gutxieneko komun bat bilatuz, mehatxatuta sentitzea eragotziko lukeena; eta ez armamentuen bidez segurtasuna bilatzea. Politika horiek bidea irekiko lukete gerra-industriak beren ekoizpena sektore zibiletara bihurtzeko eta dibertsifikatzeko. Lehen eta Bigarren Mundu Gerrak amaitu eta Gerra Hotza amaitu ondoren, bide hori arrakastaz egin da iraganean. Bihurketa horrek langileen eta sindikatuen, enpresen, udal-gobernuen, gobernu autonomikoen eta zentralen eta mundu akademikoaren inplikazioa behar du, bereziki soziologian, ingeniari-tzan, zientzia aplikatuetan eta beste zenbait esparrutan, industrietarako bideragarritasun-azterketak egin ditzaten eta finkatuta dauden herrien eta eskualdeen

pobretzea gerta ez zedin. Hori da elkarbizitzaren eta bakearen bidea: lantzak golde bihurtzea. ■

Bibliografia

- Bayón, A. (2022), «Maxam vende su negocio de defensa al gigante alemán Rheinmetall por 1.200 millones», *Cinco Días*. Eskuragarri hemen: https://cincodias.elpais.com/cincodias/2022/11/13/companias/1668365102_493189.html, 2023/11/29an egindako kontsulta.
- Centre Delàs d'Estudis per la Pau, «La Industria Militar en España» mapa interaktiboa. Bartzelona: <https://centredelas.org/mapes-interactiu-industria-militar-espanyola/?lang=es>
- Europar Batasuneko Kontseilua (2023), «Adquisición conjunta de munición y misiles para Ucrania: el Consejo acuerda una ayuda de 1 000 millones de euros con cargo al Fondo Europeo de Apoyo a la Paz». Eskuragarri hemen: <https://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2023/05/05/eu-joint-procurement-of-ammunition-and-missiles-for-ukraine-council-agrees-1-billion-support-under-the-european-peace-facility/>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta
- Garret-Pettier, H. W. (2017), *Job Opportunity Cost of War*. Watson Institute, Brown University.
- Gasteizkoak (2024), *Conversión de la industria militar en Euskal Herria para no fabricar más guerras*, Gasteiz.
- Defentsa Ministerioa (2024), *Estrategia Industrial de Defensa de 2023*, Madril.
- Miralles, N., eta Ortega, P. (2020), «La industria militar y de seguridad de fronteras en Cataluña, 42. txostena, Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona.
- Oliveres, A., eta Ortega, P. (2007), *El militarismo en España*, Icaria, Bartzelona.
- Ortega, P. (2017), «La burbuja de las armas y la industria militar en España. Los programas Especiales de Armamento», 33. txostena, Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona.

Espainiako Industria Militarra 2023an (milioika eurotan)

Enpresak	Defentsako salmentak	Guztizko salmentak	Emaitzak	Defentsako okupazioa	Guztizko okupazioa	Defentsako fakturazioa
Airbus Military Group Spain	4 990,16	6 237,70	49,14	8115	10 144	% 80,00
NAVANTIA	1 390,70	1 433,72	(121,85)	4316	4 450	% 97,00
INDRA	825,17	4343	206,00	1512	7 959	% 19,00
Santa Bárbara Sistemas - General Dynamics	318,01	318,01	21,24	756	756	% 100,00
EXPAL Grupo España (ahora Rheinmetall)	293,06	296,02	66,57	1263	1 276	% 99,00
ITP-Aero	287,00	925,81	139,77	675	2 178	% 31,00
ESCRIBANO MECHANICAL AND ENGINEERING	110,86	116,69	8,86	621	654	95,00
IVECO España	96,59	3942,52	(2745)	112	4 571	% 2,45
TECNOBIT	85,79	95,32	11,36	548	609	% 90,00
Ingeniería de Sisitemas para la Defensa (ISDEFE)	85,48	213,71	6,97	716	1 790	% 40,00
URO SA - Vehículos Especiales (UROVESA)	82,02	109,36	15,35	146	195	% 75,00
OESIA Grupo (antes ITT Deusto)	80,81	115,44	2,57	1446	2 065	% 70,00
NAMMO Palencia	75,81	75,81	8,10	194	194	% 100,00
Fabrica de Municiones de Granada (FMG)	72,66	72,66	7,06	75	75	% 100,00
Accenture	63,37	1267,41	84,60	182	3 631	% 5,00
Compañía Española Sisitemas Aeronáuticos (CESA)	57,19	81,70	5,89	225	321	% 70,00
Aernnova Grupo	55,23	348,98	(30,53)	55	215	% 25,00
SAPA Grupo	49,65	49,65	0,70	154	154	100,00
INSTALAZA S.A.	48,90	48,90	8,15	205	205	% 100,00
Sidenor Aceros Industriales Grup	47,48	949,53	47,73	93	1 858	% 5,00
Fabrica Española de Confecciones SA (Fecsa)	45,66	60,89	4,50	113	151	% 75,00
SDLE (Star Defense Logistics & Engineering)	43,58	54,48	(0,59)	177	221	% 80,00
Star Defense Logistics & Engineering (SDLE)	43,58	54,48	(0,59)	177	221	% 80,00
GMV Innovating Solutions	38,43	384,38	12,90	315	3 158	% 10,00
HISDESAT SERVICIOS ESTRATÉGICOS S.A.	33,85	52,08	9,87	52	80	% 65,00
AKKODIS technologies Spain SL	30,30	75,74	4,34	518	1 296	% 40,00
Thales Grupo	28,51	115,68	10,39	129	521	% 35,00
ITURRI	25,14	251,48	9,75	59	593	% 10,00
Sopra Steria España SA	24,55	245,48	12,90	376	3 762	% 10,00
Comsa Instalaciones y Sistemas Industriales S.A.	21,06	210,56	(0,31)	100	1 000	% 10,00
ATOS IT SOLUTIONS AND SERVICES IBERIA S.L.	19,19	191,92	(1,39)	175	1 745	% 10,00
COHEMO S.L. (Comercial Hernando Moreno)	18,50	23,12	0,91	79	99	% 80,00
Málaga Aerospace Defense Electronics Systems (antes Raytheon España)	17,56	29,27	2,38	58	97	% 60,00
ALESTIS AEROSPACE S.L	15,02	187,79	2,30	86	1 081	% 8,00
Alten Soluciones Productos Auditoria e Ingeniera	14,90	148,96	7,25	350	3 500	% 10,00
Grupo Ingeniería Reconstrucción Recambios (JPG)	14,90	22,92		83	128	% 65,00

Espainiako Industria Militarra 2023an (milioika eurotan)

Enpresak	Defentsako salmentak	Guztizko salmentak	Emaitzak	Defentsako okupazioa	Guztizko okupazioa	Defentsako fakturazioa
Babcock Mission Critical Services España SA	14,85	148,46	(16,20)	54	540	% 10,00
S. A. de Electrónica Submarina (SAES)	13,00	14,43	0,91	104	115	% 90,00
Gaptec 2011 S.L.	12,54	17,92	0,68	30	43	% 70,00
NISSAN MOTOR IBÉRICA S.A.	11,33	566,91	(40,77)	31	1 562	% 2,00
Computadoras Redes e Ingeniería S.A. (CRISA)	11,05	85,03	5,73	68	525	% 13,00
Technology and Security Developements	10,16	27,46	0,07	83	223	% 37,00
Ericsson España	10,05	502,49	23,23	46	2 302	% 2,00
Telecomunicación Electrónica Conmutación (TECOSA)	9,85	32,83	3,84	32	106	% 30,00
HISPASAT S.A.	9,63	64,21	45,23	27	181	% 15,00
Sener Grupo	9,62	45,08	4,20	17	86	% 15,76
Pap Tecnos Innovación (filial de Rafael, Israel)	8,90	9,37	0,32	18	19	% 95,00
Applus Norcontrol SLU	8,85	177,03	4,82	153	3 058	% 5,00
SISTEMAS DE CONTROL REMOTO	7,79	7,79	0,52	38	38	% 100,00
Innovation for Shelter (antes Utilis Ibérica)	7,59	8,43	0,18	6	7	% 90,00
M. TORRES	7,42	74,16	3,39	35	351	% 10,00
ROHDE & SCHWARZ ESPAÑA S.A.	7,05	35,26	0,15	18	92	% 20,00
WARTSILA IBÉRICA S.A.U.	6,88	76,45	9,18	25	273	% 9,00
FLUIDMECÁNICA SUR S.L.	6,84	9,12	0,39	73	97	% 75,00
AICOX Soluciones	6,80	45,30	0,18	23	150	% 15,00
TECNOVE S. L.	6,73	44,87	0,45	20	132	% 15,00
Arpa Equipos Móviles de Campaña	6,55	7,70	0,16	61	72	% 85,00
Aciturri Aeronáutica	6,26	20,85	(9,29)	39	130	% 30,00
Raytheon Microelectrónica España S.A.	5,85	29,27	2,38	19	97	% 20,00
Magtel Operaciones	5,74	114,70	1,91	30	607	% 5,00
Desarrollo técnicas industriales de Galicia	5,52	11,04	0,37	34	67	% 50,00
Aertec Solutions, S.L.	5,48	34,23	0,81	96	600	% 16,00
Dillers	5,41	6,76	0,10	10	12	% 80,00
Casli	4,27	21,35	0,32	9	48	% 20,00
ÁLAVA INGENIEROS	4,26	42,63	1,49	10	98	% 10,00
RODMAN POLYSHIPS S.A.	4,17	20,84	0,94	29	146	% 20,00
Tecnove Security S.L.	4,12	27,46	0,65	33	223	% 15,00
AEG Power Solutions Ibérica	3,94	39,37	2,53	14	136	% 10,00
FLUIDMECÁNICA S.A.	3,83	5,47	0,67	17	24	% 70,00
Techno Pro Hispania SRL	3,81	6,35	(0,23)	93	155	% 60,00
THE MATHWORKS	3,68	12,25	0,43	7	23	% 30,00
BERETTA BENELLI IBÉRICA S.A.	3,48	23,22	1,65	8	56	% 15,00
UAV Navigation S.L.	3,15	5,73	2,30	15	28	% 55,00
Hispano Vema S.L.	3,08	3,42	0,20	13	14	% 90,00

Espainiako Industria Militarra 2023an (milioika eurotan)

Enpresak	Defentsako salmentak	Guztizko salmentak	Emaitzak	Defentsako okupazioa	Guztizko okupazioa	Defentsako fakturazioa
Industrial Matricera Palentina (INMAPA)	3,03	30,39	0,02	16	160	% 10,00
LANGA INDUSTRIAL S.A.	2,94	8,39	0,44	17	48	% 35,00
Centum Solutions	2,88	7,19	0,03	53	132	% 40,00
Deimos Space SLU	2,84	28,36	0,73	12	118	% 10,00
PARAFly	2,75	3,06	0,42	44	49	% 90,00
SOFTWARE AG España	2,52	41,93	13,74	8	141	6,00
Suministros Fresados y Grabados (GRABYSUR)	2,47	2,74	0,23	23	26	% 90,00
Guardian Defense Homeland Security	2,26	2,26	0,05	3	3	% 100,00
Industria Especializada Aeronáutica (INESPASA)	2,13	21,39	1,15	16	164	% 10,00
Astilleros Armon S.A.	2,07	41,30	3,90	3	61	% 5,00
GUTMAR S.A.	1,97	10,95	2,17	10	56	% 18,00
VT Proyectos S.L.	1,88	2,51	0,04	8	11	% 75,00
Hispanmast	1,49	7,45	0,36	3	17	% 20
Adaptive Systems	1,42	1,42	6,85	6	6	% 100
SETROSON	1,18	1,18	0,15	4	4	% 100,00
SAFT BATERÍAS	0,97	9,65	1,37	1	11	% 10,00
Acorde	0,85	8,47	2,48	0	47	% 10,00
ARDESA S.A.	0,76	15,14	1,25	3	69	% 5,00
Adaro	0,75	15,04	2,11	2	38	% 5,00
Everis Aeroespacial y Defensa	0,74	3,87	(0,54)	11	60	% 19,00
Cetest, Centro de Ensayos y Análisis S.L.	0,71	14,10	0,93	5	90	% 5,00
ALPHA Unmanned Systems	0,70	1,40	(0,11)	8	16	% 50,00
Ezentis Tecnología (antes Avanzit Tecnología)	0,68	9,67	13,49	4	53	% 7,00
Ayesa Air Control Ingeniería Aeronautica S.L.	0,65	6,51	0,76	13	125	% 10,00
Global Military Solutions Plesium	0,64	6,36	0,18	1	12	% 10,00
Airtificial Aerospace Operations	0,53	10,62	(11,18)	5	98	% 5,00
TURBAIR	0,41	0,63	0,04	5	7	% 65,00
FARO SPAIN S.A.	0,35	5,00	0,13	1	12	% 7,00
CETA	0,26	2,64	0,04	1	9	% 10,00
JCB Maquinaria	0,23	4,64	1,30	1	17	% 5,00
Magal	0,23	2,30	0,08	1	6	% 10,00
Comet Ingeniería	0,14	1,39	(0,03)	2	20	% 10,00
CASEZ	0,09	0,18	0,05	n d	n d	% 50,00%
In-nova. Programa de Innovación Internacional	0,06	0,08	0,02	n d	n d	% 80,00
Revenga Smart Solutions	0,06	0,62	0,19	0	3	% 10,00
Octantis Tecnalia Ventures	0,04	0,72	(0,05)	0	4	% 6,00
Aeromarine and Electronics International S.A.	0,03	0,07	0,01	0	1	% 40,00
GUZTIRA	9 863,91	25 906,03		25 984	75 083	

Bertan egina. Iturria: SABI eta Webs empresas.

Jordi Calvo¹

Universitat Ramon Llull, Universitat Jaume I eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko koordinatzailea eta ikertzailea

Estatuaren aurrekontuetan gastu militarren igoerak justifikatzeko erabiltzen den argudio nagusietako bat da armetan inbertitzeak enplegua sortzeko duen gaitasuna. Hala ere, arma-enpresei eskaerak egiten zaizkienean lanpostuak sortzea begi-bistakoa izateaz gain, gure buruari galdetu behar diogu ea hori den sektore publikoak herrialde bateko ekonomian enplegua sortzeko egin dezakeen inbertsiorik onena.

Lehenik eta behin, garrantzizkoa da analisisan sartzea defentsaren ekonomiak bere ikuspegiaren artean hartzen duela ekonomia baten baliabide urrien erabileraren eraginkortasuna balioesteko beharra, premisa honekin: urteko aurrekontu militarrek eta horiek armak erositik industria militarreko bideratutako zatia eta I+G militarreko laguntzak zehazten dituzten erabaki politikoek kostu bat dutela ezinbestean (Samuelson, 2006).

Horrela, gastu militarrek enplegua sortzen duen ala ez balioesteko, gure buruari galdetzen diogu ea Espainian lanpostuak sortzeko aukerarik onena den, edo, aitzitik, ea ekonomiaren beste sektore batzuetan baliabide publikoak enplegua sortzeko eraginkorragoak izango liratekeen. Artikulu honen helburua da, abiapuntutzat hartuta herrialde bateko herritarrei segurtasuna ematen dien oinarritzko elementuetako bat enplegua sortzea dela,

[...] gastu militarreko milioi dolar bakoitzeko 5,8 enplegu sortzen dituela zuzenean arma-enpresetan, eta 1,1 enplegu zeharkako defentsa-sektoreko hornidura-katean; hau da, armamenturako aurrekontu militarreko milioi dolar bakoitzeko 6,9 enplegu sortzen dira AEBko ekonomian. Hala ere, ikerketa horren arabera, energia eolikoan kopuru bera inbertitzeak 8,4 enplegu sortuko lituzke, eta eguzki energian 9,5.

1994ko Nazio Batuen Garapenerako Programaren segurtasun-ikuspegiak zehazten duen bezala, ekonomia jakin batean erabakiak hartzea, enplegua sortzeko helburuarekin, argudio zientifikoekin egin ahal izan dadin laguntzea.

Horretarako, gaiari zuzenean heltzen dioten bi ikerketa akademikoren ondorioak erakusten ditugu; bat Heidi Peltierrek, University of Massachusettsko Political Economy Research Instituteko ikertzaileak, 2017an Estatu Batuen testuinguruan egindakoa, eta 2023ko lana, Europako testuinguruan Chiara Bonaiutik, Paolo Maranzanok, Mario Piantak eta Marco Stamegnak, Newcastle Universityko, Università di Milano Bicocco eta Florentziako Zientzia Politiko eta Sozialen Fakultateko ikertzaile eta irakasleek egina.

Lehenengoan, Peltierrek (2017) erakusten du AEBko gastu militarreko milioi dolar bakoitzeko 5,8 enplegu sortzen dituela zuzenean arma-enpresetan, eta 1,1 enplegu zeharkako defentsa-sektoreko hornidura-katean; hau da, armamenturako aurrekontu militarreko milioi dolar bakoitzeko

6,9 enplegu sortzen dira AEBko ekonomian. Hala ere, ikerketa horren arabera, energia eolikoan kopuru bera inbertitzeak 8,4 enplegu sortuko lituzke, eta eguzki energian 9,5. Energia-eraginkortasunean egindako inbertsio berak 10,6 enplegu sortuko lituzke. Bestalde, egileak adierazi du azpiegitura publikoetako inbertsioek milioi dolar bakoitzeko 9,8 enplegu biderkatzailea izango luketela, eta osasuneko aurrekontu publikoek, 14,3ko biderkatzailearekin, sektore militarreko enpleguen bikoitza baino gehiago

1. Centre Delàs zentroko koordinatzailea eta ikertzailea, bakean, gatazketan eta garapenean doktorea, bakearen kulturari, armagabetzeari, defentsaren eta merkataritzaren ekonomiari eta armen finantzaketari buruzko ikertzailea.

sortzen dutela; hezkuntzak, berriz, lehen eta bigarren hezkuntzarako 19,2ko biderkatzailearekin, ia hiru aldiz enplegu gehiago sortzen ditu defentsako gastuak baino.

Bonaiuti, Maranzano, Pianta eta Stamegnak Greenpeacearentzat egindako *Arming Europe. Military expenditures and their economic impact in Germany, Italy and Spain* txostenak (2023) Watson Institute for International & Public Affairs institutuko Heidi Peltierrek egindako analisiaren antzekoa egiten du, defentsako gastu publikoko ekonomiaren biderkatzailea beren ekonomian industria militarrek nolabaiteko pisu bat duen Europako ekonomia

nagusietako batzuetan aplikatuz (Alemania, Italia eta Espainia).

Azterlan honetan, 1.000 milioi euroko gastuak lau sektoretan (armagintza, ingurumena, hezkuntza eta osasuna) ekonomian duen eragin biderkatzailea aztertzen da. Azterlanaren emaitzek erakusten dutenez, sektoreek, armagintzarekin alderatuta, enplegu gehiago sortzen dute, ekonomia nazionalen zerbitzu-jarduerak direlako, zeinetan inportazioek garrantzi txikiagoa duten, bitarteko intsumoak eskuratzeko behar txikiagoa eta enplegu-intentsitate handiagoa.

1. taula: Alemania, Italia eta Espainiako eta AEBko armagintzaren, ingurumenaren, hezkuntzaren eta osasunaren sektoreko enpleguan 1.000 milioi € edo \$-eko gastu publikoaren eraginaren estimazioa

	Armak	Ingurumena	Hezkuntza	Osasuna
Espainian 1.000 milioi euroko gastu publiko gehigarriarekin sortutako enplegua	6 580	11 890	16 440	15 300
Italian 1.000 milioi euroko gastu publiko gehigarriarekin sortutako enplegua	3 160	9 960	13 890	12 300
Alemanian 1.000 milioi euroko gastu publiko gehigarriarekin sortutako enplegua	6 150	11 360	17 620	15 200
AEBn 1.000 milioi dolarreko gastu publiko gehigarriarekin sortutako enplegua	11 200	16 800	26 700	17 200

Iturria: Watson Institute for International & Public Affairs (2023). Eskuragarri hemen: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/economic/economy/employment> eta Bonaiuti, Maranzano, Pianta eta Stamegna (2023). Eskuragarri hemen: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-italy-stateless/2023/11/d4d111bc-arming-europe.pdf>

2. taula: Armen, ingurumenaren, hezkuntzaren eta osasunaren sektorean enpleguaren sorreren arteko aldea: 1.000 milioi euroko gastu gehigarria Espainian, Italian eta Alemanian, eta 1.000 milioi \$-ekoa AEBn

	Armak	Ingurumena	Hezkuntza	Osasuna
Espainia	1,00	1,81	2,50	2,33
Italia	1,00	1,51	2,11	1,87
Alemania	1,00	1,73	2,68	2,31
Ameriketako Estatu Batuak	1,00	2,55	4,06	2,61
Batez besteko balioak	1,0	1,9	2,8	2,3

Iturria: Egileek egina, 1. taulako datuak abiapuntutzat hartuta.

1. eta 2. tauletan ikus daiteke enplegu-sorreran dagoen aldea: gastu publikoko 1.000 milioi euro bideratu dira Europako herrialdeen kasuan, eta dolarrak AEBren kasuan, aipatutako sektoreen arabera. Ondorioa argia da: kasu guztietan, salbuespenik gabe, enplegu gehiago sortzen da, % 51 eta % 306 artean, herrialdeko ekonomiaren errealitatearen eta lan-merkatuaren ezaugarrien arabera. Aztertutako lau ekonomietan, hezkuntza da baliabide publikoak erabiltzea komeni den sektorea, helburua lanpostuak sortzea bada, non enpleguen hirukoitzetik hurbil sortzen den. Osasunaren eta ingurumenaren sektoreak ere eraginkorrak dira lanpostuak sortzeko, sektore militarrek sor ditzakeen bikoitza inguru sortzen baitituzte. Espainiaren kasuan, ikerketek erakusten dute hezkuntzan % 150 enplegu gehiago sortzen direla industria militarrean baino, inbertsio publiko berarekin; osasunean, % 133 gehiago, eta ingurumenean, % 81 gehiago.

Azterketa ekonomikoaren ikuspegitik, Paul Samuelson Ekonomiako Nobel saridunak aurrekontu publikoak sektore bat edo bestea garatzera bideratzearen ondorioak baloratzeko sartutako aukera-kostuaren teoria egiazkoa dela esan dezakegu; izan ere, herrialde baten garapen militarra baliabideak bideratzeak lana sortzeko gaitasun handiagoa duten beste sektore batzuetan baino hiru aldiz enplegu gutxiago sortzen du. Bestalde, azpimarratu behar da giza segurtasunaren ikuspegitik garrantzitsua dela baliabide publikoak herritarren segurtasuna areagotzen duten elementuetara bideratzea. Lanpostu bat lortzea NBGPk definitzen duen segurtasun pertsonalaren oinarritzko elementua izateaz gain, hezkuntza, osasuna eta ingurumena areagotzeak eta hobetzeak Nazio Batuek giza segurtasunari buruzko urteko txostenetan azpimarratzen duten segurtasun-mailaren igoera eragiten dute.

Azkenik, aipatutako azterlanek agerian uzten dute, batetik, hezkuntzan, osasunean edo ingurumenean egiten den inbertsioa eraginkorra dela lanpostuak sortzeko dagokionez, militarra baino, eta, bestetik,

«gastu militar handiagoak eramaten duela Europa, oparotasun ekonomiko txikiagoko, enplegu-sorkuntza txikiagoko eta herrialdeen garapenaren kalitate txarragoko ibilbide batetik» (Bonaiuti, Maranzano, Pianta eta Stamegna, 2023); izan ere, beste adierazle ekonomiko batzuk barne hartzen dituen azterketa batek erakusten du komenigarria dela gastu publikoa aurrekontuetako partidetara bideratzea, hala nola hezkuntzara, osasunera eta ingurumenera, eta ez arma-enpresetara. ■

Erreferentziak

- Bonaiuti, C., Maranzano, P., Pianta, M., eta Stamegna, M. (2023): *Arming Europe. Military expenditures and their economic impact in Germany, Italy and Spain*, Greenpeace. Eskuragarri hemen: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-italy-stateless/2023/11/d4d111bc-arming-europe.pdf>, (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Peltier, H (2017): «Job Opportunity Cost of War», Watson Institute, Brown University. Eskuragarri hemen: <https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2017/Job%20Opportunity%20Cost%20of%20War%20-%20HGP%20-%20FINAL.pdf>, (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Peltier, H (2019): «War Spending and Lost Opportunities». Eskuragarri hemen: <https://watson.brown.edu/costsofwar/files/cow/imce/papers/2019/March%202019%20Job%20Opportunity%20Cost%20of%20War.pdf> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Samuelson, P. (2006): *Economia*, Mc Graw Hill, Madril.
- Watson Institute for International and Public Affairs (2023): «Employment Impact». Eskuragarri hemen: <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/economic/economy/employment> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).

Pere Brunet

*Universitat Politècnica de Catalunya unibertsitateko katedradun erretiratua
eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea*

Sarrera

Egungo teknologia asko, pertsonen beharretatik atera beharrean, nagusitasunetik eta negoziotik sortzen direla ikusten dugu, testuinguru patriarkal eta neokapitalista batean jendeari entzungor eginez (Camps-Febrer *et al.*, 2025). Bestalde, sistema militarrek eta segurtasun militarizatukoek planetako gatazkak eta krisiak haiek larriagotzen dituzten metodologiekin konpondu nahi dituzte,² pertsonen duintasuna eta herrien eskubideak mespretxatzeaz gain.³

Etengabeko hazkunde-irudipen batean bizi gara, azken hamarkadetako eredu neoliberalari lotutako energia-azelerazioak bultzatuta, eta munduko boterea eragile ekonomiko gutxitan kontzentratzen da, eta

aldi berean planetaren mugak gainditzen ditu.⁴ Gure gizartea gehiegizko energiarekin dopatuta dago.⁵ Eta Mendebaldean prest dago ingurumenaren ikuspegitik jasanezina den bere bizi-sistema babesteko, bere gaitasun militarrek indartuz lehengaiak ziurtatzeko, hala nola energia fosilak (gasa eta petrolioak), bai eta energia garbiak ekoizteko beharrezkoak diren materialak ere (eolikoa, fotovoltaikoa, biomasa eta geotermikoa), berebiziko garrantzia baitute bere sistema ekonomikoari eusteko (Bohigas *et al.*, 2022).

Neurrigabekeria ekologikoaren eta desoreka globalen jarraipena bermatzen duen sistema militarrek gero eta teknologia militar sofistikatuagoak eta suntsitzaileagoak garatu ditu, eta, gaur egun, urrutiko eraso-sistemak, arma robotikoak eta adimen artifizialean oinarritutako borroka-sistemak erabiltzera iritsi da. Sistema horiek ezin dute kontuak ematea bermatu, eta portaera faltsuak eta azalezinak dituzte.⁶ Gainera, ikuspegi etikotik salatu diren alderdi asko daude (Brunet, 2024), hala nola kontrolik eza, urrutiko erasoekin lotutako problematika eta

1. Universitat Politècnica de Catalunyako doktorea eta katedradun erretiratua. Bake-kulturaren ikuspegitik dibulgatzaile zientifikoa, oinarri zientifikoetan eta bakearen esparruan zientziak dituen aplikazioetan inspiratua.
2. Sistema militarrek eta segurtasun militarizatuko sistemek interes eta botere globaleko sare handi baten biziraupena babesten eta ziurtatzen dute, enpresak eta gobernuak demokratikoki kontrolatzen dituzten nazioz gaindiko eragile pribatu oso gutxi zuzentzen dutena. Mundu mailako botere-sare horrek negozio militarrek eta energia fosilekoak biltzen eta konektatzen ditu, eta, gainera, ingurumen-krisiaren erantzule zuzena da, eragin larria izango baitu, batez ere Hego Globaleko herrialdeetan. Sare horrek, zuzenean eta zeharka, planetaren ingurumen-krisia eta milioika pertsonak pairatuko duten sufrimendua gutxienez baretu egingo lituzketen neurriak eragozteko lan egiten du.
- Gastu militarrek, klima-aldaketari aurre egiteko, justizia globalean inbertitzeko eta gatazken eta armagabetearen eraldaketa baketsua sustatzeko erabil litezkeen baliabideak eramateaz gain, krisi klimatikoari nabarmen laguntzen dio, indar armatuek eta armamentu-industriak egindako BEG emisio garrantzitsuen eta ingurumeneko beste kalteen ondorioz (Bohigas *et al.*, 2022).
3. Nazio Batuen Gutunaren, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalaren eta Europar Batasunaren Sorrerako Printzipioen funtsezko parte diren herrien giza duintasuna eta eskubideak.

4. 2024an, Lurraren Gaintitze Eguna deiturikoa abuztuaren 1a izan zen. Egun horretan (*Overshoot Day* ingelesez) gizateriak, oro har (hori bai, herrialdeen arteko desberdintasun handiekin), 2024an Lurrean eskuragarri zeuden baliabide guztiak kontsumitu zituen: <https://overshoot.footprintnetwork.org/>
5. Albert Cuchí (2025): «egungo gizartea azkartuta bizi da, gehiegizko energiarekin dopatuta dagoelako; gaur egungo errealitatea erregai fosilen injekzioak eragindako haluzinazioa da», in: «Erregai fosilik gabeko hiri-bilbea» (katalanez), CCCB Instituto de Humanidades, Sesión 2 de «Escenaris d'una ciutat post-fòssil: Com afrontar un decreixement energètic just i sensat?», 2025eko urtarrila-otsaila: <https://www.instituthumanitats.org/ca/cursos/escenaris-d-una-ciutat-post-fossil-presencial>
6. Ikus, adibidez, Pablo Elorduyk *El Salto Diario* egunkarian 2025-02-20an idatzitako artikulua, «La máquina de los asesinatos en masa: Silicon Valley abraza la guerra»: <https://www.elsaltodiario.com/inteligencia-artificial/militar-silicon-valley-abraza-guerra>

biktima zibilen bizitzarekiko eta duintasunarekiko mespretxua.⁷

Teknologia militarretan, borrokarako sistema automatikoetatik (frontetik bertatik kontrolatuak) oso urrundik zuzendutako sistema berrietara igaro gara, lehorrean, itsasoan eta airean tripulaziorik gabeko ibilgailuekin, inguruan dabilzan droneekin eta drone-multzoekin (Brunet, 2025). Hori guztia defentsa-aurrekontuen igoerekin, industria militarren negozioarekin, hain garestiak ez diren armamentu-sistemekin eta norberaren baja militarren murrizketarekin lotu ditzakegun interesekin.

Izan ere, arma-sistema berrien, horien aurkako defentsa-sistemen eta zibergerrarako metodo modernoen gorakadaren ondorioz, gero eta garestiagoa eta zalantzakoa den etorkizuneko espiral bat sortzen ari da (Brunet, 2025), eta, gainera, egoera belizista horrek nabarmen laguntzen du berotze globalean.⁸ Badirudi teknologia militarrek ez direla munduko egungo arazo larriak konpontzeko bidearen parte.

Aldaketaren beharrari buruz

Arcadi Oliveresek zioen bezala, beste mundu bat posible eta beharrezkoa da, balio patriarkalen bidetik botere-grina neurrigabera, indarkeriara, menderatzera, «gure egiak» inposatzera, pertsonen

zaintzara eta kontrolera, suntsipenera, armetara eta gerretara eraman gaituzten beldurra eta mitoak atzean utziko dituen mundua. Beste mundu bat eta beste kultura bat, behingoz onartzen dutenak naturaren parte garela eta elkarrekin bizi, hitz egin eta zaindu behar dugula, menperatu beharrean, errespetatu egin beharko genukeen planeta batean.

Zientziatik iristen zaizkigun era askotako mezuak bat datoz bake mugimenduetatik (Camós, 2024) eta feminismoetatik (Camps-Febrer *et al.*, 2025) jasotzen ditugunekin, eta giza duintasunaz eta pertsonen eskubideez hitz egiten digute, gizateria gisa ditugun erronkei aurre egiteko humanizatzeko, zaintzeko eta lankidetzan aritzeko beharraz, gatazkak eskema post-kapitalistekin, post-kolonialekin, post-biolentoeekin eta ez-patriarkalekin gainditzeko. Zibilizazio fosilaren amaieraren ondoren beste paradigma bat eraikitzeari aurre eginez, Jeremy Rifkinen arabera dagoeneko gertukoa dena (Rifkin, 2019). Gizarte-ordena berri bat, post-kapitalista izanik, behearanzkoa izan beharko duena (Hickel, 2023), ekofeminismoan oinarritua (Camps-Febrer *et al.*, 2025), ezagutza indigenan inspiratua eta, ziurrenik, Hegoaldeko «barbaroen» protagonismoak gidatua (Yousfi, 2024).

1969an, Buckminster Fullerrekin espazio-ontziaren metaforan oinarritu zituen planeten arteko lankidetzarako proposamen ahaztuak (Fuller, 1969), eta erakutsi zuen gizateria gisa dugun salbazio bakarra dela lankidetzan aritzea, planeta zaintzea eta atzean uztea indarkeriak, ustezko irtenbide militarrek eta gerra.⁹ Gero, 1.700 zientzialarik 1992an eta 15.500 zientzialarik baino gehiagok 2017an ingurumen-krisi globalaren arazo erraldoiaz ohartarazi zuten, eta esan zuten beharrezkoa zela aurrekontu militarren zati handi bat lankidetzan aritzeko bideratzea gizateria gisa dugun erronka handi horri aurre egiteko.¹⁰

7. Yuval Abraham kazetari eta zinemagileak 972 aldizkarian argitaratutako ikerketa zorrotz baten arabera, Israel 2021az geroztik hobetzen ari den AA sistema militarrek, Hamaseko ustezko kideak Gazan detektatzeko eta aurkitzeko erabiltzen dituenak, gutxienez hiru osagaitan oinarritzen dira: «Izpiliku» sistema (Lavender ingelesez), «Ebanjelioa» (Gospel) eta «Non dago aita» (Where 's Daddy). Haren aplikazioak biktima zibil errugabeen kopuru izugarria eragin du. Artikuluak Israelgo inteligentziako ofizial baten adierazpenak ere jasotzen ditu: «Ez ditugu bonba garestiak alferrik galdu behar garrantzirik gabeko pertsonekin. Oso garestia da herrialdearentzat, eta bonbak urriak dira». Beste batek esaten zuen gerran ez dagoela denborarik helburu guztiak ondo aztertzeko, eta, beraz, arriskatu egin behar dela akats baten ondorioz [errugabeak] erasotzeko, alboko kalteak eragiteko eta pertsona zibilak hiltzeko (Brunet, 2024).

8. Ikus «Desmilitarizatzea Deskarbonizatzea da» kanpainak planteatzen dituen argudioak: <https://noemisionesmilitares.org/#razones>, kanpainaren web-orrietan: <https://descarbon-desmili.org>

9. Buckminster Fullerrekin gure planeta espazio-ontzi batekin alderatu zuen, planeten arteko espazio ilunean puntu urdinxka bat baikara espaziora bidali ditugun satelite urrunetatik begiratzen badugu. Espazio-ontzi batean baliabide energetikoak eta mota guztietakoak mugatuak direla zioen, eta hori astronautek ondo ezagutzen duten zerbait dela. Bidaietan, badakite ontzia zaindu behar dutela, eta ondo zainduta egon behar dutela; izan ere, elkarri tratatu txarrak ematen badizkiote edo aurre egiten badiote, haien bizitza arriskuan dago. Beraz, esaten zuen, hobe dugu gure planeta zaintzea, lankidetzan aritzea eta gure gatazkak hitzarekin konpontzea.

10. Ikus (Camps-Febrer *et al.*, 2025), 6.-10. or. eta 12., 13. eta 14. orrialdeetako oin-oharrak.

Eta duela gutxi, zenbait artikulu zientifikok erakutsi dute giza geopolitikan oinarritutako eta oinarri zientifikoak dituen gizarte global berri bat eraikitzeko aukera dagoela. Adibidez, Jason Hickelek eta Dylan Sullivanek (2024) erakusten dute 8.500 milioi pertsonari bizi-maila duina eman dakiekeela, mundu mailako baliabideen eta energiaren egungo % 30-44 soilik erabiliz, eta horrek soberakin nabarmen bat utziko lukeela kontsumo osagarriako, aurrerapen zientifikoetarako eta beste inbertsio sozial batzuetarako. Jendearen eskubideetan oinarritutako lankidetzak globaleko politikekin, Ipar Globalean murriztuz, Hegoaldeko herrialdeetan duintasunean hazteko.

Bizipena eta errespetuzko teknologiak

B. Fullerrekin berak (Fuller, 1983) gerra zaharkituta dagoela zioen. Eta **armamentua bizipen** bihurtzea aipatzen zuen. Fullerrekin bizipen termino hori proposatu zuen pertsona guztiei bizi-maila ona izateko aukera emango zieten sistemen multzo gisa, gizakiak emantzipatuz eta «gutxi batzuen bizitza askoren kontura mantentzen duten prozesuak» saihestuz. Azken batean, bizipenaren funtsa, Fulleren arabera, pertsona guztien bizitzaren hobekuntza zen, ingurumenaren kontrolarekin batera. Duela 40 urte baino gehiago esan zuen ezinbestekoa zela armamentu-aurrekontuak murriztea (*weaponry*), desarmatzea eta armak bizipen-tresna bihurtzea (*livingry*).

Esparru horretan, eta Andrea Vetterrek eta beste ikertzaile batzuek elkarbizitza-teknologiei¹¹ buruz egin berri dituzten lanetan oinarrituta, **errespetuzko teknologien**, teknologia feministen eta bizipenaren hainbat faseren ezaugarri izan daitezkeen hainbat gai planteatzen ditugu, behar dituzten materialetatik abiatuta, ekoizpen-prozesua, erabilera, azken fasea (hondakinak, berraprobetxamendua) eta beharrezko azpiegiturekin (Camps-Febrer *et al.*, 2025) jarraituz. Hori guztia bost dimentsiotan, kontuan hartuta behar ditugun teknologia berriek tokikoak eta hurbilekoak

izan beharko luketela, ekologikoak eta errespetuzkoak, komunitatean kudeatuak eta pertsonentzat eta haien zainketentzat pentsatuak, baita demokratikoak eta ahalduzkoak ere:

- Udalerrriaren **dimentsioa eta hurbiltasuna**: Eskaintzen al ditu eskala txikiko soluzioak, tokikoak eta kooperatiboak? Lehengaiak hurbilekoak al dira? Behar dituen azpiegituren aztarna tokikoa eta txikia al da?
- Dimentsio **ekologikoa eta planetaren errespetua**: Hondakinak eta emisioak ekologikoki onargarriak al dira? Arduratsua al da baliabideekin? Baliabideen erauzketa neokoloniala saihesten al du? Birsortu eta ziklo ekologikoan integratzen al da? Segurua al da jendearentzat eta planetarentzat? Bidezkoa al da biosferarekin?
- **Kudeaketa komunitarioaren eta ahalduzkoaren** dimentsioa: Ahalduzko egiten al ditu pertsonak eta komunitateak? Tokian-tokian eta komunitate mailan kudeatzen al da? Txikia eta gizatiarra al da? Bidezkoa al da gure ondorengoekin? Nork erabili ahal izango du? Nola eta non?
- **Indarkeriarik ezaren eta zaintzen** dimentsioa: Beste pertsona eta herri batzuen sufrimendua saihesten al du? Desmilitarizatzen laguntzen al du? Laguntzen al du pertsonen arteko bizikidetzak eta errespetu-harremanak ezartzen eta haiei eusten? Balio ekofeministetan¹² eta zainketen etikan¹³ oinarritzen al da?
- Dimentsio **demokratikoa eta kulturala**: Ulermena, askatasuna eta espiritu kritikoa sustatzen al ditu? Jendeak behar duenetik sortzen al da? Nori egingo dio mesede? Erabilera demokratikoa izango al du? Bakerako hezkuntzan laguntzen al du? Gizateria gisa ditugun arazo handiak konpontzen lagundu al dezake?¹⁴

12. Ikus (Camps-Febrer *et al.*, 2025), 3.- 8. or.

13. Ikus, adibidez: Victoria Camps (2021), *Tiempo de cuidados*, ed. Arpa, 14. or.: Carol Gilligan aipatuz, Victoria Campsek dio «En un contexto patriarcal, el cuidado es una ética femenina; en un contexto democrático, el cuidado es una ética humana».

14. Arazo horiek (Bohigas *et al.*, 2022), zientziatik ondo dokumentatuta daudenak, berotze global antropogenikoa, ingurumen krisia eta horren ondorio guztiak barne hartzen dituzte, bai klimari lotutakoak, bai pandemiari eta biodibertsitate-galerari lotutakoak. Arazo horiek guztiak globalak eta mugaz gaindikoak dira, eta planeten arteko lankidetzan oinarritutako irtenbideak behar dituzte, herrialdeen arteko liskar armatuen ordez.

11. Ikus: Andrea Vetter (2018), «The Matrix of Convivial Technology - Assessing technologies for degrowth», *Journal of Cleaner Production*, Volume 197, Part 2, 2018ko urriaren 1a, 1778.-1786. or.: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652617304213>

Gaur egungo ikuspegi teknologikoa zabaldu nahi duten galderak dira, zer behar ase behar diren eta norentzat kontuan hartuta, eztabaida kritiko batean oinarrituta, dauden teknologietan soilik oinarritu beharrean. Galdera horiek ekofeminismotik eta beheranzko ekonomietatik datozen bizipen-proposamen berriak definitzen dituzte, eta azaltzen dute giza oparotasuna baliabide gutxiagorekin eta energia gutxiagorekin sor daitekeela hazkunde ekonomikoaren helburu kapitalista atzean uzten badugu, ekoizpen modu suntsitzaileak eta beharrezkoak ez direnak albo batera uzten badira eta sistema publiko alternatiboak abian jartzen badira.

Bost dimentsio horietatik sortzen diren tresna berriak **desmilitarizazio-eragile aktiboak** izan daitezke eta izan behar dute, eta gaur egungo menderatze-korapiloa hautsi behar dute, beste mundu bat eraikitzen laguntzeko. Izan ere, herrigintzaren eta hurbiltasunaren printzipioak eta ekologia eta planeta errespetatzeak hautsi egiten dute ustezko segurtasun militar horren argumentarioa, kapitalismo transnazionalaren eliteen onurak soilik ziurtatzen dituzten estraktibisten politikak mantendu nahi baititu. Izan ere, indarkeriarik ezaren eta zaintzaren printzipioa antimilitarista da funtsean, eta komunitateko kudeaketak eta ahalduak, kulturak eta demokrazia globalak **lankidetzaz eta humanizazioaz** hitz egiten digute, desmilitarizaziotik, indarkeria-ostetik eta kapitalismo-ostetik abiatuta, zainketako, tokiko, errespetuko, komunitateko eta pertsonen neurrira pentsatutako tresnekin.

Planetaren mugak gainditu gabe planetako pertsona guztientzat bizimodu duina bermatuko duten politikak maila globalean diseinatu daitezkeela kontuan hartuta, humanizaziorako teknologia berriak pentsatu, sortu eta erabil ditzakegu eta erabili behar ditugu. Besteak beste, munduko botereguneek errepresaliatu, mespretxatu, engainatu eta espoliatutako herri indigenetatik ikasita; izan ere, ingurunearekin eta naturarekin arduratsuak diren gizarteak adibide dira. Besteak beste, bihurtze teknologikoez hitz egin dezakegu:

- Material urrietan eta eskema kolonial militarizatu-tan oinarritutako energia berriztagarrien sistemetatik, tokiko energia-komunitateetan, material ugarietan eta sistema ez-kolonialetan oinarritutako energia berriztagarrien sistema berrietara.
- Energia-sare handietatik, errespetuzko elektrifikazio-proiektuetara, txikiak, tokikoak, arduratsuak eta Internet bidez komunitatean kudeatutakoak.

- Itsasontziekin, hegazkinekin eta kamioiekin erregai fosiletan oinarritutako salgaien garraiotik, hurbileko kontsumora, tren bidezko garraiora, itsas garraio eolikora eta pertsonen garraio publikora.
- Ipar Globalerako abiadura eta potentzia handiko Interneteko sare espezifikoetatik, mundu osorako Interneteko aplikazio eta sistemetara, estaldura txikiko eskualdeetarako prestatutakoetara eta kode irekian oinarritutakoetara.
- Armamentutik eta gatazken konponbide militarretarako sistema belizistetatik, elkarriketa enpatikorako eta negoziatziorako teknologia berrietara.

Duinduko gaituzten tresna berriak behar ditugu, jendeak behar duenetik sortuko direnak eta biosfera eta planeta errespetatuko dituztenak. Bigarren iraultza kopernikar bateko tresnak, gure mundua menperatzeko asmoa izatea ezinezkoa dela eta gure biosfera zaindu behar dugula erakusten digutenak. Ez gaudelako Unibertsoaren erdian eta ez garelako Lurraren nagusiak. Oreka ekologikoaren barruan aberastu egiten gaituzten interdependentzia-unibertso batean murgilduta gaude.

Ingeniaritzaren nagusitasun maskulinoak dominazio-jarraitzeak dituzten tresnak diseinatzeraz eraman gaitu. Balio bakezaleak, feministak eta justizia globalekoak erabiliz egiten jakingo al dugu?

Ondorioak

Ekonomia berriak (donut-arena, beherapenarena, ekologikoa, feminista eta beste batzuk) ezin dira garatu tresna berririk gabe, ikuspegi desmilitarizatuarekin, post-kapitalistarekin, post-fosilarekin, post-kolonialarekin eta ekofeministarekin pentsatu eta sortu behar ditugunak. Eta ekonomia berri horiei buruzko lanak baditugu ere, teknologia berriei buruzko azterketarik ez dagoela egiaztatu dugu, errespetuzkoak eta elkarbizitzakoak baitira, eta beharrezkoak izango baitira errealitate bihurtzeko. Artikulu honek ekarpen txiki bat izan nahi du zentzu horretan.

Ikusten dugu ezinezkoa dela munduko pertsona guztientzat bizi-maila duin bat lortzea, muga ekologikoak eta planetakoak errespetatuko dituen, egungo esparru patriarkalaren, kapitalistaren eta

menderatze-esparruaren barruan. Horregatik, beharrezkoa da dauden teknologia askoren azterketa kritikoa egitea teknologia mota berri bat proposatzeko, feministak, bizipenekoak eta bizikidetzakoak, desmilitarizazioarako eta bake-alternatibak eraikitze beharrezkotzat jotzen ditugunak.

Bizipenaren teknologia, armamentuarena ez bezala, hurbileko kontsumoarena da, garraio publikoarena, energia-kooperatibena, baliabide naturalak errespetatzen dituen, pertsonengandik datorrena eta pertsonentzat balio duena, kulturarena eta liburuena, zaintza medikoena, bizikidetzarena, errespetuan eta enpatian oinarritutako elkarriketarako tresnena. Irtenbide armatuen eta militarizazioaren aldeko argudio guztiak errotik hausten dituen teknologia post-koloniala da (Camps-Febrer *et al.*, 2025).

Teknologia berri horiek eragile garrantzitsuak izan daitezke armagabetzeko, eta, horrez gain, beharrezko tresnak dira menderatze-sareak hausteko, gizarteak desmilitarizatzeko eta maila globalean lankidetzan aritu ahal izateko, gizateria gisa ditugun eta izango ditugun erroka handiei aurre egin ahal izateko.¹⁵ Ikusi dugu (Hickel eta Sullivan, 2024) posible dela bizitza duina bermatzea planetak gaur egungo energia eta planeta-baliabideen kontsumoaren % 44 baino gutxiagorekin izango dituen 8.000 milioi pertsonentzat. Argi eta garbi, lankidetzaren geopolitika berri bat behar dugu, errespetuzkoak, gizatiarrak, post-kapitalistak, feministak eta desmilitarizatuak¹⁶ izango diren bizipen-tresnekin. ■

Bibliografia

15. Gaia Vince (2019): «orain arte inoiz egin ez dugun moduan lankidetzan aritzea da gure itxaropenik onena», *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/18/climate-crisis-heat-is-on-global-heating-four-degrees-2100-change-way-we-live>
16. Santiago Alvarez Cantalapiedra (2024), *Papeles*, 168, 5.-10. or.: «Egungo bizimoduari kritika erradikala egitea eta natura suntsitzen ez duten eta kontsumistak ez diren bizi-aukerak bilatzea oso zaila da egungo testuinguru soziokulturalan... ekonomia kapitalistak ahuldu egiten ditu finkatuta dauden baldintza sozialak eta naturalak... Ez da alternatiba izango erdigunean pertsonen babesa eta gizakia ez den naturaren zaintza jartzen ez duen kultura politikoa »: https://www.fuhem.es/wp-content/uploads/2025/01/Por_una_cultura_politica_alternativa-SAlvarez.pdf

- Bohigas, X., Brunet, P., de Fortuny, T., Montull, A., eta Ortega, P. (2022), «Transnacionales, belicismo y emergencia climática», Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko 55. *txostena*, Bartzelona: <https://centredelas.org/publicacions/belicismeiemergenciaclimatica/?lang=es>
- Brunet, P. (2024), «Inteligencia artificial y cambio global», *Foro Transiciones*, Madril: <https://forotransiciones.org/wp-content/uploads/sites/51/2025/01/IA-cambio.pdf>
- Brunet, P. (2025) «Els sistemes tecnològics a les actuals guerres i conflictes» (katalanez, prentsan), Institut d'Estudis Catalans, Revista de Tecnologia, 13. zk., 2025.
- Camós, J. (2024), «Cultura de Pau» (katalanez), Joan Camós Coord., Centre d'Estudis de l'Hospitalet: <https://www.celh.cat/publicacions/cultura-de-pau-el-llegat-de-jaume-botey-i-valles>
- Camps-Febrer, D., Brunet, P., Montull, A. (2025), «Tecnologías feministas: herramientas para construir la Paz», *Working Paper*, Centre Delàs d'Estudis per la Pau: <https://centredelas.org/publicacions/tecnologies-feministes-per-construir-pau/>
- Fuller, B. (1969), *Operating Manual for Spaceship Earth*, Zurich, Suitza: Lars Müller Publishers.
- Fuller, B. (1983) «Humanity's Critical Path: From Weaponry to Livingry», *Proteus*, Vol 1 (1): http://www.designsciencelab.com/resources/HumanitysPath_BF.pdf - Liburu honetan ere bai: *Critical Path*, B. Fuller eta Kiyoshi Kuromira egileena, Ed. St Martins Press, 1981.
- Hickel, J. (2023), *Menos es más*, Capitán Swing, Madril.
- Hickel, J., Sullivan, D. (2024), «How much growth is required to achieve good lives for all? Insights from needs-based analysis», *World Development Perspectives*, Vol. 35, (2024) 100612: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2452292924000493>
- Rifkin, J. (2019), *El Green New Deal global*, Paidós, Bartzelona.
- Yousfi, L (2024), *Seguir siendo bárbaro*, Anagrama, Bartzelona.

Xavier Bohigas¹

UPC unibertsitateko irakasle erretiratua eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Teresa de Fortuny²

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Ikerketa eta garapen militarreko jarduerak funtsezko osagaiak dira ziklo ekonomiko militarra deiturikoan. Produktu, teknika eta prozesu berriak asmatu eta garatzeko beharrezkoak diren jarduerak dira, eremu zibilean bezala. Arma berriak sortzeko, horiek hobetzeko eta aplikazio militarreko teknologia berriak garatzeko, inbertsio handiak egin behar dira I+Gn, produktu horiek merkaturatu ahal izateko. I+G jarduerak sektore militarreko enpresen ikerketa sailetan egiten dira, baita normalean Defentsa ministerioen mendekoak izaten diren zentro espezifikoetan ere.

Espainiako estatua arma-fabrikatzaile garrantzitsua da; izan ere, SIPRIren arabera (Wezeman *et al.*, 2024), Espainia zortzigarrena izan da munduko arma handien esportatzaile handien artean 2019-2023 aldian. Pentsa daiteke baliabide garrantzitsuak bideratzen dituela I+G militarreko, armen munduko merkataritzan posizio horri eusteko aukera ematen dioten produktuak eskaini ahal izateko. Jarraian, Espainiako estatuko I+G militarren finantzaketa deskribatuko dugu, zuzenean eragiten diguna baita.

Gure herrialdeko I+G militarren finantzaketa erakunde publikoen funtsetatik eta iturri pribatuetatik dator.

Sektore publikoa

Defentsa Ministerioak ikerketa militarreko jarduerak egiten dituzten hainbat zentro ditu. Horietako handiena «Esteban Terradas» (INTA) Teknika Aeroespazialeko Institutu Nazionala da,

Espainiako estatua arma-fabrikatzaile garrantzitsua da; izan ere, SIPRIren arabera (Wezeman *et al.*, 2024), Espainia zortzigarrena izan da munduko arma handien esportatzaile handien artean 2019-2023 aldian. Pentsa daiteke baliabide garrantzitsuak bideratzen dituela I+G militarreko, armen munduko merkataritzan posizio horri eusteko aukera ematen dioten produktuak eskaini ahal izateko.

Ministerioaren I+G jardueraren % 80 hartzen duena, bai langile kopuruari dagokionez, bai aurrekontuari dagokionez. Defentsaren Unibertsitate Zentroetan (Zaragoza, Marín eta San Javier) eta Armadaren Errege Institutu eta Behatokian ere I+G jarduerak egiten dira, langile gehien dituzten zentroak aipatzearren (Defentsa Ministerioa, 2024).

INTA Espainiako Estatuko ikerketa militarreko zentrorik garrantzitsuenak da. 2014tik, Defentsa Ministerioaren mende zeuden ikerketa militarreko zentro gehienak biltzen ditu. Bere jarduerak ikerketa eta garapen teknologikoan oinarritzen da, eremu aeroespazialean, aeronautikoan, hidrodinamikan eta defentsaren eta segurtasunaren teknologietan. Halaber, honako jarduerak hauek egiten ditu: ziurtapena, produktuen homologazioa, ekipoen eta sistemen entseguak, aholkularitza teknikoa eta zerbitzuak ematea. Sektore pribatua

Sektore militarreko enpresek inbertsioen zati bat I+Gn bideratzen dute. Zaila da inbertsio horien zenbateko osoa zehatz-mehatz jakitea, hainbat arrazoiengatik. Alde batetik, enpresa militarrek soilik ematen duten informazioa, batzuetan, osatu gabea izaten da. Bestalde, ekoizpen zibila eta militarra duten enpresak daude, eta ez dute beti azken horri dagokion ehunekoaren berri ematen. Eta, azkenik, erabilera bikoitzeko produktuak ere fabrikatu ditzakete, zibilak eta militarrek, eta horrek are gehiago zailtzen du

1. Fisikan doktorea eta Universitat Politècnica de Catalunyako Fisika Saileko irakasle erretiratua. Bere ikerketa armamentu nuklearraren eta I+G militarren esparruetan zentratzen da.
2. Fisikan lizentziaduna eta Delàs zentroko ikertzailea armategi nuklearraren eta industria militarreko enpresen arloetan.

ebaluazioa. Hala ere, zenbatespen bat egiten saiatuko gara.

Orientabide gisa balio diezagukete Defentsa, Segurtasun, Aeronautika eta Espazioako Enpresa Teknologikoen Espainiako Elkarteak (TEDAE) emandako datuek. TEDAEren eginkizuna da bere bazkideen ordezkaritza eta sustapena bere gain hartzea, bai estatuan, bai nazioartean. 2022ko memorian, jakinarazi zuen bazkideen fakturazioa 12.135 milioi eurokoa zela, eta enpresa elkartu guztiek fakturazioaren % 9,65 bideratu zutela batez beste I+Gra (UTEQ, 2023). Bazkideen fakturazio guztia ez dator sektore militarretik; izan ere, TEDAEren beraren arabera, aeronautika-sektorearen jardueraren % 42,5 sektore zibilera bideratzen da. Beraz, zati zibila deskontatuz gero, 2022an Espainiako Estatuko salmenta militarrek 8.400 milioi eurokoak izan ziren.

Bestalde, Defentsa Ministerioak urtero egiten duen armamentu-salmentei buruzko txostenak dio 2022an defentsa-jarduera zuten enpresek aitortutako defentsa-salmentak 7.435 milioi eurokoak izan zirela (Armamentuko Zuzendaritza Nagusia, 2024). Horietatik 1.712 milioi euro Defentsa Ministerioari egindako salmentei dagozkie, eta 5.723 milioi euro nazioarteko salmentei. Horrek adierazten du Espainiako defentsa-industriaren esportazioen garrantzia.

Centre Delàs zentroaren datu basearen arabera,³ 2022an 9.621 milioi eurokoak izan ziren Espainiako arma-salmentak. Espainiako industria militarri buruzko datuen desadostasun nabarmen hori, erabilitako iturriaren arabera, datu fidagarriak lortzeko zailtasunaren adierazle ona da. Azken batean, produkzio-datuak zenbatetsizat hartu behar baditugu, enpresek I+Gri buruz emandako datuak ere zenbatetsizat hartu beharko dira. Hala eta guztiz ere, aurreko kopuruetako edozein kontuan hartuta, eta defentsa-enpresa espainiarrek fakturazioaren % 9,65 I+Gra bideratzen dutela onartzen badugu, sektoreko industriak ikerketa militarre bideratutako baliabideak handiak direla ikusten dugu. Kalkuluen arabera, 700 eta 900 milioi euro artean inbertitu dute urtero I+G militarrean Espainiako defentsa-enpresek.

Estatuaren finantzaketa I+G militarrean

Espainiako estatuan, I+G militarre bideratutako funts publikoak, batez ere, Estatuko Aurrekontu Orokorretatik (EAO) datoz. Aurrekontu horietan, helburu hori duten bi aurrekontu-partida daude: 464A programakoa (*Indar Armatuaren Ikerketa eta Azterlanak*) eta 464B programakoa (*Defentsaren sektoreko berrikuntza teknologikorako laguntza*). 2023ko Estatuko Aurrekontu Orokorretan (onartutako azkenak), 464A programak 232 milioi euroko esleipena zuen, eta 464B programak, 1.601 milioi eurokoa. Guztizkoa, 1.833 milioi euro; kopuru garrantzitsua da.

2023ko Estatuko Aurrekontu Orokorretan 46. politikak (*Ikerketa, Garapena, Berrikuntza eta Digitalizazioa*) 16.327,58 milioi euroko gastua aurreikusi zuen. Hau da, I+G militarra I+Gra bideratutako guztizkoaren % 11,2 da. Garrantzitsua da azpimarratzea Estatuko Aurrekontu Orokorren programak gauzatzeko benetan gastatutako baliabideak ez datozela bat aurrekontuan jasotako aurreikuspenekin. Hala, I+G militarreko aurrekontu ia osoa 2016-2020 aldian egikaritu egin zen, eta, aldiz, I+G zibilaren erdia baino ez zen egikaritu. Egoera hori hobetuz joan da hurrengo urteetan (Bernardo *et al.*, 2023). Horren emaitza da Espainiako Gobernuak, Estatuko Aurrekontu Orokorren bidez, I+G militarre bideratzen duen ehunekoak nabarmen gaititzen duela Diputatuen Kongresuan onartutako aurrekontu horiek islatzen dutena.

464A programa Defentsa Ministerioari esleituta dago, eta gehiena, 195,8 M €-rekin, INTAri zuzenduta dago. Lehen esan bezala, ikerketa militarreko zeregin espezifikoek gain, diru-sarrera gehigarriak dakarzkieten jarduera eta zerbitzu teknologikoak ere egiten ditu, Estatuko Aurrekontu Orokorretan esleitzen zaizkionez gain. ⁴Europar Batasuneko *Horizon Europe* programako zenbait proiektutan parte hartzen du, eta horietako batzuetan koordinatzaile gisa jarduten du. Egoera harrigarria da, INTAren izaera militarra dela eta, *Horizon Europe* programak finantzatutako proiektuek ezin baitiete jarduera

3. Centre Delàs d'Estudis per la Pau. «Industria militarra Espainian» datu-basea. <https://database.centredelas.org/industria-militar-en-espana/?lang=es>

4. INTA: <https://www.inta.es/INTA/es/banner/comision-europea/>

ez-zibilei ekin.⁵ Europako Defentsa Funtsearen proiektuetan ere parte hartzen du.

464B programaren helburua da industria militarren lankidetzaren sustatzea defentsarekin lotutako proiektu militarren garatzeko. Finantzaketa itzultzeko moduko kreditu gisa egiten da, baina aparteko baldintza batzuekin: ehuneko zeroeko interesa eta kreditu bakoitza eman eta hogeitaz urteren buruan itzultzekoa (Ortega, 2017). Laguntza horiek 1996an hasi ziren, Armamentu Programa Bereziei (APB) hasiera eman zitzaizkionean. Hala, Industria Ministerioak dirua aurreratu zien APB horietan I+G gisa parte hartzen zuten enpresa batzuei, eta, ondoren, itzuli egin behar zuten. 2019aren amaieran, kreditu horien onuradun ziren enpresek 12.170 milioi euro zituzten oraindik itzultzeko. Itzulketak egiteko aurreikusitako epea 2034ra arte luzatu zen.⁶ Estatuko Aurrekontu Orokorren bidez 1996 eta 2019 artean industria militarri emandako kredituak, I+G-ko laguntza gisa, 18.724 milioi eurokoak izan ziren.⁷ Zalantzarik gabe, 2019ra arte emandako kredituak itzultzeko erritmoa oso motela izan da.

Europar Batasunaren finantzaketa I+G militarren

Duela pare bat hamarkada inguru, Europar Batasunak militarizazio- eta berrarmatze-prozesu bati ekin zion. Lehen urteetan, prozesu hori segurtasunaren alderdian zentratu zen, eta mugen eta migrazio-kontrolaren militarizazio handi batean gauzatu zen. Gaur egun, jada argi eta garbi militarra den prozesuak Europako Defentsa Funtsean (EDF) du oinarrietako bat. Historian lehen aldiz, EB ikerketa eta garapen proiektu hertsiki militarren finantzatzen ari da EDFren bidez.

5. *Guía del Participante. Horizonte Europa*, 67. or., 101. oharra. https://www.horizonteeuropa.es/sites/default/files/noticias/Gu%C3%ADa%20del%20participante%20-%20Horizonte%20Europa%20web_0.pdf

6. Gobernuak Joan Josep Nuet eta Joan Maragall diputatuak 2020ko maiatzaren 25ean Diputatuen Kongresuan egindako «Arma-enpresei egindako I+G a kredituak itzultzei buruzko» galderaren erantzunean agertzen denez. https://www.congreso.es/es/busqueda-de-iniciativas?p_p_id=iniciativas&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&iniciativas_mode=mostrarDetalle&iniciativas_legislatura=XIV&iniciativas_id=184/013984

7. Centre Delàs-en datu-basea. <https://database.centredelas.org/id-militar-en-espana/?lang=es>

Gaur egun, EDFk hiru deialdi ireki ditu diruz lagundu nahi diren horrelako proiektuetarako. Lehenengo deialdirako 1.166 milioi euro bideratu dira. Bigarrenak 832 milioiko aurrekontua du. Eta hirugarrenak 1.000 milioi euro ditu. Beraz, EDF abian jarri zenetik, EBk 3.000 milioi euro baino gehiago inbertitu ditu I+G militarreko proiektuetan.

Deialdi horietan guztietan, oso garrantzitsua izan da Espainiako erakundeek presentzia (enpresak, ikerketa-zentroak eta unibertsitateak). Lehenengoan, onartutako 60 proiektuetatik 42tan parte hartzen ari dira. Bigarrenetan, onartutako 41 proiektuetatik 31tan. Hirugarrenean, onartutako 54 proiektuetatik 40tan. Orain arte, Espainia laugarren dago parte-hartzearen rankingean, Frantzia, Alemania eta Italiaren atzetik (Masson, 2024).

Espainiako Estatuaren parte-hartze handi horrek munduko hamar arma-esportatzaile handienetako bat dela islatzen du (eta, aldi berean, indartzen du).

I+G militarren buruzko hausnarketak

Erakunde publikoek erabakitzen dute baliabide publikoak norantz bideratu. Defentsarako inbertsioa (ikerketa militarra barne) erabaki politikoa da, ezin da esan ez denik kaltegarria, eta ez ditu kontuan hartzen herritar gehienek benetako beharrak. Eremu militarren bideratutako baliabideak (gutxiengo txiki bati bakarrik mesede egiten diotenak) ongizatera eta justizia sozialera bideratuko balira, gehiengo handi horrek onura jasoko luke.

Ikerketa militarra ere ez da ez-kaltegarria. Hortik ondorioztatzen diren emaitzak armak fabrikatzeko oinarria izango dira. Armek suntsipena, heriotza eta miseria eragiten dute.

Gorago azaldu ditugun zifretatik abiatuta, I+G militarren bideratutako kopuruak handiak direla ondoriozta dezakegu. Eta esleipen horren zati handi bat sektore publikotik dator, hau da, zergadunetatik, eta agian ez daude ados armamentuaren zeharkako finantzaketa horrekin. Erreferentzia gisa har daitezke Europako Defentsa Agentziak (European Defence Agency, 2024) emandako datuak, zeinak baieztatzen baitu 2023an I+G militarren egindako gastua 11.000 milioi eurora iritsi zela EBko estatu kide guztien

artean. Dokumentu berean, 2024rako I+Gko gastua 13.000 milioi eurora iristea ere aurreikusten du EDak.

Hori gutxi balitz, arma jakin batzuen diseinu edo prototipoen akatsak ez dira ezohikoak. Akats horiek atzerapenak eta gailak eragiten dituzte. Bi adibide argigarri. Navantiak (Espainia) fabrikatutako S80 itsaspekoa, bere lehen diseinuan, behin urpean, ezin zen azaleratu. Per Lockheed Martin (AEB) enpresak egindako F35 hegazkinean ehunka akats antzeman zituzten.

Bestalde, I+G militarra justifikatu nahi da, izan ditzakeen aplikazio zibilengatik. Internet eta radarra maiz aipatzen dira. I+G zibila berez iritsiko zitekeen emaitza horietara. I+G militarren funtsezko eta azken helburua ustezko etsaia suntsitzea helburu duten gailuak diseinatzea da (sekretismo maila handiarekin). Beraz, I+G militarretik datorren ezagutza teknologiko gutxi aprobeitza daiteke aplikazio zibiletan. Aitzitik, teknologia militarrek sobera aprobeitxatzen du ikerketa zibilak sortutako ezagutza.

Deitoragarria da Espainiako hainbat unibertsitate publikok ikerketa-zentrok ikerketa militarrean parte hartzea. Unibertsitateek jakintzarako, eztabaidarako, pentsamendu askerako eta aniztasunerako guneak izan beharko lukete, eta kontzeptu horiek guztiak belizismoaren eta indarkeriaren aurkakoak dira. Komenigarria litzateke unibertsitateek ikerketa militarrean duten inplikazioari buruzko eztabaida hastea.

Azkenik, galdera hau egin beharko genioke geure buruari: Benetan nahi dugu ikertzea produktu hilgarriak lortzeko? ■

Erreferentziak

Bernardo, Á., Cabo, D., Torrecillas, C., eta Maqueda, A. (2023), «Donde habita el olvido: la inversión en ciencia que cada año se queda en un cajón». *Civio*, abenduaren 19a. <https://civio.es/lo-publico/2023/12/19/ejecucion-presupuestaria-ciencia-i-plus-d/>

Dirección general de Armamento y Material (2024), *La industria de defensa en España. Informe 2022*. Defensa Ministerioa. Madril, azaroa. https://publicaciones.defensa.gob.es/media/downloadable/files/links/l/a/la_industria_de_defensa_en_espa_a_informe_2022.pdf

European Defence Agency (2024), *Defence Data 2023-2024*. Brusela. <https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/leda---defence-data-23-24---web---v3.pdf>

Defensa Ministerioa (2024), *Estadística de Centros de Investigación y desarrollo en del Ministerio de Defensa, Año 2023*. Defensa Ministerioaren argitalpenak. Madril, abendua. https://publicaciones.defensa.gob.es/media/downloadable/files/links/e/s/estadistica_centros_investigacion_desarrollo_minisdef_2023.pdf

Masson, H. (2024), «European Defence Fund. Assessment after three calls for proposals», *Defense & Industries*. nº19 Special Issue, September. <https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/defense-et-industries/2024/DI-19-Special-Issue-EDF-EDTIB.pdf>

Ortega, P. (2017), «La burbuja de las armas y la industria militar en España. Los Programas Especiales de Armamento». Centre Delàs d'Estudis per la Pau. Bartzelona, ekaina. <https://centredelas.org/publicacions/informe-33-la-burbuja-de-las-armas-y-la-industria-militar-en-espana-los-programas-especiales-de-armamento/?lang=es>

TEDAE (2023), *Memoria de actividades 2022*. Madril. https://pdfonline.tedae.org/memoria2022/files/MEM_TEDAE%202022_web2.pdf

Wezeman, P. D., Djokic, K., George, M., Hussain, Z., eta Wezeman, S. T. (2024), «Trends in International Arms Transfers, 2023», Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). Stockholm, March. <https://www.sipri.org/publications/2024/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2023>

Eduardo Aragón¹*Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea*

Sarrera

Badirudi finantza-erakundeen ospea historikoki etengabe zalantzan egon dela gizarte-mugimenduen aldetik, baita biztanleria-sektoreen eta neurri handi batean ekonomiaren eta bizitzaren finantzarizazioan oinarritzen ez den beste sistema sozioekonomiko bat, kapitalista ez dena, defendatzen duten pertsonen osatutako taldeetatik harago doazelako. Zalantzan jartze hori, bereziki gizarte-mugimenduen zati batetik datorrena, gure sistema ekonomiko eta sozialean duten boterearen eta posizioaren ondorioz areagotu dela dirudi, batez ere krisi batean paper garrantzitsua jokatu ondoren, Iparraldean eta Hego Globalean milaka pertsonari eragiten dieten botere-abusu, praktika txar edo negozio eztabaidagarrietan egindako inbertsio nabarmenen berri ematen denean.

Espainiako estatuan, azken hamarkadetan, hainbat kasu izan ditugu ildo horretan. Esate baterako, eskandalu judizialak izandira, higiezin sektorearekin eta etxebizitzarekin lotutako hipotekak, finantza-produktuak eta aseguruak merkaturatzearekin zerikusia duten kontsumitzaile kaltetuen aldeko epaiekin amaitu direnak, banku eta aurrezki-kutxen aldetik. Izan ere, burbuilak nabarmen egin zuen gora, eta ekonomiarentzat ondorio kaltegarriak ekarri zituen, bai eta horrek ekartzen dituen ondorio soziologiko guztiak ere. Ezin dugu ahaztu azken aldiko beste eskandalu bat ere, hala nola produktu finantzario eta deribatu konplexuak saltzea haien izaera eta arriskuak ulertzen ez zituzten bezeroei. Hala eta guztiz ere, eta bankuen kontzentrazio-prozesu bat bizi ondoren, oro har, herritarrentzako eta tradizionalki baztertuta egon diren beste kolektibo batzuentzako kreditua eskuratzea eta funtsezko beste gai batzuk ez dira gehiegi aldatu.

[...] munduko arma-enpresa nagusietako batzuekin bankuek, aseguru-etxeek, inbertsio-funtsen kudeatzaileek eta funts subiranoek ezartzen dituzten finantza-eragiketetan jartzen dugu arreta. Gehiago jakiteko, informazio gehigarria aurki daiteke gure datu-basean. Gaur egun, dozenaka herrialdetako ehunka finantza-erakundek azken urteetan egindako finantza-transakzioei buruzko 4000 erreferentzia baino gehiagoko informazioa biltzen du. Finantza-erakundeak eta ziklo ekonomiko militarrean duten eginkizuna.

Kasu batzuek zuzenean eragiten diete eskari kolektiboaren ondoriozko garaipenekin amaitu dezaketen pertsonen, aipatutakoak kasu, baina badira, halaber, larrialdi klimatiko edo biodibertsitatearen galera areagotzen laguntzen duten inpaktu oso negatiboak sortzen dituzten sektore ekonomikoekin edo enpresekin moralki gaitzesgarriak diren konexioak argitara ateratzen saiatzen diren erakundeak eta kanpainak, eta kasu askotan, gainera, giza eskubideen urraketa larriak gertatzen dira, batez ere Hego Globalean, produktuak fabrikatzearen edo merkaturatzearen ondorioz. Gertaera horiek zenbait erakundek, hala nola BankTrack-ek,² hainbat urtez salatu dituzte arlo ugarian. Delàs d'Estudis per la Pau zentrotik, eta, zehazki, armen finantza-erakundearen ikerketa-ildoan, munduko arma-enpresa nagusietako batzuekin bankuek, aseguru-etxeek, inbertsio-funtsen kudeatzaileek eta funts subiranoek ezartzen dituzten finantza-eragiketetan jartzen dugu arreta. Gehiago jakiteko, informazio gehigarria aurki daiteke gure

1. Ekonomia-erakundearen eta Ekonomia Solidarioko graduondokoa. Banka Armatuaren Kanpainako aktibista eta armen finantza-erakundearekin lotutako gaien buruzko ikertzailea.

2. Banketxeak eta finantza-erakundeak ikertzeari buruzko nazioarteko kanpainaren orrialde ofiziala, BankTrack: <https://www.banktrack.org/>

datu-basean.³ Gaur egun, dozenaka herrialdetako ehunka finantza-erakundek azken urteetan egindako finantza-transakzioei buruzko 4000 erreferentzia baino gehiagoko informazioa biltzen du. Finantza-erakundeak eta ziklo ekonomiko militarrean duten eginkizuna.

Gure ikerketak kasu horietan zentratu dira, ez baitira isolatuak, sistematikoki egiaztatu dugun bezala, eta, aldi berean, finantza-erakundeak ziklo ekonomiko militarra deitzen dugun horren parte direla dokumentatzen laguntzen digute. Ziklo ekonomiko militarra da defentsa-ekonomia inguratzen duen multzo ekonomiko osoa deskribatzeko erabiltzen dugun terminoa, armagintzak egiten duen ibilbidea deskribatzen duena, ustezko armamentua izateko beharra estaltzeko aurrekontu publiko militarrek izateko erabakitik hasi eta azken erabilerara arte (Calvo eta Pozo, 2015). Finantza-erakundeek hainbat modutan finantza ditzakete arma-enpresak; batez ere, honako kasu hauek dokumentatu ditugu:

1. Enpresa horien akzioak barne hartzen dituzten inbertsio-funtsen akzio-partaidetza edo kudeaketa

Finantza-erakundeek edo inbertsio-sozietateen kudeatzaileek arma-industriako enpresek jaulkitako akzioak eskuratzen dituzte. Hori bereziki garrantzitsua da, akzioak edo horien kopuru jakin bat eskuratzek jabetzaren zati bat eta, beraz, erabakitze gaitasuna izatea ekar dezakeelako. Gainera, enpresa baten akzioak izatea enpresari balioa ematea da, etekinak sortzeko duen gaitasunean konfiantza izatea eta hala egin dezan itxarotea.

2. Esportazioen finantzaketa

Kanpoko salmenta-eragiketak finantzatzea oso garrantzitsua da, bezeroak gobernuak direlako, eta, kasurik onenean, epe erosoetan ordaintzen dute; horregatik, finantzatzea ohikoa da. Ez dugu eragiketa horiei buruzko datu espezifikorik, erregulartasunez, baina badakigu finantza-erakundeek laguntza hori gabe ia ezinezkoa izango litzatekeela armamentuaren kanpo-merkataritza egotea, eta horregatik sartu dugu zerrenda honetan.

3. Bonuak eta ordaindukoak jaulki eta jartzea

Bonuak eta ordaindukoak jaulkitzea arma-enpresak finantzatzeko beste modu bat da. Bonuak eta ordaindukoak enpresek prezio jakin batean jaulkitzen dituzten tituluak dira, eta handik denbora batera erosleri bonuaren balio osoa gehi interes bat ordainduko diotela hitzematzen dute. Finantza-erakundeak jaulkipen horien kudeatzaile bihurtzen dira, eta, horien bidez, komisio bat lortzen dute egindako kudeaketaren arabera irabazi gisa, edo jaulkipenaren zati bat eskuratzen dute.

4. Kredituak edo maileguak

Armamentua ekoizten duten enpresek finantzaketa lortzeko modu nagusietako bat kredituak edo maileguak izaten dira, eta modu sindikatuan egin ohi dira, zenbateko handiagoak lortzeko eta arriskuak partekatzeko.

Espainiako «banka armatua»

Espainiako finantza- eta aseguru-sektorea ez dago armamentua ekoizten duten enpresekin konexioak ezartzetik kanpo, enpresa horiek nazionalak edo atzerritarrak izan. Duela hamarkada bat baino gehiagotik, dokumentatu ahal izan dugu nola mobilizatu diren milaka milioi dolarreko pasibo finantzarioak munduko arma-enpresa garrantzitsuenetako batzuetara, SIPRIren arabera,⁴ eta Espainiako konpainia batzuetara, hala nola Navantia, Indra eta Expal; azken hori Rheinmetallek erosi berri du. Behin eta berriz aurkitu dugu, finantza-transakzioen bidez, Espainiako finantza- eta aseguru-sektoreak armen industriaren aldeko apustua egin duela. Ikerketa berrien bidez behin eta berriz eguneratu nahi dugun zerrendan banku handiak agertu dira sistematikoki, hala nola BBVA, Banco Santander, Caixabank, Banco Sabadell eta kontrolatzen dituzten aktiboen bolumenari dagokionez maila bat beherago dauden beste batzuk, hala nola Bankinter, Banca

3. Delàs d'Estudis per la Pau zentroko datu-basearen webgune ofiziala: <https://database.centredelas.org/banca-armada-es>

4. SIPRI: Stockholm International Peace Research Institute. SIPRI nazioarteko institutu independentea da, eta gatazkei, armamentuei, armen kontrolari eta armagabetzei buruzko ikerketak egiten ditu. 1966an sortua, SIPRIk iturri irekietan oinarritutako datuak, analisiak eta gomendioak ematen dizkie arduradun politikoei, ikertzaileei, komunikabideei eta publiko interesatuari. Egoitza Stockholmen duela, SIPRI munduko *think tanks* ospetsuenen artean agertzen da normalean: <https://www.sipri.org/databases>

Behin eta berriz aurkitu dugu, finantza-transakzioen bidez, Espainiako finantza- eta aseguru-sektoreak armen industriaren aldeko apustua egin duela. Ikerketa berrien bidez behin eta berriz eguneratu nahi dugun zerrendan banku handiak agertu dira sistematikoki, hala nola BBVA, Banco Santander, Caixabank, Banco Sabadell eta kontrolatzen dituzten aktiboen bolumenari dagokionez maila bat beherago dauden beste batzuk, hala nola Bankinter, Banca March eta Ibercaja, eta aseguru-etxeak, hala nola Mutua Madrileña eta Mapfre.

March eta Ibercaja, eta aseguru-etxeak, hala nola Mutua Madrileña eta Mapfre.

Azken urteetan, gatazka armatuak lotzea lortu duten hainbat argitalpen egin ditugu, hala nola Yemengo gatazka (Amoros, Aragoi, Calvo eta Vega, 2021), eta, berrikiago, Israelera materiala esportatzen duten eta Gazan genozidioa egiten aritu diren enpresen sostenguaren atzean dauden finantza-erakundeak salatu ditugu (Amoros, Aragoi, Calvo eta Carbonell, 2024). Lan egin dugu, halaber, jakiteko zer gertatzen ari den Europa Gotortua (Amoros eta Aragoi, 2023) eraikitzen jarraitzen duen segurtasun- eta zaintza-sarea garatzen eta mantentzen ari den industria militarren negozioarekin, gero eta blindatuago baitago gatazketatik ihes egiten duten edo arrazoi klimatiko, ekonomiko eta sozialetatik ihes migratzen duten pertsonen etorreraren aurrean. Azkenik, eragin enpresarial eta politiko sakona izan ahal izateko, eta finantza-erakundeak eta administrazio publikoak zer neurri eta ekintza garatzen ari diren jakiteko, finantza-zerbitzuen finantzaketa edo kontratazio politikei buruzko dokumentuak aztertu ditugu, argi eta garbi uzteko ez direla nahikoak arma industriari ez laguntzea lortzeko (Calvo, Fraile eta Carbonell, 2024).

Salaketa, desinbertsioa, sentsibilizazioa eta erakundeen eragina

Gure ustez, industria militarrekin lotura duen finantza-erakunde orotan arrazoizkoa da erabat erakunde hori gure aurrezkiak gordailutzeko edo jarduteko aukera gisa baztertzea, bereziki bakearen eta giza eskubideen kulturaren aldeko kontzientzia duten pertsonentzat. Hori dela eta, hamarkada batez baino gehiago, Estatuaren kanpaina bat ere bultzatu da, hamar bat erakundek parte hartuta, salatze eta herritarrak sentsibilizatzeko, bereziki ikerketa horiek eman dituzten datuei buruz, [campaña Banca Armada](#)⁵ deiturikoa. Kanpainako ekintza nabarmenen artean, Espainiako Estatuko banku nagusiek akziodunen batzarretan parte hartzea dago, militarizazioaren eta armagintzaren ardura duen industriarekin duten loturari buruzko datu berriak emateko. Urteetan zehar, kanpainak banka armatuaren alternatiba erreal eta finkatuena, finantza etikoak, sustatzeko bokazioa ere gehitu du.

Finantza etikoak, benetako alternatiba

Espainiako Estatuko finantza etikoek gora egin dute azken urteetan, alternatiba erreal gisa finkatzea lortu arte, eta gero eta zerbitzu eta produktu gehiago eskaini dizkiete dagoeneko finantza etikoen azken barometroaren datuek baieztatzen digutenez, horietara igarotzea erabaki duten dozenaka mila pertsona eta erakunderi.⁶

Finantza etikoen sistemak funtsezko misioa du, dagoeneko sistema horretan konfiantza duten pertsonen eta enpresen edo erakundearen aurrezkiak erakartzetik harago: kudeatzen duen diruaren erabilera etikoak ekonomia eraldatzaile, produktibo eta ugaltzaileak bultzatzeko baino ez du balio, espekulaziotik urrun, eraldaketa sozialera bideratuta. Finantza etikoak arreta berezia jartzen ari dira sektore estrategikoei finantza-laguntza emateko, funtsezko beharrak konpontzeko, hala nola energia, etxebizitza, zaintzak, kultura, trantsizio ekosoziala eta elikadura.

5. Campaña Banca Armadaren webgune ofiziala: <https://bancaarmada.org/es/campana/>

6. Finantza etikoen 2024ko barometroa. Espainiako Estatuko sektorearen erradiografia: <https://fets.org/es/observatorio/barometro/>

Finantza etikoen sistemak funtsezko misioa du, dagoeneko sistema horretan konfiantza duten pertsonen eta enpresen edo erakundeen aurrezkia erakartzetik harago: kudeatzen duen diruaren erabilera etikoak ekonomia eraldatzaile, produktibo eta ugaltzaileak bultzatzeko baino ez du balio, espekulaziotik urrun, eraldaketa sozialera bideratuta. Finantza etikoak arreta berezia jartzen ari dira sektore estrategikoei finantza-laguntza emateko, funtsezko beharrak konpontzeko, hala nola energia, etxebizitza, zaintzak, kultura, trantsizio ekosoziala eta elikadura.

Barometroaren zifrek 2.400 milioi euro inguruko aurrezki etikoa ekarri zuten 2023an, eta 1.900 milioi euro ingurukoa izan zen proiektu eraldatzaileetara bideratutako maileguen balioa. 2023an, 192.302 pertsonak hartu zuten parte finantza etikoen sisteman. Lau urteko jaitsiera txikiaren ondoren, 2023an % 3ko hazkundera egon zen aurreko urtearekin alderatuta. Aseguratzailerik etikoaren sektorea ere aipatu behar da, lau milioi poliza inguru kudeatzen baititu, 1.300 milioi euro inguruko prima-bolumenarekin.

Eta zer aukera ditugu? Espainiako estatuan jardunean dauden bankak etikoen bi proposamen finkatuak Fiare Banca Ética⁷ eta Coop 57 dira.⁸ Hasiera ona izan daitezke bankak armatutik bankak etikora igarotzeko. ■

Erreferentziak

Amorós, G., Aragón, E., Calvo, J., eta Vega, E. (2021), *Informe 48*: «Financiación de las armas de la guerra de Yemen. Análisis de la financiación de las empresas de armas que han exportado a Arabia Saudí y Emiratos Árabes Unidos (2015-2019)», Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona: <https://centredelas.org/publicacions/financament-de-les-armes-de-la-guerra-del-iyemen-analisi-del-financament-de-les-empreses-darmes-que-han-exportat-a-arabia-saudita-i-emirats-arabs-units-2015-2019/?lang=es>

Amorós, G., eta Aragón, E. (2023), *Informe 59*: «Financiación de la militarización y la guerra de fronteras en el Mediterráneo», Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona: <https://centredelas.org/publicacions/quienfinancia laguerrade fronteras/?lang=es>

Amorós, G., Aragón, E., Calvo, J., eta Carbonell, M. (2024), *Informe 66*: «La Banca Armada y su corresponsabilidad en el genocidio en Gaza. La financiación de las empresas que fabrican las armas usadas en las masacres contra la población palestina», Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona: <https://centredelas.org/publicacions/bancaarmadaigenocidi/?lang=es>

Calvo, J., eta Pozo, A. (koord.) (2015), *Diccionario de la guerra, la paz y el desarme. 100 entradas para analizar los conflictos armados, la paz y la seguridad*, Icaria, Bartzelona.

Calvo, J., Fraile M., eta Carbonell, M. (2024), *Informe 63*: «La Financiación de las armas y la (I)Responsabilidad Social Corporativa. Análisis comparativo de las políticas en materia armamentista de los principales bancos y cajas de la Comunitat Valenciana», Centre Delàs d'Estudis per la Pau, Bartzelona: <https://centredelas.org/publicacions/irresponsabilitatsocialcorporativa/?lang=es>

7. Fiare Banca Éticaren finantza-zerbitzuen kooperatibaren webgune ofiziala: <https://www.fiarebancaetica.coop/>

8. Coop 57 finantza-zerbitzuen kooperatibaren webgune ofiziala: <https://coop57.coop/>

Luis Arbide

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Gaur egun, Espainiako portuak nodo estrategikoak dira armen nazioarteko merkataritzan. Arma-merkataritzak diru-sarrera handiak sortzen ditu bere industriarentzat, pertsona askoren bizitzaren eta eskubideen kontura. Merkataritza hori legedi zorrotz baten eta lege- eta arau-esparru baten mende dago, baina gezurraren eta opakutasunaren artean mugitzen da horiei iskin egiten saiatzeko.

Gerra, ia dena bezala, diruagatik egiten da. Eta gerrak zerbaiten defentsan hitz handiz argudiatzen eta defendatzen badira ere, horren atzean gutxiengo baten interesa eta onura dago.

Azken batean, gerren benetako helburua gutxi batzuen interes ekonomiko eta geostrategikoen alde borrokatzea da, eta hori pertsona askok pairatzen dute. Izan ere, gaur egungo gerretan, biktima gehienak —% 85 inguru— zibilak dira.

Testuinguru horretan, eta hasieran Gazako palestinarrak eta orain baita Zisjordaniakoak ere akabatu nahi dituen armada elikatzeko asmoz, kasu batzuetan Espainiako portuetara armak eta lehergaiak zeramatzaten ontzi ugari iristen ikusi ditugu, Israelerako bidean, edo Espainiako portuak erabiltzen saiatu dira. Kasu garrantzitsu batzuk:

BORKUM

2024ko maiatzean, mugimendu bakezaleek, antimilitaristek eta Palestinaren aldekoek *Borkum* ontzian jarri zuten arreta. Gizarte-erakundeek eta talde politikoek Gobernuari eskatu zioten porturako sarrera blokeatzeko Cartagenako portura zihoanean,

Palestinako Okupazioaren Aurkako Sare Solidarioak (RESCOP) salatu baitzuen ontziak kargatzen zituen hogeita hamar tona lehergailu, suziri eta kanoien

azken helmuga Israelgo Ashdod portua zela, Palestinako genozidioaren garapen betean. Itsasontzi hura Chennaiko portutik (India) zetorren eta zenbait egunez ainguratuta geratu zen Cartagenako portuaren aurrean. Hala ere, azkenean, zamaontziak bere kabuz saihestu zuen bere helmugara, Eskonbreraseko kaira, sartzea, gobernuak horretarako baimena ematen zuen bitartean, eta alderdi politiko eta erakunde batzuek ikuskatzea eskatzen zuten bitartean, aingurak altxatu eta Esloveniako Koper porturaino nabigatzen jarraitu zuen, non karga Txekiar Errepublikara errepidez garraiatuko zela jakinarazi zen, Israelerako arma-hornitzaile ohikoa baita.

MARIANNE DANICA

2024ko maiatzean bertan, Espainiako Gobernuak aurreikusitako geldialdia galarazi zion Cartagenako portuan *Marianne Danica* ontziari, ia 30 tona lehergai garraiatzen baitzituen *Borkum* ontziak erabilitako Indiako portu beretik Haifako portura (Israel). Espainiako eskala ukatu ondoren, ontziak AISen (Automatic Identification System) adierazi zuen Montenegroko Bar portura zihoala, baina ez zen horrela izan, eta seinaleztapen hori faltsutuz iritsi zen Israelgo Haifa portura.

VERTOM ODETTE

Maiatzaren amaieran salatu zuten beste ontzi bat ere armaz eta lehergailuz kargatuta zetorrela Chennaitik (India) Israelera, eta Cartagenarantz zihoala. *Vertom Odette* zen, eta ordu batzuetan Algecirasko badian ainguratu egon zen, non pertsonak garraiatzeko itsasontzi txiki batek bisitatu zuen. Ikuskapen bat izan

1. Centre Delàs zentroko kolaboratzailea Euskadin, ATTAC, Ongi Etorri Errefuxiatuak eta La Guerra Empieza Aquí taldeetako kidea, itsas zirkulazioan eta arma-portuetan aditua.

zitekeela pentsatu zuten, armamentuz eta munizioz betetako ontzi horiek Israelera bisita egiten ari ziren aldarri mediatiko eta politikoaren argitan. Hala eta guztiz ere, Algecirasko badian geldialdi hori egin ondoren, ontzi horrek Cartagenan aurreikusitako geldialdia ere bertan behera utzi zuen, eta horren ordez, Montenegroko Bar portura abiatu zen.

KATHRIN

Oso kasu bitxia izan zen *Kathrin* itsasontziarena, Lubeca Marine enpresa alemaniarren itsasontzia. Joan den udaren zati handi bat Afrikako eta Europako itsasoetan ibili zen, aginduen zain, eta Afrikako eta Europako hainbat portuk baztertu egin zuten.

Itsasontzi hura Vietnamgo Haiphong hiritik zetorren, eta 2024ko uztailaren 21ean itsasoratu zen Walvis Bay (Namibia) aldera. Abuztuaren 24an, Namibiako agintariek baliogabetu egin zuten *MV Kathrin* ontzia herrialde horretako portu nagusian, Walvis Bayn, sartzeko aurrez emandako baimena, Israelerako RDX lehergaien zortzi edukiontzi zeramatzala susmatzen baitzuten (Amnesty International, 2024).

Ez dakigu zergatik atrakatu nahi zuen itsasontziak han, baina ohikoa da ibilbide luzeetan dauden itsasontziek tarteko geldialdiak egitea, hornitzeko, atsedean hartzeko edo, oro har, beste gai batzuk deskargatzeko edo kargatzeko.

Gogora dezagun Namibia Hegoafrikaren aldameneko herrialdea eta aliatua dela, eta 2023ko abenduan, demanda bat aurkeztu zuela Nazioarteko Justizia Gortean, Israel seinalatuz, Gazako herri palestinarraren aurka genozidioa egiten ari zelako.

Horregatik, Kathrinek hilabete inguru eman zuen nazioarteko uretan, Namibiako kostaren aurrean, noraezean eta geldo desplazatuz.

Itsasontzia Madeirako (Portugal) banderapean nabigatzen ari zen, eta handik gutxira Angolan saiatu zen. Kostaldearen aurrean beste hamabi egunez egon zen, portuan atrakatzeko baimenik lortu ez zuenez, iparralderantz nabigatzen jarraitu zuen, Gibraltarko itsasarte zeharkatuz Mediterraneoan sartzeko. Irailaren 5ean ikusi genuen *Kathrin* itsasontziak bere bidea aldatu zuela, Bar (Montenegro) hurrengo helmuga-portu gisa programatuz.

Azkenean, Montenegrorra ere ez zen iritsi, eta Maltaren ondoan ainguratuta geratu zen, bere lurralde-uretatik kanpo. Han egon zen bitartean, nazioarteko presioaren ondorioz, Portugalek bandera itsasontzitik kendu zuen, eta Alemaniak hartu zuen haren lekukoa (RTP Noticias, 2024).

Bertan, irailaren 27an, ontziak erregaia eskatu zuen eta Maltak hornikuntza berria eman zion. Baina handik egun batzuetara, ontziko agenteak Maltari jakinarazi zion elikagairik, urik, ordezko piezarik eta kontsumigarrik gabe geratzen ari zela. Maltak uko egin zien tripulazioa aldatzeko eta hornidura horiek hornitzeko eskaerei (Malta Today, 2024).

Ondoren, itsasontziak bidaiatzeari ekin zion berriro, alternatibek bila, eta Jonikoan sartu zen. Han, deskonektatu egin zuen AIS sistema, eta ezinezkoa izan zen hura arakatzea. Bien bitartean, Europako Lege Laguntzarako Zentroak (ELSC) premiazko eskaera bat aurkeztu zuen Berlingo Administrazio Auzitegian, «Israeli gradu militarreko lehergailuak ematea eragozteko». Horrela, «Alemaniako banderapean nabigatuz, *MV Kathrinek* 150 tona metriko RDX Hexogen garraiatzen zituela jakinarazi zen, lehergai indartsu bat, Israelgo Industria Militarrentzako zortzi edukiontzitan gordeta, Elbit Systemsen filial batean» (European Legal Support Center, 2024).

Azkenik, Alexandriara (Egipto) iritsi zen, Turkian porturatu ondoren. Bertan, palestinarren aldeko ekintzaileek itsasontzia abordatu eta kargatu edo deskargatzea eragotzi zuten. Ondoren, Francesca Albanese (2024) Okupatutako Lurralde Palestinarretarako Nazio Batuen Kontalari Bereziaren X-n argitaratutako informazio baten bidez jakin genuen Israelerako lehergailuak Albanian deskargatu zirela. Informazio horrekin bat eginez, ekintzaile bakezale eta antimilitaristek ontzia Albaniako Durres portuan ikusi zutela adierazi zuten.

Zergatik zeharkatzen dute orain Israelera armak edo beste merkantzia batzuk daramatzaten hainbeste itsasontzik Gibraltarko itsasarte?

2023ko urrian Yemengo iparraldea gobernatzen duen Ansar Allah (huthiak) mugimenduak Palestinaren alde hartutako jarreraren ondorioz, Palestinako genozidioaren aurrean, Israel helmuga zuten itsasontziei eta kargei erasotzea erabaki zuen, Bab

el Mandeb itsasartean zuten posizio estrategikotik, Itsaso Gorriaren hegoaldeko sarreran.

Horren ondorioz, lehen Itsaso Gorria eta Suezko kanala zeharkatzen zituzten itsas ibilbideak birmoldatu egin ziren, eta Afrikako kontinentea Esperantza Oneko lurmuturretik inguratu behar izan zen ordezko bide gisa. Aldaketa horrek mesede egin die Espainiako portuei, 2024ko lehen bederatzi hilabeteetan % 6,9ko igoera izan baitzuten salgaien trafikoa. Zehazki, Algeciras, Valentzia eta Bartzelonako portuak izan dira hazkunde horren protagonista nagusiak, eta Asiatik eta Afrikatik Europarako edukiontzien birbanaketa gidatu dute (Stock Logistic, 2025).

AEBko Defentsa Departamentuaren zerbitzura dauden merkataritza-ontzi zibilak

Joan den urtearen amaieran jakin zen Algecirasko portua *hub* logistiko gisa erabiltzen ari zela, Ameriketako Estatu Batuetatik Israelgo Defentsa Indarretarako (FDI) itsasontzien arteko karga militarreko ontzi-aldaketako puntu gisa, Danimarkako *Maersk* konpainiaren merkataritza-ontzi zibilen bidez (Rodríguez, 2025).

Horrelako operazioak AEBko **MARAD** programaren barruan daude, eta programa horren xedea —bere webgunean adierazia— «Estatu Batuetako itsas industria bultzatzea, sustatzea eta garatzea da, nazioaren behar ekonomikoak eta segurtasunekoak asetzeko».

Espainiako gobernuak Espainiako portu horretan ontzi zibilekin egiten ari zen erabilera militarren berri izan zuenean, Algecirasko portuan geldialdi horiek egitea debekatu zuen, eta ondorengo itsasontziak Tangerrera (Maroko) desbideratu zirela ikusi genuen (El Estrecho Digital, 2024).

Horren ondorioz, Estatu Batuek «ikerketa bat ireki zioten» Espainiako Gobernuari, Israelerako ontzien porturako sarrera blokeatzeko aginduak nola eman ziren zehazteko. Material militarra zeramaten merkataritza-ontziak, AEBko Defentsa Departamentuaren babesa zutenak eta, hala eta guztiz ere, Espainiako portuan sartzea debekatu zitzaizkien (González, 2024).

Artikulu hau ixtean RESCOPEk jakinarazi zuenez, *Maersk* ontzi-konpainiako beste bi ontzik Palestinako

genozidiorako arma-garraio berri batean ordezkatzeari aurreikusita zuten. Kasu hartan, F-35 borroka-hegazkinen osagaiak ziren, Israelgo Nevatim aire-basera garraiatu beharrekoak. Ehiza-hegazkin militar horietako osagaiak Fort Worth (Texas) base militar estatubatuarretik zetozen. Operazio horretan parte hartu duten ontziak *Maersk Detroit*, materiala Estatu Batuetako portuetatik garraiatzen duena, eta *Nexoe Maersk* dira. Azken horrek Marokoko Tanger portutik jasoko du materiala, Espainiako Bartzelona, Valentzia eta Algeciras portuetan geldialdia egin ondoren.

Palestinako genozidiorako erregaia

Joan den udan, erregai militarrekin Israelera zihoazen zenbait ontzi detektatu ziren, zehazki, JP-8 kerosenoarekin, Israelgo armadak Gazan erabiltzen dituen F-16 eta F-35 AEBko ehiza-hegazkin bonbaketarietarako. Horietako batek behintzat, *Overseas Santorini*, Algecirasko portuan (Cadiz) geldialdi bat eskatu zuen uztailaren 30erako.

Hala baieztatu zuten Algecirasko Badiako Portuko Agintaritzako (APBA) iturriek, eta, aldi berean, zehaztu zuten ontziak eskala bertan behera uztea erabaki zuela, eta horren gainean sortu zen polemika. Hainbat gizarte-erakundek eta alderdi politikok eskala galarazteko eskatu zioten Gobernuari, Gazako genozidioaren testuinguruan Israelera gerrako hornidura iristea ez errazteko.

Ontzi horien jarduerak ez ziren une horietan soilik gertatzen. 2014tik bi hilean behin, gutxi gorabehera, *Overseas Santorini* edo *Overseas Sun Coast* itsasontziek Atlantikoa zeharkatzen dute Valero Energyren erabilera militarreko hegazkingintzako erregaia hornitzeko, AEBko gobernuak Israelekin egindako kontratu baten bidez. Valeroko findegitik (Corpus Christi, Texas) Israelgo Ashkelon portura JP-8 erregaia garraiatzeko ohiko ibilbidea Bahametan, Algecirasen eta Limassolen, Zipren eskalak sartu ditu (Progressive International, 2024).

Espainiako armen eta munizioen salmenta eta esportazioa Saudi Arabiara, Yemengo gerrarako, Espainiako portuetatik

2016az geroztik, Espainiako Bilbo, Santander, Motril, Sagunto eta Cadizeko portuek 35 mila tona inguru kargatu zituzten armamentuan, eta arma horiek milioi bat munizio eta lehergai baino gehiago izan zitezkeen, Espainian fabrikatuak, Saudi Arabiako armadarako, zeina Yemengo gerran murgilduta dagoen 2015etik.

Hamarkada bakar batean, Espainiak bi mila milioi euro baino gehiago transferitu dizkio Saudi Arabiari armamentuan, 489 milioi euro 2016ko munizio eta lehergailuetan, 2022ko ekainaren 30era arte. Arma horietako asko portuetatik atera dira, eta portuetan gero eta gizarte zibil gehiago dago beren lurraldetik gerra sustatzearen eta iraunaraztearen aurka, baita gerra-krimenak egitearen aurka ere. Saudi Arabiako kasua nabarmena da, Centre Delàs-en 60. txostenean salatu genuen bezala (Arbide eta beste batzuk, 2023).

BAHRI estatu-konpainiaren Saudi Arabiako ontzi horiek, karga horiek egin izan dituztenak, ezagunak dira maiz ibiltzen ziren Espainiako portuetan, eta ezin dute armarik kargatu beren nortasuna eta geolokalizazioa ezkutatu gabe, askotan egin duten bezala, Bilbo, Santander, Sagunto, Motril eta Cadizeko portu espainiarren inguruetan eta itsasoan zirkulazioa arriskuan jarritz. Operazioaren arriskua ez da hor amaitzen; izan ere, lehergailuen, bonben, munizioen eta beste material militar mota batzuen edukiontzia arrisku handiko jarduerak dira langileentzat eta tokiko biztanleentzat, bai unean-unean gerta daitekeen istripu batengatik, bai portu zibil bat operazio horietan ematen duten denboran militar bihurtzeagatik.

Gerra portuetatik finantzatzeko beste modu batzuk

Zenbait bankuri «*banka armatu*» deitzen diegu, arma-industriaren finantzaketan eta gerren sorreran laguntzen dutelako eta funtsezkoak direlako. Espainiako portu batzuetan, esaterako, Errusiako Federazioaren ekonomiari eta gerra-makineriari laguntzen dieten operazioak gertatzen dira, nahiz eta EBk Errusiari zigor ekonomiko batzuk ezarri zizkion, esportazioetarako murrizketa guztiekin, Europako agintarien diskurtso ofiziala gorabehera. EBk Errusiak ateratzen eta saltzen duen gasaren mende jarraitzen du, eta, zehazki, Espainiako hainbat portutan gas

natural likidotuaren (GNL) etengabeko deskarga gertatzen da, Sabettako (Errusiako Federazioa) portu artiotik datorrena; eta horren bidez Espainiak urtean 2.000 milioi euro inguru bideratzen ditu Errusiara.

Gaur egun —Frantziaren ostean—, Espainia da Errusiako GNL inportatzaile nagusia EBko herrialdeen artean, joan den 2024an inportatutako 6,4 mila milioi tona metrikorekin (bcm), eta horietatik Bilboko portua da gas bolumen handiena jasotzen duena (Roca, 2023).

Hurbilketa bat egiteko, azken aste hauetako daturik berrienak ikus ditzakegu. Bertan, Errusiatik datorren gas hori Bilboko portura zer maiztasunekin iristen den ikusten dugu, data eta ontzi hauetan: Nikolay Zubov, 2025-3-2; Georgiy Ushakov, 2025-3-5; Georgiy Brusilov, 2025-3-12; Rudolf Samoylovich, 2025-3-17; Vladimir Voronin, 2025-4-5; Nikolay Yevgenov, 2025-4-7; Rudolf Samoylovich, 2025-4-9; Yakov Gakkel 2025-4-14. ■

Bibliografia

- Albanese, F. (2024): X-n argitaratua. https://x.com/FranceskAlbs/status/1853403266966753383?t=U8pgNT_mEhmBLiik9GNZvg&s=35, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.
- Amnesty International (2024): «Israel eta Lurralde Palestinar Okupatua: Ez Esloveniak, ez Montenegrok, ez Portugalek ez diote lagundu behar MV Kathrin ontziari Israeli lehergailuak entregatzen». Eskuragarri hemen: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/noticias/noticia/articulo/israel-y-el-territorio-palestino-ocupado-ni-eslovenia-ni-montenegro-ni-portugal-deben-ayudar-a-la-entrega-de-explosivos-a-israel-del-mv-kathrin/>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.
- Arbide, L., Calvo, J., Cortacans, A., Simarro, C. (2023): «Los puertos de la muerte, cómplices de las exportaciones de armas españolas para la guerra», Centre Delàs d'Estudis per la Pau. https://centredelas.org/wp-content/uploads/2023/07/informe60_PuertosDeLaMuerte_CAST_DEF.pdf
- El Estrecho Digital* (2024): «El Ministerio de Exteriores impide la escala en Algeciras de dos buques con armamento con destino a Israel». Eskuragarri hemen: <https://www.elestrechodigital.com/2024/11/07/el-ministerio-de-exteriores->

[impide-la-escala-en-algeciras-de-dos-buques-con-armamento-con-destino-a-israel/](#), 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

European Legal Support Center (2024): «Emergency motion against the delivery of explosives carried by the German ship MV Kathrin to Israel». Eskuragarri hemen: <https://elsc.support/news/emergency-motion-against-the-delivery-of-explosives-from-the-german-ship-mv-kathrin-to-israel>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta. González, M. (2024): «EE UU amenaza con sanciones a España por vetar la escala de buques con armas para Israel». Eskuragarri hemen: <https://elpais.com/espana/2024-12-07/ee-uu-amenaza-con-sanciones-a-espana-por-vetar-las-escala-de-buques-con-armas-para-israel.html>, 2025eko apirilaren 22an egindako kontsulta.

Malta Today (2024): «Israel-bound arms vessel carries out change of flag and sails away from Malta». Eskuragarri hemen: https://www.maltatoday.com.mt/news/national/131877/israelbound_arms_vessel_carries_out_change_of_flag_and_sails_away_from_malta, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Progressive International (2024): «Ningún puerto para el genocidio». Eskuragarri hemen: https://progressive.international/wire/2024-07-20-pi-briefing-no-28-no-harbour-for-genocide/es?link_id=0&can_id=517b83987022288cee04a2e2e392bf00&source=em

[ail-boletin-de-la-ip-n-27-kenia-resiste&email_referrer=email_2394065&email_subject=bolet_n-de-la-ip-n_-28-ning_n-puerto-para-el-genocidio](#), 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Roca, J.A. (2023): «La UE hace la vista gorda al 21% del GNL ruso que pasa por sus terminales». Eskuragarri hemen: <https://elperiodicodelaenergia.com/la-ue-hace-la-vista-gorda-al-21-del-gnl-ruso-que-pasa-por-sus-terminales/>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Rodríguez, O. (2025): «Otros once barcos con armamento para Israel tienen previsto hacer escala en España en las próximas semanas». Eskuragarri hemen: https://www.eldiario.es/internacional/proximos-11-barcos-armamento-israel-gobierno-tendra-desviar-cumplir-suspension-anunciada_1_11807807.html, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

RTP Noticias (2024): «Retirada bandeira portuguesa de navio com explosivos para Israel». https://www.rtp.pt/noticias/mundo/retirada-bandeira-portuguesa-de-navio-com-explosivos-para-israel_n1607836, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Stock Logistic (2025): «Los puertos españoles; grandes beneficiados de la crisis del Mar Rojo». <https://www.stocklogistic.com/actualidad/los-puertos-espanoles-grandes-beneficiados-de-la-crisis-del-mar-rojo/>, 2025eko martxoaren 15ean egindako kontsulta.

Maria Oianguren¹

Gernika Gogoratuz. Bakearen Aldeko Aztergaia zentroko zuzendaria

Sarrera

XXI. mendeko kapitalismo neoliberal sistema ekonomiko bat da, bizitzaren jasagarritasun-prozesu guztiak irabazteko asmoz merkaturatu daitezkeen merkantzia bihurtu nahi dituen: baliabide naturalak, lurra, denbora, lana, osasuna, hezkuntza eta kultura. Kapitalismoak, hasieratik, kolonizatu beharreko espazio berriak behar izan zituen, ustiapen patriarkaleko eta arpilatze kolonialeko egitura baten gainean eraikitzen zen bitartean, bere ekoizpenaren kostuak saihestuz (Moore, 2020). Gaur egun, nazioz gairik enpresa handiek planetaren aberastasun naturalak bereganatzen dituzte. Haien finantza-eragiketak gobernuen erregulazioaren aurka daude, kargak saihesteko. Horrela, sendotu egiten da zigorgabetasuneko sare juridikoa, interes korporatiboak giza eskubideen eta lurraldeetako bizitzaren gainetik egon daitezen. Azken lau hamarkadetako neoliberalismoak ingurumen araudiak, gizarte- eta lan-eskubideak txikiagotzea eta Estatuen subiranotasuna murriztea lortu du.

Bere azken konkistak esparru sinbolikoa hartzen du, eta munduan leku batek ematen digun narratibitatearen galera gero eta handiagoari eragiten dio. Horrek zaildu egiten du zentzua eta jarraitutasun historikoa dituen kontakizun bat eraikitzea. Ideologia neoliberalak arlo publikoaren eta komunaren kategoriak alboratu ditu iruditeria kulturaletik eta praktika sozial, politiko eta ekonomikoetatik. Horregatik, gure garaiko erronketako bat etorkizun justu, iraunkor eta baketsuak elkarlanean irudikatzeko gaitasunari dagokiona da, eta kapitalaren logikaren mende ez dauden alternatiba ekonomikoen eraikuntzaren dimentsio etiko-politikoa

Kapitalismoak, hasieratik, kolonizatu beharreko espazio berriak behar izan zituen, ustiapen patriarkaleko eta arpilatze kolonialeko egitura baten gainean eraikitzen zen bitartean, bere ekoizpenaren kostuak saihestuz (Moore, 2020). Gaur egun, nazioz gairik enpresa handiek planetaren aberastasun naturalak bereganatzen dituzte. Haien finantza-eragiketak gobernuen erregulazioaren aurka daude, kargak saihesteko. Horrela, sendotu egiten da zigorgabetasuneko sare juridikoa, interes korporatiboak giza eskubideen eta lurraldeetako bizitzaren gainetik egon daitezen.

berreskuratzea, horrela, finantza-ordenaren gaineko agindu politikoa iraultzeko.

Bizitzarako lurraldeetan errotutako bake-ekonomiak

Ekonomia eta bakea jakintza praktikoak dira. Ekonomiaren helburua bizitzari eustea, zaintzea eta biziberritzea da. Ekonomiaren teoria kritikoa beste bizimodu batzuekin etengabe orekatuta dauden gizakien benetako beharrak asetzeaz arduratzen da. *Oikonomiek* munduan bizitzeko modu alternatiboak aztertzen dituzte. Lehentasuna, beraz, ez da kapitalaren monopolioa, baizik eta gizakiek existitzen den guztiarekin, materia, energia, espazioa eta denbora barne, duten interdependentziaren funtsezko balioaz kontzientziaztea (Maillard, 2108, Álvarez, 2024). Bakeak zalantzan jartzen du indarkeriaren saihestezintasunari buruzko narratiba, eta gatazken eraldaketa baketsuaren alde egiten du, gizarte- eta ingurumen-justizia eta justizia epistemikoaren irizpideei jarraituz.

¹. Bakearen aldeko Ikerketa Zentroko zuzendaria, Gernika Gogoratuz Fundazioko patroia eta Asociación Española de Investigación por la Paz (AIPAZ), Eurobasque, Europako Mugimenduaren Euskal Kontseilua eta Gernikatik Mundura erakundeetako zuzendaritza-batzordeko kidea.

Beraz, diziplina anitzeko azterketa kritikoak egin behar dira, gizarte bidezkoagoak, baketsuagoak eta kohesionatuagoak indartzen lagunduko duten proposamen alternatiboak sustatzeko.

«Gernika Gogoratuz»² Bakearen aldeko Ikerketa Zentroak egiten ari garen azterlanetan, aurrekontu alternatibo horiek tokikotik abiatuta azaleratzen dira, eta munduan bizitzeko etika batetik bizitzaren zentzuari buruz pentsatzera gonbidatzen gaituzte, hau da, «*garen ingurunean bitartekoak zainduz*» (Oianguren, 2021). Ongizatearen eta/edo ondo bizitzearen kategoriak abiapuntuko premisa bati erantzuten diote, eta zuzenean interpelatzen gaitu. Kontua ez da *nor gara?* galderari erantzutea, *zein lekutakoak gara?* galdetzea baizik.³ Erantzunean munduko espazioen bizigarritasunaz hitz egiten duen interdependentzia erlazionalaren elementua berreskuratzen dugu.

«[Territorios en conflicto](#)» eta «[Territorios para la vida](#)» proiektuei lotutako ekintza parte-hartzailearen ikerketa-ildoak hiru gune geografikotan hedatu da: Urdaibai Euskal Herrian, Tolima Kolonbian eta Cabo Delgado probintzia Mozambiken. Helburua da, alde batetik, nazioz gaindiko botereak lurraldeetan duen eragin ekonomikoa, kulturala eta ingurumenekoa aztertzea, eta, bestetik, bertako errealitatean, ondare kultural, politiko eta ekonomikoan errotuta dauden bizi-alternatiba iraunkorrak erakustea (Alberdi *et al.*, 2019).

Urdaibai: laborategia eta praktikak bakezko ingurumeneko eta ekogizarteko lurralde baterako

Hiru azterlanetan aztertu ziren bizitzaren iraunkortasunerako proposamen alternatiboak lurraldeari lotuta daude. Hala ere, artikulu honen hedaduragatik, labur-labur aipatuko dut Busturialdea-Urdaibai eskualdean Euskal Autonomia Erkidegoan egiten ari garen prozesua. Tokiko ikuspegiak, kasu bakoitzean, lurraldearen garrantzia azpimarratzen du, gizarte eraldatzeko ekimenak bultzatzeko gaitasun kolektiboak agerian uzteko azterketa-esparru gisa. Lurraldea pertsonak, eragileak eta komunitateak modu kooperatiboan eta gatazkatsuan bizi eta elkarreragiten duten espazio natural, politiko eta sinbolikoa⁴ da (Alberdi *et al.*, 2019).

Busturialdea-Urdaibain, Euskadiko Biosfera Erreserba bakarrean, hartutako babes neurriei esker, neurri handi batean, ingurumen paisaia zaindu ahal izan da, baina eskualdearen gainbehera ekonomikoak eta estrategia politikorik ez egoteak haren errealitate sozioekonomikoa baldintzatu dute (Zallo, 2012, Arana *et al.*, 2021).

Azken zortzi urteetan, Bakearen aldeko Ikerketa Zentroak eta tokiko «Gernikatik Mundura» GGKEak lurraldea estrategikoki pentsatzeko prozesua lagundu dute. Hasieran, tailerrak egin ziren eskualdeko eragileekin, diagnostiko bat partekatze eta eskualdean azaleratzen ziren proposamen alternatiboak identifikatzeko.⁵ Garrantzitsua da azpimarratzea parte-hartzeak, erabakiak hartzeak eta gobernantza demokratikoak lurraldeak bizitzarekin modu iraunkorrean bizitzeko beste modu batzuk pentsatu eta eraikitzekeko estrategia gisa duten zeregina.

2. «Gernika Gogoratuz» Bakearen aldeko Ikerketa Zentroak, memoriari, bakeari eta gatazkei buruzko bere lan-ildoetan, etorkizun alternatiboek buruzko pentsamendu kritikoaren dimentsio bat txertatu du, errealitate sozialari aplikatutako analisietan. Bakeaz hitz egitea bizi-aukerak sortzen laguntzea ere bada. Eta hori da helburuetako bat, lurraldeetatik bakea sendotzen eta demokrazia indartzen lagunduko duten jarduera-esparruak aurkeztea, globaltasunari jaramonik egin gabe.
3. «Bizi garen lekuaz jabetu behar dugu. Ongi ulertutako jabegoa, geurea dena, ez da daukaguna, baizik eta gure lekua. Habitataren jakinduria behar da, ekosofia batena: berezko (*oikos*) jakinduria (*sophia*). Habitataren jakinduria da jakitea ezer ez dela independentea, unibertsoan partikula bat garela. *Oikosaren* jakinduriak garrantzia gutxitzea dakar, bizidunaren sare handian dagokigun lekuan kokatzeko» (Maillard, 2018: 68).

4. 2024an, Espainiako Gobernuak «Memoria Demokratikorako Leku» izendatu zuen Gernika-Lumo. 2004an, Unescok «Bakearen Hiria» titulua aitortu zion hiribilduari. 1984an Urdaibai eskualdea Biosferaren Erreserba izendatu zuen nazioarteko erakunde berak. Urdaibai naturagune babestua da, eta Gernika-Lumoko hiribildua, beste 19 udalerrirekin batera, sustraituta dago eta Babes eta Antolamendu Lege bat eta Jarduera Sozioekonomikoen Harmonizazio eta Garapen Plan bat ditu.
5. [Urdaibai: oreka bizian](#): dokumentalak toki garapeneko ekimenak erakusten ditu, hala nola [Arkibai](#), [Jangurie](#) eta [Kolare Guztietako Basoak](#). Gizarte zibilak sustatutako alternatibak, interes pribatuak dituzten megaproiektuen aurrean.

Planaren lehentasunen ordena horixe da, hain zuzen ere; naturaren babesak iraunkortasunaren erabateko bermea izan behar du, batez ere guneko zonetan, eta eskualdean bizi diren pertsonen ongizatearekin uztartu behar du. Beharrezkoa da erakunde-egitura bat izatea, logika publiko-komunitario batekin, lehentasunak behar bezala betetzen direla bermatuko duena eta gobernantza demokratiko eta parte-hartzaile batetik kudeatuko duena. Planak populazioari mesede egin nahi dio belaunaldien arteko, generoen arteko, kulturen arteko eta klaseen arteko logika batean, eta erakundeek plana kontuan hartzea nahi du.

Azken urtean, eskualdearen etorkizunerako proposamenen dokumentu bat landu da, eta elkarrekin, kolektiboekin eta pertsonekin partekatu da. Eraitza dokumentu kolektibo bat da, «Busturialdea-Urdaibaiko lurralderako plan ekonomiko eta ekosozial integral bat, gizarte zibiletik abiatuta» eta «Hamabi indar-ideia, plangintza egiteko». Dokumentu horrek lehentasuna ematen dio ingurumenaren defentsari, eta ondasun komunak eta publikoak babesten ditu, beste interes pribatu batzuen eskariz aldatu ezin izateko, hala nola merkatu turistikoarenak. Eskualdeko planaren eta eredu sozioekonomiko eta ekologikoaren ikuspegiak gaingiroki planteatzen du jasangarritasuna eta bizitzaren zaintza, eskualdea konektatuta egotea, sektore anitzeko ekoizlea eta gaitua izatea, berritzailea eta sortzailea, orekatua, ekitatiboa, solidarioa, kultura eta bere kultura eta hizkuntza ondarea babesten duena (Gernika Gogoratz, 2025).

Prozesuaren eraitza deliberazio-prozesuetan agertu da. Prozesu horiek aukera bat dira, laborategi gisa, ekonomia deskarbonizatu eta neutraltasun energetikoarekin, garapenarekin eta berrikuntzarekin lotutako eztabaidak eta proposamenak bateratzeko, justizia, soziala, ingurumenekoa eta politikoa barne hartzen dituen, eta dimentsio ekosoziala eta gobernantza parte-hartzailea duen garapen jasangarriko eredurantz joateko aukera ematen duena. Planaren lehentasunen ordena horixe da, hain zuzen ere; naturaren babesak iraunkortasunaren erabateko bermea izan behar du, batez ere guneko zonetan, eta

eskualdean bizi diren pertsonen ongizatearekin uztartu behar du. Beharrezkoa da erakunde-egitura bat izatea, logika publiko-komunitario batekin, lehentasunak behar bezala betetzen direla bermatuko duena eta gobernantza demokratiko eta parte-hartzaile batetik kudeatuko duena.⁶ Planak populazioari mesede egin nahi dio belaunaldien arteko, generoen arteko, kulturen arteko eta klaseen arteko logika batean, eta erakundeek plana kontuan hartzea nahi du.

Azkenik, garrantzitsua da aipatzea prozesuak aurrera jarraitzen duela eta «Karta ekologikoa» eta gobernantza-eredu bat prestatzen ari garela, erakunde eta agintariekin kontrastatzeko, «Busturialdea-Urdaibairen etorkizunerako partaidetza-proposamenak» izenekoa, 2026rako amaitzea aurreikusten dena.

Ondorioak

Bake-ekonomiatarako bidea adierazten duten lorpenen metaketa historiko handia dago. Horien artean daude proposamen feministak, botere patriarkalaren sistema zalantzan jartzen dutenak, eta mugimendu ekologistaren kezka, eredu hegemonikoak larrialdi klimatikoan eta planetaren mugetan dituen ondorio kaltegarriak salatzen dituztenak. Halaber, sentsibilizazio- eta salaketa-ekintzen eskutik, mugimendu sozialak, bakezaleak, antimilitaristak, antinuklearrak, kontzientzia-objekzioak, zerbitzu militarerako intsumisiokoa eta intsumisio fiskalekoa, gizarte-ekonomiek eta beheranzko ekonomiek proposatutakoak, arrazakeriaren aurkakoak, migratzaileekiko eta errefuxiatuekiko elkartasunekoak, eta abar aurkituko ditugu. Eta ongizate kolektiboarekiko kezka erakusten duten epistemologia kritikoetan eta elkarrekikotasun-ontologietan oinarritutakoak. Garrantzitsua da nabarmentzea proposamen eraldatzaileek arreta handiagoa ematen diotela lotuta gauden lur/lurralde-sistemekekiko harremanari. Tokiko begiradak leku, lurralde edo espazio baten

6. UBEn EKZPren egiturazko helburua (1.3.1 artikulua) «UBEn eremuko administrazio, erakunde eta elkarte guztien arteko parte-hartzean, lankidetzan eta adostasunean oinarritutako kudeaketa-eredu jasangarria sustatzea da, gobernantza-eredu bat finkatuz eta administrazio kudeatzaileen eta gizarte osoaren arteko partaidetza- eta elkarriketa-espazioak sustatuz».

inguruko partaidetza-politiketan eta ongizatearen oinarritzko asmoetan sakontzen du, mundua ulertzeko funtsezko elementu epistemologiko gisa ulertuta. Hau da, ekonomia, gizarte eta kultura, hots, komunitateak irauteko beharrezkoak diren ondasunen erreprodukzio, ekoizpen eta banaketarekin lotutako jarduerak, barne hartzen dituen leku batean errotutako araugintzatik abiatzen da. Hori da gizarteek partekatzen duten ezaugarri nagusietako bat, jakitun baitira gizakiaren, beste izaki bizidun batzuen eta planetaren artean dagoen interdependentziaz, bai eta azken horrek gizakiarekiko duen lehentasun ontologiko eta epistemologikoaz ere (Álvarez, 2024).

Lekua elementu epistemologiko kritiko gisa ulertzeak eta beste lurralde batzuekin elkarriketa topologikoa izateak dagoen guztiarekiko dugun mendekotasunaz jabetzen garen gizarte gisa pentsatzera gonbidatzen gaitu, eta, horretan oinarrituta, bizitzaren ehunari zentzu zabalean lotuta dauden beharrezko jarduera ekonomiko, sozial, kultural eta politikoen alde egitera. Partaidetzarako eta konpromisorako harreman-guneek aukera ematen dute bizi garen ingurunean inplikatzeko eta horretaz arduratzeko, eta, aldi berean, ekonomia eta bakea lurraldetik pentsatzeko, iraunkortasun ekosoziala jarduteko eta bizi-konpromisorako premisa bihurtzeko. ■

Bibliografia

- Alberdi, J., et al. (2019): *Territorios en conflicto. Claves para la construcción de alternativas de vida*. Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz.
- Álvarez Villareal, L. (2024): *Reanimar el mundo. Alternativas filosóficas a la economía del crecimiento*. Bartzelona: Herder.
- Arana, X., Asunción, R., Zallo, R. (2021): *Visión integral de la comarca de Busturialdea-Urdaibai. Miradas interdisciplinarias para acercarnos al territorio y la sociedad que lo habita*. Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz.
- Dios Diz, M. (2023): *¿Abajo las armas! ¿Dónde está el pacifismo? 32 miradas incómodas*. Santiago de Compostela: Editora Alvarellos eta Cultura de Paz fundazioa.
- Gernika Gogoratzuz (2025): «*Propuestas de plan económico y ecosocial estratégico para Busturialdea-Urdaibai desde la sociedad civil*». 25. dokumentua. Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz.
- Maillard, C. (2018): *¿Es posible un mundo sin violencia?* Madril: Vaso Roto.
- Monbiot, G. eta Hutchison, P. (2024): *La doctrina invisible. La historia secreta del neoliberalismo (y cómo ha acabado controlando tu vida)*. Madril: Capitán Swing.
- Moore, J. W. (2020): *El capitalismo en la trama de la vida*. Madril: Traficante de Sueños.
- Oianguren Idigoras, M. (2021): «Orientaciones metodológicas para un buen vivir en un buen lugar», in Bengoetxea, I. eta Zambrano, L. (2021): *Metodologías para la construcción de alternativas de vida*. Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz, 11.-16. or.
- Zallo, R. (2012): *El declive económico de Busturialdea-Urdaibai: dilemas y propuestas*. Gernika-Lumo: Gernika Gogoratzuz.

Max Carbonell¹

Centre Delàs d'Estudis per la Pau zentroko ikertzailea

Israel estatu etnonazionalista bat da, 1948an Palestinako lurretan «sortu» zena.² «Sorrera» ofizial hori, egia esan, Nakba (hau da, hondamendia) izenez ezagutzen den garbiketa etnikoaren prozesu baten emaitza izan zen. Prozesu horrekin, indar sionistek milaka palestinar hil zituzten, ehunka herri suntsitu eta okupatu zituzten, eta beren lurraldetik 750.000 pertsona baino gehiago ihes egitera behartu zituzten. Horrela, Israelgo estatuaren sorrera bera indarkeria-, lapurreta- eta desjabetza-prozesu baten emaitza da. Prozesu horrek oraindik irautzen du, eta egunez egun armen indarrez berritzen, handitzen eta zabaltzen da, nazioarteko legezkotasuna eta giza eskubideak errespetatu gabe. Gaur egun, eta urriaren 7az geroztik, «muturrekotzat» jo genezakeen prozesu horren fase batean gaude, ia zuzenean³ emandako genozidioarekin, eta nazioarteko erakundeak hori salatzen ari dira, hala nola Nazio Batuak, Nazioarteko Justizia Zigor Gorteak eta Nazioarteko Zigor Auzitegia.

Artikulu honetan, labur aztertuko dugu erakunde sionistaren ekonomia nola dagoen egoera horrek etengabe markatuta eta zeharkatuta.

Batzuek gerra-ekonomiaz hitz egiten dute, nahiz eta normalean egoera hori une jakin batean salbuespenezko egoerarekin lotzen den, gatazka jakin bati lotuta. Izan ere, Israelek dio «etengabeko gerran» dagoela Palestinako herriaren eta inguruko estatu eta herrien aurka, eta horrela justifikatzen du estatu erabat militarizatua izatea, lurraldeak legez kanpo okupatzen dituen, asentamenduak etengabe zabaltzen dituen eta palestinarrei apartheid erregimena ezartzen diena (Israelgo pasaportea izan edo ez). Ondoren, ikusiko dugu Israelgo ekonomia zenbateraino dagoen militarizatuta, zer pisu eta zentraltasun duen konplexu militar-industrialak eta zer lotura dituen horrek okupazio militarrekin eta kokaguneen kolonialismo-proiektuarekin, edo zer mendekotasun ekonomiko eta militar duen Estatu Batuekin, eskualdean duen proiektu inperialistaren abiaburu den aldetik. Abiapuntu ona da defentsa-sektorearen dimentsioari zenbaki batzuk jartzea etnoestatu sionistaren ekonomian. 2023an, Israelgo per capita gastu militarra, SIPRIren datuen arabera, ia 3.000 eurokoa izan zen, Espainiakoa baino 6 aldiz handiagoa (500 € inguru, gobernuaren gastu osoaren % 3,21; Israelena, berriz, % 14,59) (SIPRI, 2024a). Gastu hori BPGaren % 5,32 zen, munduko handienetako bat, eta badirudi 2024an, Gazako erasoaldi genozidarekin lotutako gastuaren igoerarekin, % 6,5era igotzen ari dela (Elmas, 2024). Beraz, sektore militarri eta defentsari lotutako lan-okupazioa oso handia da: Israelen 600 defentsa-konpainia inguru daude, eta 45.000 pertsona ingururi ematen diete zuzeneko lana.⁴ Eta sektore horri lotuta dago berrikuntza, ikerketa eta garapena goi-teknologiaren sektorean (hau da, *high-tech*), zeina Israelgo ekonomiaren hanka nagusia baita, hertsiki

1. Biologian doktorea UPFn eta Teknopolitika eta Eskubideak Aro Digitalean graduondokoa. Armen finantzaketari eta Israel-Palestina gatazkari buruzko ikertzailea Centre Delàs zentroan.
2. Sionismoaren jatorria XIX. mendearen amaieran dago, eta Nakba baino lehen, sionistak migratzen eta Palestinan lurak erosten eta armaz hornitzen hasi ziren. Izan ere, Israel Military Industries (IMI) enpresa 1933an sortu zen, Nakba baino askoz lehenago (Pinchas, 2018; Pinchas eta Tishler, 2019).
3. Sare sozialetako zentsura eta hedabide nagusien zirkulu mediatikoa gorabehera, eta ahots kritikoen jazarpena eta errepresioa gorabehera, kazetari palestinarren hilketa sistematikoa barne (175 kazetari baino gehiago hil dituzte urriaren 8tik, hau da, 1992tik, Committee to Protect Journalists datuak biltzen hasi zenetik, CPJ, 2025, nahiz eta bozgorailu ugari eta laguntza ekonomiko masiboa dituen propaganda sionistaren makineria erraldoia aurka izan).

4. 1980ko urteetan, defentsako aurrekontuak txikiagotu baino lehenago, sektoreak 65.000 lanpostu zuzen inguru sortzen zituen, eta hori Israelgo estatuaren guztizko lan-indarraren %20 inguru zen.

militarra denarekin batera.⁵ Izan ere, Israelen 300 multinazional eta 6.000 *startup* baino gehiago daude, eta ehunka milaka pertsonari ematen diete lana (Loewenstein, 2024; Bresheeth-Zabner, 2020). Adibide garbia da zibersegurtasunaren industria, Israelek mundu mailan gidatzen duena: sektoreko enpresek⁶ 8.800 milioi fakturatu zituzten, 2021ean 100 kontratu baino gehiagorekin, eta munduko inbertsioaren % 40 metatzen dute sektorean (% 50 hain zuzen, 2020 eta 2021 artean) (Loewenstein, 2024).

Armen ekoizpenari hertsiki erreparatzen badiogu, azpimarratzekoa da, lehenik eta behin, Israelgo defentsa-industria estatua bera baino lehenago sortu zela 1920 eta 1930eko hamarkadetan, eta harrezkero estuki lotuta egon dela estatuaren garapenarekin. Esan bezala, ehunka arma-enpresa daude, baina salmenten % 95 lau enpresa handitan biltzen dira: Israeli Military Industries,⁷ Israeli Aerospace Industries (IAI), Rafael Defense Systems eta Elbit Systems; lehenengo hirurak enpresa erabat edo partzialki estatalak dira (IMI, 30eko hamarkadan sortua, eta IAI eta Rafael, 1950-1960ko hamarkadetan, gobernuko I+G sailei lotuak) eta Elbit enpresa pribatu handia da (Pinchas eta Tishler, 2019). Azpimarratzekoa da, Israel, bere tamaina gorabehera, mundu

mailako arma-esportatzaile handienetako bat dela, eta bere defentsa-industriaren ekoizpenaren % 70 esportatzen dela (AEBko % 24arekin edo Errusiako % 55arekin alderatuta) (Pinchas eta Tishler, 2019), eta bere lau enpresak SIPRIk (SIPRI, 2024b) urtero egiten duen industriaren TOP 100ean kokatzen dituela. Elbit Systemsek, adibidez, ekoizten duenaren % 80 esportatzen du, eta Rafaelek «soilik» % 60. Izan ere, 2022an Israelek errekorra lortu zuen esportazioetan: 12.546 milioi dolar, bikoitza hamarkada bat baino gutxiagoan eta % 50eko hazkundea hiru urtean (Pozo, 2024).

Armen ekoizpena eta esportazioa ez da soilik interesgarria ikuspuntu ekonomiko batetik Israelentzat,

«Israelgo gerrak eta Palestinaren okupazio militarra aukera politiko eta komertzial gisa» uler ditzakegu; izan ere, «gerrak Israelgo industria militarri arma gehiago eskatzen dizkio, aukera gehiago ditu armak borrokan probatzeko eta cache handiagoa du esperientzia hori beste herrialde batzuetara esportatzeko» (Pozo, 2024).

baizik eta premia bat; eta horrela da bi arrazoiengatik: lehena, okupazio militarra oso garestia delako, eta armak kanpora saltzeak barne-kostua murrizten duelako (*hau da*, gehiegi fabrikatzea eta esportatzea, zuk erosten eta erabiltzen duzunaren prezio unitarioa merkeagoa izan dadin); eta, bigarrena, abantaila emateko armak eta gerra-teknologia Palestinako herriaren aurka erabiltzeari eta etengabe probatzeari, «borrokan frogatuta» egotearen balio erantsiarekin saltzeko (Pozo, 2024; Ruiz eta Pozo, 2022). Egileak azaltzen duen bezala, «Israelgo gerrak eta Palestinaren okupazio militarra aukera politiko eta komertzial gisa» uler ditzakegu; izan ere, «gerrak Israelgo industria

militarri arma gehiago eskatzen dizkio, aukera gehiago ditu armak borrokan probatzeko eta cache handiagoa du esperientzia hori beste herrialde batzuetara esportatzeko» (Pozo, 2024). Edo Antony Loewenstein ikerlari adituak definitzen duen bezala, «laborategi palestinarra», «estatu-politika izan da Israelek lurralde palestinarra okupatzen daraman denbora guztian» (Loewenstein, 2023).

Izan ere, Israelek arlo militarrean eta segurtasunean duen negozio-logika gehien erakusten duen fenomenoetako bat —Israelen segurtasuna eta defentsa ia sinonimoak dira— segurtasunaren pribatizazio-maila handia da. Shir Hever ikertzaileak azaldu duenez, 1990eko hamarkadaren amaieratik oso modu esanguratsuan azkartu da, eta armadari, polizia eta arma-enpresei eragin die (Hever, 2018).

5. Teknologia eta goi-teknologiako sektorea Israelgo BPGaren %18 da, %130 hazi da 10 urtean, *output*-a eta esportazioak bikoiztu dituenean; bestalde, lan-indarraren % 14 da, 500.000 pertsona inguru, %83ko hazkundea 10 urtean; azken bost urteetako BPGaren hazkundearen % 40aren eta esportazioen %56aren arduraduna da; azkenik, *startuper* sektoreari begiratzen badiogu, 2012-2022 bitartean 95 bilioi dolar biltzea lortu du, Parisko 40 edo Londresko 85 dolarren gainetik (Israeli Innovation Authority, 2023).
6. Israelgo zaintzaren industria munduko liderra da sektorean, Cellebrite, AnyVision (orain Oosto), Corsight AI, Smart Shooter, NSO Group, Black Cube eta antzeko enpresekin. (Kane, 2016; Loewenstein, 2023).
7. Enpresa hori bitan zatitu zuen Israelgo gobernuak 2018an, eta zati bat, IMI Systems, Elbit Systemsi saldu zitzaion; bestea, berriz, Tomer estatuko enpresan sartu zen, gobernuak *ad hoc* sortua «teknologia sentikorra esku pribatuetara pasatzea saihesteko» (Pinchas eta Tishler, 2019; Edmuns, 2020).

Izan ere, 1994 eta 2006 artean, sektoreko hamar estatu-korporazio handietatik bost inbertsiogile pribatuei saldu zitzaizkien. Alemanian bizi den ikertzaile israeldarrak azaldu duenez, pribatizazioa enpresa periferikoetan (edo bigarren mailakoetan) ez ezik, herrialdeko segurtasunaren alderdi nagusietan ere gertatzen da. Izan ere, azaldu duenez, pribatizazio-mekanismoak, hala nola azpikontratazioa, 1994an hasi ziren segurtasunaren esparruan, funtsezko alderdietan, Zisjordaniako eta Gazako okupazio militarra kasu: *checkpointei*, kokaguneen segurtasunari eta zaintzari eustea, hormak eta babes-sistemak eraikitzea, etab. (Hever, 2010; Hever, 2018; Who Profits Research Center, 2016).

Dena den, hori guztia ez du lortu Israelek bakarrik, eta ezingo lioke horri eutsi. Aitzitik, Mendebaldearen laguntza du — eta historikoki izan du —, dela Erresuma Batua Agintaldian Ingalaterratik jaso zuenetik, mende erdi baino gehiagotik gaur egun arte AEBtik eta Mendebaldeko gainerako herrialdeetatik jaso duen arte. Arestian adierazi dugun bezala, Israelek inperialismo estatubatuarraren eta bere interes geopolitikoaren aitzindari gisa jokatzeko du eskualdean. Horixe da Israelera bidali duen eta bidaltzen duen diru, laguntza eta baliabide kopuru izugarria azaltzen duen gertaera nagusia. Laguntza horiek aurrekontu militarren % 16 dira, eta guztira 317.900 milioi dolar bildu dituzte. Horietatik 225.000 zuzenean eremu militarreko dira (% 71), urtean 3.169 batez beste. Israel da AEBko laguntzaren hartzaile nagusia, eta, hain zuzen ere, 2019an, Obamak hamar urterako 38.000 milioiko akordioa sinatu zuen (5.000 milioi misiletarako). Lankidetzaren maila hain da handia, AEBk munizioa eta armak dituzten biltegiak baititu Israelgo lurretan, eskualdean azkar hedatzeko.⁸

8. «War Reserve Stockpile Allies-Israel» da AEBk Israelera eta Ukrainara armak eta munizioa bidaltzeko erabili duten biltegia. Bidenen administrazioak mugimenduak egin zituen Israelek arma horiek errazago eskuratu eta erabiltzeko (Ramming Chappell eta Harrison, 2024).

Bestalde, Europarekiko lankidetzaren oso garrantzitsua da, batez ere Alemaniarekin, baina baita Italia, Erresuma Batua edo Espainiarekin ere. Zentzu horretan, Israelek armak inportatzen ditu herrialde horietatik; adibidez, Alemaniak hamar aldiz biderkatu zituen Israelera egindako esportazioak 2023ko urriaren 7aren ondoren (Forensic Architecture, 2024). Espainiako estatuaren kasuan, erosketak salmenten gainetik nabarmentzen dira (Font *et al.*, 2024). Lankidetzaren hori ez da armen salerosketara mugatzen, baizik eta unibertsitate-

eta enpresa-esparruetan gertatzen da, non Israel Europar Batasuneko lehentasunezko bazkide gisa tratatzen den (Bohigas eta Fortuny, 2024). Adibide gisa, Israelek mugak militarizatzeko Europako funtsak dituzten proiektuetan parte hartu du. Proiektu horietan, Espainiako eta Europako unibertsitateek eta enpresek defentsa-sektoreko enpresa eta erakunde israeldarrekin parte hartzen dute (Fraile, 2024). Beste adibide batzuk lankidetzaren eta enpresa-harremanen esparruan aurkitzen ditugu, turismoan eta etxebizitzan, esaterako. Horiek erakusten dute Israelgo kapitalak Kataluniako higiezinaren, turismoaren eta finantzen espekulazioan izan duen jardueraren, eta Airbnb, Booking eta TripAdvisor enpresen papera, legez kanpoko kokalekuetan jarduten dutena (Daza *et al.*, 2024).

Bestalde, finantza-sektore globalak okupazioan edo genozidioan duen zeregina aztertu behar da. Delàs zentroan, arma-enpresentzako beharrezko finantzaketa ematen duten finantza-erakunde guztiak banku armatu gisa deskribatzen ditugu. Ikerketa ildo horren azken txostenak erakusten duen bezala (Carbonell eta Calvo, 2025), finantza-sektorea konplexu militar-industrialaren beste hanka bat da, baita Europan ere, eta hazkunde betean dago. Espainiako banketxe nagusiek, BBVak eta Santanderrek, Caixabankek eta beste erakunde batzuek, Israelek Gazako sarrasketan inportatzen eta erabiltzen dituen armak fabrikatzen dituzten enpresa batzuk finantzatu dituzte (eta finantzatzen jarraitzen dute). Nola ez, AEBko banku eta inbertsio funts handiak dira alderdi horren buru ere (Carbonell *et al.*, 2024). Erakunde horietako askok, gainera, lurralde

okupatuan legez kanpoko kokalekueetatik jarduten duten enpresa batzuk ere finantzatzen dituzte, *Don't buy into occupation* txostenek frogatzen duten bezala (DBIO, 2024).

Hala ere, eremu militarretik harago, nabarmentzekoa da okupazioak edo genozidioak, bai eta lurraldeak legez kanpo anexionatzeak ere, lotura dutela Israelgo ekonomiaren beste alderdi batzuekin. Adibidez, funtsezko alderdi bat nekazaritzarako lurrak eta baliabide hidrikoak⁹ edo gasa eta beste baliabide natural batzuk legez kanpo bereganatzea da¹⁰ (Corradin, 2016; (UNCTAD, 2019). Hori guztia kokaguneen koloniak sortzeko eta hedatzeko dinamiken parte da, eta armadaren laguntza eta babesa eta inpunitate osoz jarduten duten kolono armatuen indarkeriazko ekintza bera dituzte.¹¹

Asentamenduak legez kanpokoak izan arren, Israelek ugaltu egin ditu kolonizazio-estrategiaren zati gisa, eta normalizatzen saiatu da jarduera ekonomikoa sustatuz. Horrela, enpresa askok lurralde okupatuetatik jarduten dute, nazioarteko legeriaren aurka.¹²

Okupazioa eta *apartheid* erregimena funtsezkoak dira, bestalde, Israelgo ekonomiaren beste bi

[...] da okupazioak edo genozidioak, bai eta lurraldeak legez kanpo anexionatzeak ere, lotura dutela Israelgo ekonomiaren beste alderdi batzuekin. Adibidez, funtsezko alderdi bat nekazaritzarako lurrak eta baliabide hidrikoak edo gasa eta beste baliabide natural batzuk legez kanpo bereganatzea da (Corradin, 2016; (UNCTAD, 2019). Hori guztia kokaguneen koloniak sortzeko eta hedatzeko dinamiken parte da, eta armadaren laguntza eta babesa eta inpunitate osoz jarduten duten kolono armatuen indarkeriazko ekintza bera dituzte.

alderditan. Alde batetik, barne-kontsumoko eta kontsumo gatibuko merkatua sortzea, kontrolatua eta indar okupatzailearen interesen eta beharren mende dagoena. Zentzu horretan, Who Profits-ek ematen dituen datuek, Parisko Protokoloa aplikatu eta 20 urte baino gehiagora, erakusten dute Palestinako lurralde okupatuetakoko esportazioen % 85 (oPt, ingelesezko sigletarako) Israelek xurgatzen dituela, eta Israelek, halaber, oPt-etarako esportazioen % 70 egiten dituela. Israelek debekatu egiten dio Palestinako Aginte Nazionalari merkataritza-politika propio eta independentea izatea, eta mugatu egiten du ondasun jakin batzuen inportazioa, eta, aldi berean, mugak ezartzen dizkie Palestinako produktu batzuei, Israelgo merkatuari lehiakortasuna zailtzen diotenei (Who Profits, 2019; Hever, 2010).

Bestalde, azpimarratzekoa da apartheid eta kolonizazio-erregimenak nola indartzen duen klase-banaketa bat eta nola errazten duen Palestinako lanerako indarraren ustiapena, enplegatzaileentzat kostu izugarri baxuan (Hever, 2010). Kalkulu batzuen arabera, palestinarrek israeldarrek lan beragatik kobratzen dutenaren % 50 eta 75 artean kobratzen dute, eta kualifikaziorik behar ez duten edo oso zehatza edo mugatua den sektoreetan kontzentratzen dira (adibidez, eraikuntza, nekazaritza, ostalaritza eta sukaldaritza) (Al-Labadi, 2024). Langile palestinarren klaseak, gainera, egunero pairatzen ditu bere mugikortasunari lotutako kontrol, indarkeria eta eskubide-urraketak, lurralde osoan banatutako *checkpoint* eta bestelako kontrolen bidez (OCHA, 2024), bere lan-eskubideen urraketak etengabeak

9. Uraren gerraz ere hitz egiten da (*hau da, water wars*), lurren eta beste baliabide batzuen (gasa, esaterako) usurpazioarekin bat egiten dutenak.

10. Palestinako gas- eta petrolio-baliabideei dagokienez, NBEk berak ere, United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) erakundearen bidez, Israelek gasa eta petrolio usurpatzearen ondoriozko okupazioaren kostua kuantifikatu du, eta palestinarrek baliabide naturalak izateko duten eskubidea aldarrikatu du.

11. Jarduera mota horren adibide bat da Zisjordaniako Masafer Yatta eremuko legez kanpoko asentamenduen eta anexionismo sionistaren politika, gune militar bat izendatzeko aitzakian. Han gertatzen dena 'No Other's Land' dokumentalean azaldu zen. Dokumental hori, besteak beste, Hamdan Ballal palestinarrek zuzendu zuen. Duela gutxi, kolono armatuen talde batek eraso eta zauritu zuen, eta, ondoren, soldadu israeldarrek atxilotu eta jipoitu egin zuten, hurrengo egunean askatu aurretik (RTVE, 2025).

12. Izan ere, Nazio Batuek zerrenda bat argitaratu zuten okupazioan inplikaturako 112 konpainiarekin. Konpainia horiek, nazioarteko legepean, legez kanpoko asentamenduetan jarduera produktiboan jarduten dute. Zerrenda horrek, mugatua izan arren (Who Profits erakundeak salatu duen moduan), enpresa garrantzitsuak biltzen ditu, hala nola Airbnb, Motorola Solutions eta CJB. Informazio gehiago eskuratzeko: [UN Releases List of Companies Involved in the Israeli Occupation](#)

[...] ikusten dugu Israelgo ekonomian arlo militarrek eta defentsakoak funtsezko zeregina dutela, baita fundaziokoa ere, eta lotura estua dutela okupazio militarren, kokaguneen kolonialismoaren, *apartheidaren* eta genozidioaren logikekin. Gerra-ekonomia iraunkorra da, gerrarekin eta gerrari esker negozioa egiten duena. Hori argi geratzen da, labor azaldu dugun bezala, ziklo ekonomiko militarren fase desberdinetan: armen merkataritza, defentsa-industria, armen finantzaketan, sektore teknologikoaren rolean eta ikerketan (I+G+B).

eta sistematikoak dira (Ashly, 2024) eta Israelen lanerako indarrean sartzeak desjabetza-mekanismo gisa jarduten du (Hackl, 2023). Lanerako indarrari dagokionez, Palestinaren egungo kolonizazioak lan-kolonietako elementuak konbinatzen ditu, bertako biztanleriaren ordeztu (gehienbat arabiarra, palestinarra) «metropolia» (kasu honetan, judu sionistekin lotua) erabiltzea bilatzen dutenak, ustiapen-koloniekin batera. Azken horiek eskulan merkea edo esklaboa bilatzen dute ustiatzeko, baliabideak drainatzeaz eta merkaturak hedatzeaz gainera.¹³

Konklusio gisa, ikusten dugu Israelgo ekonomian arlo militarrek eta defentsakoak funtsezko zeregina dutela, baita fundaziokoa ere, eta lotura estua dutela okupazio militarren, kokaguneen kolonialismoaren, *apartheidaren* eta genozidioaren logikekin. Gerra-ekonomia iraunkorra da, gerrarekin eta gerrari esker negozioa egiten duena. Hori argi geratzen da, labor azaldu dugun bezala, ziklo ekonomiko militarren fase desberdinetan: armen merkataritza, defentsa-industria, armen finantzaketan, sektore teknologikoaren rolean eta ikerketan (I+G+B). Izan ere, «Israelgo ekonomiak laranja utzi zituen granadengatik» (Bresheeth-Zabner, 2020) adierazten da, baina, ikusi dugun bezala, militarismoa Israelgo

estatua sortu baino lehenagotik dago, eta aipatzen diren laranja lapurtutako lurretan lantzen ziren.

Palestinarekiko elkartasun-mugimenduak, nazioartean indar handia duenak eta hainbat eta hainbat kolektibo eta erakunde politiko eta gizarte zibil dituenak, urteak daramatza mobilizatzen, Palestinako auzia salatzeko eta horren inguruan sentsibilizatzeko ez ezik, ziklo ekonomiko militar horretako hainbat puntutan zuzenean eragin ahal izateko, Israelen genozidio, kolonialismo eta *apartheid* praktikak betikotzeko eta zabaltzeko duen garrantziaz jabetuta. Adibiderik argiena BDS (Boikota, Desinbertsioa eta Zigorrak) mugimendua da, hain zuzen ere, maila ekonomiko, akademiko edo kulturalen okupazioarekin eta sionismoarekin konplize diren enpresak identifikatu eta mota desberdinetako ekintzen bidez presioa egitea bilatzen duena. Ekintza zuzenari dagokionez, azken urteotan indar handia izan du 'Shut Elbit Down' mugimendua, salaketa-ekintza zuzena oinarri hartuta, Elbit Systemsek mundu osoan dituen fabriketan armen ekoizpena eten nahi izan baitu. Azkenik, Espainiako estatuan, eta urriaren 7tik, «Armen Merkataritza Amaitzea Israelen» kanpainaren adibidea dugu. Kanpaina horren helburua izan da Espainiaren eta Israelen arteko armen merkataritza eragozteko eta Israelgo estatuarekiko armen erabateko blokeo integrala lortzea, edo duela gutxi unibertsitate-sistema publikoaren eta Santander Bankuaren arteko lankidetzak harremanak hausteko lan egin duen unibertsitate-mugimendua, 2023ko urriaren 7tik biztanleria zibilaren aurka erabilitako arma-enpresak finantzatzeko genozidioaren erantzunkide gisa adierazitako finantza-erakundea. ■

Bibliografia

- Al-Labadi, T. (2024), *Palestinian labor mobility in the colonial context*. Progressive International. Eskuragarri hemen: <https://progressiveinternational/wire/2024-07-09-palestinian-labor-mobility-in-the-colonial-context/es> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Ashly, J. (2024), «INVESTIGATION: The Palestinian Struggle for Labor Rights in Israel», *Jacobin*, apirilaren 2a. Eskuragarri hemen: <https://jacobin.com/2024/04/palestine-labor-unions-occupation-apartheid> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).

13. Kokalekuen kolonialismoari buruz ikuspegi marxista batetik sakontzeko, John Bellamy Fosterrek 2025eko otsailan *Monthly Review*en idatzitako berrikuspena gomendatzen dut (Bellamy-Foster, 2025).

- Bellamy Foster, J. (2025), «Imperialism and White Settler Colonialism in Marxist Theory», *Monthly Review*, otsailaren 1a. Eskuragarri hemen: <https://monthlyreview.org/2025/02/01/imperialism-and-white-settler-colonialism-in-marxist-theory/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Bohigas, X., eta Fortuny, T. (2024), «La col·laboració de les universitats catalanes amb Israel». *Crític*. Eskuragarri hemen: <https://www.elcritic.cat/opinio/la-col-laboracio-de-les-universitats-catalanes-amb-israel-202580> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Bresheeth-Zabner, H. (2020), *An Army Like No Other: How the Israel Defense Forces Made a Nation*. Londres: Verso Books.
- Carbonell, M., eta Calvo, J. (2025), *El negoci dels bancs en el bel·licisme global. Rànquing de la banca armada 2025*. Centre Delàs. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/bancaibellicismeglobal/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Carbonell, M., Aragón, E., Amorós, G., Ibañez, L., eta Calvo, J. (2024), *La Banca Armada i la seva corresponsabilitat al genocidi a Gaza. El finançament de les empreses que fabriquen les armes utilitzades a les matances contra la població palestina*. Centre Delàs. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/bancaarmadaigenocidi/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Committee to Protect Journalists (CPJ) (2025), *Journalist casualties in the Israel-Gaza war*. Committee to Protect Journalists. Eskuragarri hemen: <https://cpj.org/2025/02/journalist-casualties-in-the-israel-gaza-conflict/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Corradin, C. (2016), «Israel: Water as a tool to dominate Palestinians», *Aljazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2016/6/23/israel-water-as-a-tool-to-dominate-palestinians> (2025eko apirilaren 17an egindako kontsulta).
- Dana, T. (2024a), *Merchants of Death: Israel's Permanent War Economy*. Security in Context. Eskuragarri hemen: <https://www.securityincontext.org/posts/merchants-of-death-israels-permanent-war-economy> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Dana, T. (2024b), «Death dealers: Dynamics of Israel's permanent war economy», *Capital & Class*, 0(0). Eskuragarri hemen: <https://doi.org/10.1177/03098168241291350> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Daza, F., Díaz, C., Flores, B., eta Miralles, N. (2024), *Complicitats del sector immobiliari i turístic de Catalunya amb l'ocupació de Palestina*. Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània. Eskuragarri hemen: <https://www.odhe.cat/complicitats-del-sector-immobiliari-i-turistic-de-catalunya-amb-locupacio-de-palestina/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- DBIO (2024), «Don't Buy Into Occupation Report 2024 (IV)». Eskuragarri hemen: <https://dontbuyintooccupation.org/reports/dont-buy-into-occupation-report-2024/> (2025eko apirilaren 17an egindako kontsulta).
- Edmunds, D. R. (2020), «State owned weapons tech company Tomer gets off to flying start», *The Jerusalem Post*. Eskuragarri hemen: <https://www.jpost.com/jpost-tech/state-owned-weapons-tech-company-tomer-gets-off-to-flying-start-630777> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Elmas, D. S. (2024), «Second only to Ukraine: The cost of Israel's defense burden», *Globes*, azaroaren 4a. Eskuragarri hemen: <https://en.globes.co.il/en/article-second-only-to-ukraine-the-cost-of-israels-defense-burden-1001493121> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Font, T., Melero, E., eta Pozo, A. (2024), 64. *txostena*: «Business as usual. Anàlisi del comerç d'armes espanyol de 2022-23 i arguments per a un embargament d'armes a Israel». Centre Delàs. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/businessasusual/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Forensic Architecture (2024), *Short Study: German Arms Exports to Israel 2003-2023*. Forensic Architecture. Eskuragarri hemen: <https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2023/04/Forensis-Report-German-Arms-Exports-to-Israel-2003-2023.pdf> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Fraile, M. (2024), *Militarització, necrotecnologia i vulneració de drets a les fronteres europees*. Centre Delàs. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/militaritzacio-necrotecnologia-i-vulneracioddhh-fronteresue/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Hackl, A. (2023), «Occupied Labour: Dispossession through Incorporation among Palestinian Workers in Israel», *Settler Colonial Studies*, 13(1), 96.-114. or. Eskuragarri hemen: <https://doi.org/10.1080/2201473X.2022.2032545> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).

- Hever, S. (2010), *The Political Economy of Israel's Occupation: Repression Beyond Exploitation*. Londres: Pluto Press.
- Hever, S. (2018), *The Privatization of Israeli Security*. Londres: Pluto Press.
- Israeli Innovation Authority (2023), *2023 Annual Report: The State of High-Tech*. Eskuragarri hemen: <https://innovationisrael.org.il/sites/default/files/2023%20The%20state%20of%20High-Tech.pdf> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Kane, A. (2016), «How Israel Became a Hub for Surveillance Technology», *The Intercept*, urriaren 17a. Eskuragarri hemen: <https://theintercept.com/2016/10/17/how-israel-became-a-hub-for-surveillance-technology/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Loewenstein, A., (2024), *The Palestine laboratory: How Israel exports the technology of occupation around the world*. New York: Verso Books.
- OCHA (2024), *Fact Sheet: Movement and Access in the West Bank*. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Eskuragarri hemen: <https://www.unocha.org/publications/report/occupied-palestinian-territory/fact-sheet-movement-and-access-west-bank-september-2024-0> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Pinchas, G. (2018) *On the Optimal Ownership Type, Size and Structure of Israel's Defense Industry* (Doktore-tesia). Tel Aviveko unibertsitatea.
- Pinchas, G. eta Tishler, A. (2019), «The Israeli Defense Industry», en *The Economics of the Global Defence Industry*, 354.-377. or. Routledge.
- Pozo, A. (2024), *¿Quién arma a Israel? El embargo por imperativo moral y legal*. Bartzelona: Centre Delàs d'Estudis per la Pau. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/quien-arma-a-israel-el-embargo-por-imperativo-moral-y-legal/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Ramming Chappell, J., eta Harrison, S. (2024), «The 'War Reserve Stockpile Allies—Israel' Explained & Why Congress Should Not Expand It», *Just Security*, urtarrilaren 16a. Eskuragarri hemen: <https://www.justsecurity.org/91213/the-war-reserve-stockpile-allies-israel-explained-why-congress-should-not-expand-it/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- RTVE.es/Agencias (2025), «Arrestado el codirector de 'No other land' tras ser golpeado por colonos israelíes en Cisjordania», martxoaren 24a. Eskuragarri hemen: <https://www.rtve.es/noticias/20250324/arrestado-no-other-land-golpeado-colonos-israelies-cisjordania/16505568.shtml> (2025eko apirilaren 3an egindako kontsulta).
- Ruiz, A., eta Pozo, A. (2022), «Negocis provats en combat. Exportar la marca 'made in Israel' per a mantenir l'ocupació i normalitzar la injustícia». Centre Delàs. Eskuragarri hemen: <https://centredelas.org/publicacions/negociosprovadosencombate/> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- SIPRI Military Expenditure Online database (2024a), *SIPRI Database*. Eskuragarri hemen: <https://doi.org/10.55163/CQGC9685> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- SIPRI Arms Industry Online Database (2024b), *SIPRI Arms Industry Database*. Eskuragarri hemen: <https://www.sipri.org/databases/armsindustry> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- UNCTAD (2019), «The Economic Costs of the Israeli Occupation for the Palestinian People: The Unrealized Oil and Natural Gas Potential». https://unctad.org/system/files/official-document/gdsapp2019d1_en.pdf (2025eko apirilaren 17an egindako kontsulta).
- Who Profits Research Center (2016), *Private Security Companies and the Israeli Occupation*. Eskuragarri hemen: https://www.whoprofits.org/writable/uploads/old/uploads/2018/06/old/private_security_companies_final_for_web.pdf (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).
- Who Profits Research Center (2019), *Codifying Occupation: The Paris Protocol*. Eskuragarri hemen: <https://www.whoprofits.org/publications/report/21?codifying-occupation-the-paris-protocol> (2025eko apirilaren 15ean egindako kontsulta).

GOMENDATUTAKO LIBURUA

FABIAN SCHEIDLER, *EL FIN DE LA MEGAMÁQUINA*, ICARIA, BARTZELONA, 2024

Pere Ortega¹

Liburu berri honen agerpenak azp titulu argigarri bat du: *Historia de una civilización en vías de colapso*, eta krisi ekologikoaren ondorioz gizateriak gaur egun bizi duen unearen larritasuna eta bere zatirik nabarmenena, aldaketa klimatikoa, iragartzen duten argitalpen mordoari kolapso-abisu bat gehitzen zaio, gizakiaren biziraupenerako mehatxu nagusia bihurtu dena.

Scheidlerrek, egileak, gizadiaren historiaren errepasoa egiten du, neolitikotik gaur egunera arte, paleolitikoan (ehiztari-biltzailea) eta neolitikoan (nekazari sedentarioa) giza harremanak nola hondatu ziren azpimarratuz. Berdintasun dezenteko eta desberdintasun sozial handirik gabeko gizarte batetik jabetza pribatua eta soberakinak agertzen diren beste baterako eraldaketa, gizarte hierarkikoagoak ezartzera eramango gaituena. Eraldaketa horren ondorioz, hiru indarkeria handitan oinarritutako botere-sistemak ezartzen dira: indarkeria fisikoa, jabetzaren defentsan indarkeria armatuaren bidez gauzatzen dena; egiturazko indarkeria, ekoizpen- eta jabetza-bitartekoaren kontrol ekonomiko eta sozialaren bidez gauzatzen dena; eta, hirugarrena, erlijioaren, kode moralen eta patriarkatuaren ezarpenaren bidez gauzatuko den indarkeria ideologikoa.

Baina egileak laugarren indarkeria bat gehitzen du, XVIII. mendearen erdialdeko iraultza industrialaren ondoren detektatu zena eta naturaren suntsipena modu azkarrean ekarri duena, planetaren oreka ekologikoa eta giza bizitzarena arriskuan jartzeraino. Naturaren aurkako indarkeria, Scheidlerrek gairitu egin behar dela proposatzen duena, gizakiok horren parte baikara, eta haren espoliazioarekin jarraituz gero, geure burua suntsituko dugu.

Egileak proposatzen duen aukera erraza da bere planteamenduan, baina aplikatzeko zaila: edo gai gara lankidetza sozial eta ekologikorako moduak bilatzeko, edo gizakien bizitza ez dago bermatuta planetan. Aplikatzeko zaila, ohartarazten baitu kapitalismo harrapariaren megamakinak irauten duen bitartean ezinezkoa izango dela kolapsoa saihestea.

Scheidlerrek jarraitzen du azaltzen ezin dela egungo mundu-sistema ulertu mende baldeko zibilizazioa, kapitalista eta ustez modernoa deritzonari kritika egin gabe. Egungo munduaren oinarri diren hiru kontzeptu. Sistema hori baliabideen eta bizitzen harraparia da, eta izugarri desberdina da batzuekiko eta besteekiko, botere nonahikoa baitu, oso esku gutxitan kontzentratua (munduko biztanleriaren % 1 eta gainerako % 99): korporazio handiek, estatuen konplizitatearekin, lurrazaletik baliabideak (mineralak eta energia fosilak) erauzten dituzte, eta, habitatak suntsituta ikusten dituzten komunitateen erresistentziak gertatzen direnean, estatuek ematen dieten indarkeria armatura jotzen dute, haiek zapaltzeko.

Aztertzen duen eta bere militarismoa nabarmentzen duen mundu-sistema bat, indar militarra erabiltzeko prest baitago estraktibismoaren globalizazioari aurre egiten diotenak menderatzeko. Militarizazio hori itxuraz demokratikoa den baina autoritariorik asko duen sistema aldatu nahi duten mugimendu sozio-politikoaren aurrean Mendebaldeko estatuek/nazioek dituzten pribilegioak defendatzeko erabiltzen da. Sistema etnozentriko bat, azal zuri, arrazista, patriarkal, desberdin eta harraparia duena, gizateria biosferaren eta giza bizitzaren kolapsora daramana. Errusia, Txina, India... herrialde kapitalistarik berrienak gehitzen dituen Mendebaldea.

Scheidlerren proposamena sinplea da: irauteko eustea edo erortzea. ■

1. Historia Garaikidean lizentziaduna eta Ogasun Publikoko graduondokoa Bartzelonako Unibertsitatean. Centro Delàs de Estudios por la Pau zentroko ohorezko presidentea. Bakearen, indarkeriarik ezaren, armagabetzearen eta gatazken arloko ikertzailea eta analista.

■ ATAL BIBLIOGRAFIKOA:

- **Alejandro Pozo Marín (2024)**
¿Quién arma a Israel? El embargo por imperativo moral y legal
Icaria Editorial
ISBN: 978-84-19778-86-4

Arma-esportazioak armen harreman komertzialen icebergaren punta baino ez dira, eta horrek eragin zuzena du Israelek Palestinan egindako genozidioan.
- **Mark Akkerman eta Chloe Meulewaeter (2023)**
Del lobby de guerra a la economía de guerra. Cómo influye la industria armamentística en las políticas europeas
European Network Against Arms Trade (ENAAAT) eta Centre Delàs d'Estudis per la Pau

EBren militarizazioak gero eta leku handiagoa hartzen jarraitzen du arma-industriaren eraginpean; izan ere, zalantzan jartzen du Batasuna bake-proiektutzat hartzea.
- **Jordi Calvo Rufanges (ed.), Tom Woodhouse, Aude-E. Fleurant, Yannick Quéau, Chloé Meulewaeter, Alejandro Pozo Marín, Joseph Gerson, Laëtitia Sédou, Mark Akkerman, Bram Vranken, Tarja Cronberg, Dave Webb, Pere Brunet, Colin Archer (2021)**
Gasto militar y seguridad global
Icaria Editorial
ISBN: 978-84-9888-996-3

Argitalpen honetan gastu militarren azterketa zabal eta zehatza sartzen da, ezegonkortasun globalaren funtsezko faktore gisa, eta haren etengabeko hazkundearen gaur egungo eta etorkizuneko ondorioak ikertzen dira.
- **Pere Ortega (2018)**
Economía (de guerra)
Icaria Editorial
ISBN: 978-84-9888-831-7

Liburu honek gerraren atzean ezkututzen den negozioari buruz hitz egiten du, eta ekonomia militarren inguruan mugitzen diren engranaje guztietatik egindako ibilbide gisa aurkezten da, hau da, gerratik.
- **Jordi Calvo Rufanges (koord.), Eduardo Aragón, Maaike Beenes, Giorgio Beretta, Ugo Biggeri, Chloé Meulewaeter eta Susi Snyder (2019)**
Guía para no colaborar con la financiación de armas
Icaria Editorial
ISBN: 978-84-9888-922-2

Argitalpen honetan, bankuek, aseguru-etxeek eta inbertitzaileek industria militarri laguntzeko erabiltzen dituzten finantzaketa motei buruzko informazio espezifikoa dago.

■ WEBGUNEAK:

- **Centre Delàs d'Estudis per la Pau**
Bartzelona - La Vall d'Uixó - Donostia - Granada
<http://www.centredelas.org/>
- **Escola de Cultura de Pau (Universitat Autònoma de Barcelona)**
Bartzelona
<http://escolapau.uab.cat/>
- **FUHEM-Ecosocial**
Madril
<http://www.fuhem.es/ecosocial/>
- **Fundación SIP - Fundación Seminario de Investigación para la Paz**
Zaragoza
<http://www.seipaz.org/>
- **FundiPau - Fundació per la Pau**
Bartzelona
<http://fundipau.org/>
- **Gernika Gogoratuz- Bakearen Aztertegia**
Gernika-Lumo - Bizkaia
<http://www.gernikagogoratuz.org/>
- **ICIP - Institut Català Internacional per la Pau**
Bartzelona
<http://icip.gencat.cat/ca/>
- **Instituto de Estudios sobre Conflictos y Acción Humanitaria - IECAH**
Madril
<http://www.iecah.org/>
- **Nazioarteko Lankidetzeta eta Garapenari Buruzko Ikasketa Institutua- HEGOA**
Bilbao / Vitoria-Gasteiz / Donostia
<http://www.hegoa.ehu.eus/>

1. dosierra: [«Garai berriak garapenaren nazioarteko lankidetzarako»](#), 2011ko apirila.
2. dosierra: [«Mundua kontsumotik aldatzea?»](#), 2011ko uztaila.
3. dosierra: [«Itzalak mikrofinantzetan»](#), 2011ko urria.
4. dosierra: [«EGE krisiaren aurrean»](#), 2012ko urtarrila.
5. dosierra: [«Garapenerako lankidetzak krisi-garaian. Eragile berriak, helburu berriak»](#), 2012ko apirila.
6. dosierra: [«Krisia, herritarren haserrea eta gizarte-mugimenduak»](#), 2012ko uztaila.
7. dosierra: [«Beste politika ekonomiko bat posible al da?»](#), 2012ko urria.
8. dosierra: [«Banku etikoa posible al da?»](#), 2013ko urtarrila.
9. dosierra: [«Desberdintasuna eta gizarte-kohesioaren haustura»](#), 2013ko apirila.
10. dosierra: [«Elikagaien segurtasuna: Eskubidea eta beharra»](#), 2013ko uztaila.
11. dosierra: [«2015 ondoko garapen-agenda: Lehengo bidetik edo trantsizioaren hasiera?»](#), 2013ko urria.
12. dosierra: [«Ekonomia lankidetzan»](#), 2014ko urtarrila.
13. dosierra: [«Beste ekonomia bat abian dagu»](#), 2014ko udaberria.
14. dosierra: [«GEK: Erretorika gainditzeko»](#), 2014ko uda.
15. dosierra: [«Ekonomiaren irakaskuntza»](#), 2014ko udazkena.
16. dosierra: [«Prokomuna eta ondasun erkideak»](#), 2015eko negua.
17. dosierra: [«Garapenaren finantzazioa eta 2015 ondoko Agenda»](#), 2015eko udaberria.
18. dosierra: [«Beste ekonomia bat abian dago \(II. jardunaldiak\)»](#), 2015eko uda.
19. dosierra: [«Gizarte-bazterketak»](#), 2015ko udazkena.
20. dosierra: [«Zerga-sistema: efizientzia eta ekitatea»](#), 2016eko negua.
21. dosierra: [«José Luis Sampedro gogoan»](#), 2016 2015eko udaberria.
22. dosierra: [«Beste ekonomia bat abian dago \(III. jardunaldiak\)»](#), 2016eko uda.
23. dosierra: [«Ongi bizitzea, gizartearen paradigma alternatibo gisa»](#), otoño 2016ko udazkena.
24. dosierra: [«Energia. Erronkak eta arazoak»](#), 2017ko abendua.
25. dosierra: [«Genero-ikuspegia ekonomia sozial eta solidarioan»](#), 2017ko udaberria.
26. dosierra: [«Gure gizarte- eta ekonomia-ereduari buruz berriro pentsatzen»](#), 2017ko uda.
27. dosierra: [«Inpaktuko inbertsioa»](#), 2017ko udazkena.
28. dosierra: [«Globalizazioaren gobernu»](#), 2018ko negua.
29. dosierra: [«Ekonomia feminista: ikusezina ikusgai egiten»](#), 2018ko udaberria.
30. dosierra: [«Begirada kritikoak eta zeharkakoak»](#), 2018ko uda.
31. dosierra: [«Ekonomia Sozial eta Solidarioa sustatzeko praktikak eta tresnak: partekatutako gogoeta bat»](#), 2018ko udazkena.

32. dosierra: [«Enpresako Demokrazia Aldarrikatzen»](#), 2019ko negua.
33. dosierra: [«Elikaduraren etorkizuna munduan»](#), 2019ko udaberria.
34. dosierra: [«2030 Agenda: gatopardismoa edo transformazioak»](#), 2019ko uda.
35. dosierra: [«Gizarte erantzukizun korporatiboa Elikagaien industrian»](#), 2019ko udazkena.
36. dosierra: [«Demografia: aldaketak ugalketa-ereduan»](#), 2020ko negua.
37. dosierra: [«Ekonomia zirkularra: aukera burutsua»](#), 2020ko udaberria.
38. dosierra: [«Funtsezko ekonomia: Herritarren ongizateari laguntzen»](#), 2020ko uda.
39. dosierra: [«Ekonomiaren Oligopolizazioa»](#), 2020ko udazkena.
40. dosierra: [«Espainako ekonomiaren ekoizpen-eredua berrantolatze bidean»](#), 2021ko negua.
41. dosierra: [«Garapena» Neurtu \(Eta Ulertzeko\) Beste Modu Batzuk»](#), 2021ko udaberria.
42. dosierra: [«Gizarte digitala, itxaropenak berreraikitzen»](#), 2021ko uda.
43. dosierra: [«Europa, pandemia eta krisi ekonomikoa»](#), 2021eko udazkena.
44. dosierra: [«Covid-19: ondorio sozial eta politikoak eta erantzuteko politikak»](#), 2022ko negua.
45. dosierra: [«Finantza Jasangarriak: Inbertsioaren Paradigma Berria?»](#), 2022ko udaberria.
46. dosierra: [«Unibertsitate aurreko hezkuntzari erronka jarri nahian: irakaskuntzako bestelako praktika batzuk bestelako ekonomia baterako»](#), 2022ko uda.
47. dosierra: [«2030 Agenda eta Ezinbesteko Paradigma-Aldaketa Unibertsitatean»](#), 2022ko udazkena.
48. dosierra: [«Enpresa-Eredu Berriak Eta Demokrazia Ekonomikoa»](#), 2023ko negua.
49. dosierra: [«Finantza-sistemaren digitalizazioaren erronkak»](#), 2023ko udaberria.
50. dosierra: [«Ekonomia espainiarra bidegurutze kritikoan»](#), 2023ko uda.
51. dosierra: [«Ekonomiaren eraldaketa digitala: lanean dituen eraginak»](#), 2023ko udazkena.
52. dosierra: [«Bidezko Trantsizio Ekosoziala»](#), 2024ko negua.
53. dosierra: [«Zilarrezko ekonomiari buruzko ikuspegi kritikoa»](#), 2024ko udaberria.
54. dosierra: [«Ekintzailetzaren egungo erronketarako estrategiak, aliantzak eta irtenbide kolektiboak, ekonomia sozial eta solidarioan»](#), 2024ko uda.
55. dosierra: [«Etxebizitza bat eta hiri bat izateko eskubidea: panoramika bat»](#), 2024ko udazkena.
56. dosierra: [«Nekazaritzaren eta landa munduaren etorkizuna»](#), 2025eko negua.

Laguntzailea

Mugarik gabeko Ekonomialariak
c/ Gaztambide, 50 (sarrera SETEMen
lokaletik barrena)
28015 • Madril
Tel.: 91 549 72 79
ecosfron@ecosfron.org

Mugarik gabeko Ekonomialariak Euskadi
EKONOPOLo, Harrobi Plaza, 4,
48005 Bilbo, Bizkaia
Tel.: 722 371 633
ecosfron.euskadi@ecosfron.org